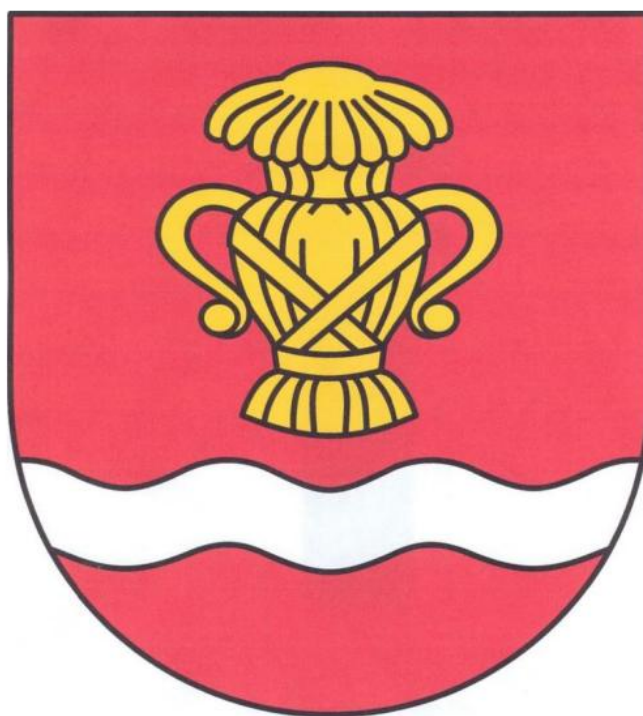

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Książki

**na potrzeby opracowania
Strategii Rozwoju Gminy Książki
do roku 2035**

Książki, kwiecień 2025 r.

Wykonawca: Grant Thornton Frąckowiak Prosta spółka akcyjna
ul. Głowackiego 20
87-100 Toruń
T +48 56 657 55 91
F +48 56 475 45 47
www.GrantThornton.pl

Spis treści

SPIS TREŚCI	3
WPROWADZENIE	6
1. SFERA SPOŁECZNA	8
1.1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY	8
1.1.1. <i>Rys historyczny</i>	8
1.1.2. <i>Położenie geograficzne i podział administracyjny</i>	8
1.1.3. <i>Liczba ludności</i>	10
1.1.4. <i>Prognozy demograficzne</i>	11
1.2. SFERA SPOŁECZNA	13
1.2.1. <i>Kultura i sport</i>	13
1.2.2. <i>Edukacja</i>	21
1.2.3. <i>Pomoc społeczna</i>	26
1.2.4. <i>Ochrona zdrowia</i>	31
1.2.5. <i>Działalność organizacji pozarządowych</i>	33
1.2.6. <i>Współpraca z innymi społecznościami samorządowymi</i>	34
1.2.7. <i>Bezpieczeństwo</i>	35
2. SFERA KLIMATYCZNO-ŚRODOWISKOWA	38
2.1. CHARAKTERYSTYKA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	38
2.1.1. <i>Rzeźba terenu</i>	38
2.1.2. <i>Gleby</i>	39
2.1.3. <i>Szata leśna</i>	39
2.1.4. <i>Wody powierzchniowe i podziemne</i>	39
2.2. KLIMAT	40
2.3. OCHRONA PRZYRODY	43
2.3.1. <i>Obszary chronione</i>	43
2.3.2. <i>Tereny zielone</i>	45
2.4. ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	45
2.4.1. <i>Odnawialne źródła energii</i>	45
3. SFERA PRZESTRZENNA	48
3.1. TURYSTYKA I REKREACJA	48
3.2. DZIEDZICTWO KULTUROWE	52
3.3. ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE I INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	59
3.3.1. <i>Infrastruktura transportowa</i>	59
3.3.2. <i>Punkty oświetleniowe</i>	60
3.3.3. <i>Infrastruktura telekomunikacyjna</i>	60
3.3.4. <i>Gospodarka wodno-ściekowa</i>	61
3.3.5. <i>Sieć gazowa</i>	62
3.3.6. <i>Gospodarka odpadami</i>	63
3.3.7. <i>Energetyka i ciepłownictwo</i>	64
3.3.8. <i>Mieszkalnictwo</i>	66
4. SFERA GOSPODARCZA	68
4.1. GOSPODARKA	68
4.1.1. <i>Podmioty gospodarcze</i>	68
4.1.2. <i>Rolnictwo i leśnictwo</i>	69
4.1.3. <i>Tereny inwestycyjne</i>	70
4.1.4. <i>Rynek pracy</i>	70

Spis tabel

Tabela 1. Liczba ludności w poszczególnych miejscowościach w gminie Książki.....	11
Tabela 2. Prognozy demograficzne dla powiatu wąbrzeskiego na lata 2025-2050	12
Tabela 3. Dane Gminnej Biblioteki Publicznej w Książkach	17
Tabela 4. Obiekty sportowe (i rekreacyjne) na terenie Gminy Książki.....	18
Tabela 5. Wychowanie przedszkolne na terenie Gminy Książki w latach 2020-2024	23
Tabela 6. Wychowanie podstawowe na terenie Gminy Książki w latach 2020-2024	25
Tabela 7. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2023/2024 roku	26
Tabela 8. Liczba osób/rodzin korzystających z pomocy społecznej wg powodów trudnej sytuacji życiowej na terenie Gminy Książki w latach 2017, 2019, 2022 i 2024.....	28
Tabela 9. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2020-2024 na terenie Gminy Książki	29
Tabela 10. Kwoty udzielonych świadczeń pomocy społecznej w 2023 i 2024 r. na terenie Gminy Książki	30
Tabela 11. Liczba porad zdrowotnych udzielonych na terenie Gminy Książki (2020-2024).....	32
Tabela 12. Organizacje pozarządowe na terenie Gminy Książki.....	34
Tabela 13. Interwencje i zdarzenia na terenie Gminy Książki w latach 2020-2024	36
Tabela 14. Zestawienie liczby zdarzeń, zastępów oraz strażaków na terenie Książki w latach 2020-2024	37
Tabela 15. Tabela klimatu Gminy Książki	42
Tabela 16. Zieleńce, cmentarze i lasy na terenie Gminy Książki	45
Tabela 17. Kategorie i długości dróg na terenie Gminy Książki (2024 r.)	59
Tabela 18. Sieć wodociągowa w Gminie Książki	61
Tabela 19. Sieć kanalizacyjna w Gminie Książki	62
Tabela 20. Sieć gazowa w Gminie Książki.....	63
Tabela 21. Gospodarka odpadami na terenie Gminy Książki	64
Tabela 22. Budynki mieszkalne na terenie Gminy Książki w latach 2019-2023	66
Tabela 23. Dane na temat warunków mieszkaniowych na terenie Gminy Książki	66
Tabela 24. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w latach 2020-2023 na terenie Gminy Książki	68
Tabela 25. Liczba przedsiębiorstw w Gminie Książki w roku 2023 z podziałem na sekcje	69
Tabela 26. Najważniejsze przedsiębiorstwa działające na terenie Gminy Książki	69
Tabela 27. Przeznaczenie użytkowe gruntów stanowiących własności Gminy Książki	70
Tabela 28. Liczba bezrobotnych na terenie Gminy Książki w latach 2013, 2018 oraz 2023	71
Tabela 29. Dochody i wydatki budżetowe Gminy Książki w latach 2020-2024 [zł]	72
Tabela 30. Dochody budżetu Gminy Książki według wybranych działów [zł]	73
Tabela 31. Wydatki budżetu Gminy Książki według wybranych działów [zł]	74

Spis map

Mapa 1. Gmina Książki na tle Powiatu Wąbrzeskiego	9
Mapa 2. Sołectwa Gminy Książki	10
Mapa 3. Trasa rowerowa Książki - Brudzawy - Osieczek - Dębowa Łąka.....	49

Spis zdjęć

Zdjęcie 1. Gminny Ośrodek Kultury w Książkach	14
Zdjęcie 2. Zajęcia plastyczne w GOK.....	15
Zdjęcie 3. Biblioteka Publiczna w Książkach.....	16
Zdjęcie 4. Warsztaty komiksu.....	18
Zdjęcie 5. Międzypokoleniowy Park Przyrodniczo-Edukacyjny w Książkach	19
Zdjęcie 6. Bieg Mikołajkowy	20
Zdjęcie 7. Rajd rowerowy	20
Zdjęcie 8. Zawody wędkarskie w Łopatkach	21
Zdjęcie 9. Gminny Klub Dziecięcy HAPPY KIDS	22
Zdjęcie 10. Zajęcia tematyczne w Przedszkolu w Książkach	23
Zdjęcie 11. Szkoła Podstawowa w Książkach.....	24
Zdjęcie 12. Wycieczka szkolna do Warszawy.....	25
Zdjęcie 13. Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Książkach.....	32
Zdjęcie 14. Punkt konsultacyjny LGD.....	35
Zdjęcie 15. Budynek Straży Pożarnej w Książkach	38
Zdjęcie 16. Panorama z Aleją Igliczni w Osieczku	44
Zdjęcie 17. Aleja Igliczni w Osieczku	44
Zdjęcie 18. Plaża w CAWiSW w Bliźnie	50
Zdjęcie 19. Centrum Aktywnego Wypoczynku w Osieczku	51
Zdjęcie 20. Centrum Aktywnego Wypoczynku w Łopatkach.....	51
Zdjęcie 21. Park podworski w miejscowości Zaskocz	54
Zdjęcie 22. Oficyna należąca do klasycystycznego Dworu w Parku Zakrzewskich.....	54
Zdjęcie 23. Teren rekreacyjny w Parku Zakrzewskich	55
Zdjęcie 24. Kościół pw. Świętej Trójcy w Książkach	55
Zdjęcie 25. Ołtarz w Kościele pw. Św. Marii Magdaleny w Łopatkach	56
Zdjęcie 26. Kościół pw. Św. Katarzyny w Osieczku	57
Zdjęcie 27. Cmentarz Kościelny w Łopatkach.....	57
Zdjęcie 28. Grodzisko wczesnośredniowieczne w miejscowości Osieczek	58
Zdjęcie 29. Grodzisko wczesnośredniowieczne w miejscowości Osieczek	58

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba ludności Gminy Książki w latach 2014-2024	10
Wykres 2. Liczba ludności Gminy Książki z uwzględnieniem podziału na płeć (2013-2024)	11
Wykres 3. Prognozy demograficzne dla powiatu wąbrzeskiego na lata 2025-2050	13
Wykres 4. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2020-2024 na terenie Gminy Książki	30
Wykres 5. Klimatogram Gminy Książki	41
Wykres 6. Wykres temperaturowy Gminy Książki.....	41
Wykres 7. Godziny słoneczne Gminy Książki	42
Wykres 8. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w latach 2020-2024 na terenie Gminy Książki	68
Wykres 9. Dochody i wydatki budżetowe Gminy Książki w latach 2021-2024	72
Wykres 10. Dochody i wydatki budżetowe Gminy Książki na jednego mieszkańca	75

Wprowadzenie

Na wstępie zaznaczyć trzeba, że kompleksowa i pogłębiona diagnoza stanowi punkt wyjścia i bazę dla opracowania strategii rozwoju gminy. Zgodnie z obowiązującym prawem, diagnoza nie jest tylko dobrą praktyką czy standardem realizacyjnym, ale obowiązkiem ustawowym (art. 10a ust. 1 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2024 r. poz. 324, 862)). W niniejszym przypadku diagnoza została przygotowana jako odrębny dokument (raport diagnostyczny), z kolei wnioski płynące z przeprowadzonej diagnozy wskazane zostaną w samej strategii.

Diagnoza została podzielona na cztery główne sfery, w ramach których zawarto opis poszczególnych dziedzin życia w gminie. Podział ten przedstawia się następująco:

- 1) Sfera społeczna, w ramach której przedstawione zostały:
 - ogólna charakterystyka gminy, w tym:
 - rys historyczny,
 - położenie geograficzne i podział administracyjny,
 - liczba ludności,
 - prognozy demograficzne,
 - kultura i sport,
 - edukacja,
 - pomoc społeczna,
 - ochrona zdrowia,
 - działalność organizacji pozarządowych,
 - bezpieczeństwo.
- 2) Sfera klimatyczno-środowiskowa, w ramach której przedstawione zostały:
 - rzeźba terenu,
 - gleby,
 - szata leśna,
 - wody powierzchniowe i podziemne,
 - klimat,
 - obszary chronione,
 - tereny zielone,
 - analiza istniejących i potencjalnych inwestycji w OZE,
- 3) Sfera przestrzenna, w ramach której przedstawione zostały:
 - turystyka i rekreacja,
 - dziedzictwo kulturowe,
 - infrastruktura transportowa,
 - punkty oświetleniowe,
 - infrastruktura telekomunikacyjna,
 - gospodarka wodno-ściekowa,
 - sieć gazowa,
 - gospodarka odpadami,
 - energetyka, ciepłownictwo i odnawialne źródła energii,
 - mieszkalnictwo.
- 4) Sfera gospodarcza, w ramach której przedstawione zostały:
 - podmioty gospodarcze,
 - rolnictwo i leśnictwo,
 - tereny inwestycyjne,
 - rynek pracy,
 - budżet gminy.

Niniejsza diagnoza została przygotowana w oparciu o szereg dokumentów, w szczególności o:

1. Uchwałę nr XXXIV/293/22 Rady Gminy w Książkach z dnia 10 lutego 2022 r. w sprawie uchwalenia statutu Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Książkach.
2. Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Książki na lata 2021 - 2030
3. Uchwałę nr XXII/138/16 Rady Gminy w Książkach z dnia 16.09.2016 r. w sprawie nadania statutu Samodzielnemu Publicznemu Zakładowi Opieki Zdrowotnej w Książkach (Dz.Urz.Woj.Kuj.-Pom. z 2016r. poz. 3255) plus zmiana uchwała Nr XLIV/368/22 Rady Gminy w Książkach z dnia 21 grudnia 2022r. zmieniająca uchwałę w sprawie nadania statutu Samodzielnemu Publicznemu Zakładowi Opieki Zdrowotnej w Książkach (Dz.Urz.Woj.Kuj.-Pom. z 2022r. poz. 7374).
4. Uchwała nr XXVII/226/21 Rady Gminy w Książkach z dnia 9 czerwca 2021 r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Książki na lata 2021 – 2025.
5. Strategię Rozwoju Gminy Książki na lata 2018-2028.
6. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Książki
7. Program Ochrony Środowiska Gminy Książki na lata 2017 – 2020 z perspektywą na lata 2021 – 2024.
8. Raporty o stanie Gminy Książki na lata 2021, 2022 oraz 2023.
9. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Książki do 2023 roku.
10. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Książki.

oraz danych źródłowych dostępnych w sieci:

- google.maps.pl,
- GUS BDL,
- gminy.pl,
- ksiazki.pl,
- waszaedukacja.pl,
- spksiazki.edupage.org,
- bip.ksiazki.pl,
- pl.climate-data.org,
- Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody.

a także z danych jednostek organizacyjnych:

- GOK w Książkach,
- GOPS w Książkach,
- Biblioteka Publiczna w Książkach,
- Komenda Powiatowa Policji w Wąbrzeźnie.

Diagnoza przygotowana została w dwóch wariantach:

- 1) Dynamicznym – przeprowadzona została analiza trendów/tendencji społeczno-gospodarczych i przestrzennych zachodzących w gminie oraz jej otoczeniu w ostatnich latach. Diagnoza została zatem przeprowadzana w układzie dynamicznym (kilkuletnim), który pozwolił na uzyskanie informacji o dokonujących się zmianach,
- 2) Porównawczym – w diagnozie zastosowane zostały porównania, które pozwoliły umiejscowić gminę w szerszym kontekście, a jednocześnie mogą posłużyć jako podstawa do samodoskonalenia. Kluczowy w tym przypadku był dobór tła porównawczego. Gminę przedstawiono na tle powiatu, województwa, a niekiedy również kraju.

Na sam koniec warto wspomnieć, że diagnoza nie jest w procesie planowania celem samym w sobie, ale stanowi podstawę do dalszych prac. Ma ona bowiem umożliwić podejmowanie właściwych decyzji strategicznych, takich jak: określenie wizji rozwoju gminy, ustalenie celów, ukierunkowanie działań i instrumentów realizacyjnych, zdefiniowanie oczekiwanych rezultatów i wskaźników ich osiągnięcia, wskazanie obszarów strategicznej interwencji.

1. Sfera społeczna

Przy tej sferze warto wspomnieć, że infrastruktura społeczna jest również w niej omawiana, jednakże ze względu na większe znaczenie działań miękkich o charakterze społecznym (np. programy edukacyjne, programy społeczne skierowane do osób starszych czy niepełnosprawnych, działania o charakterze kulturalnym itp.) realizowanych z wykorzystaniem infrastruktury społecznej, infrastruktura społeczna została opisana w powiązaniu z działaniami społecznymi.

1.1. Ogólna charakterystyka gminy

1.1.1. Rys historyczny

Tereny obecnej Gminy Książki mają bogatą historię, sięgającą czasów średniowiecznych. Obszar ten stanowił część Ziemi Chełmińskiej, która w XIII wieku była miejscem intensywnej działalności Krzyżaków. W 1232 roku Krzyżacy otrzymali Ziemię Chełmińską od księcia Konrada Mazowieckiego jako lenno, aby bronić jej przed najazdami pruskimi i wspomóc chrystianizację terenów. Przez kolejne dekady Ziemia Chełmińska rozwijała się pod zarządem Zakonu, który wprowadzał nowe rozwiązania gospodarcze i administracyjne, co miało istotny wpływ na strukturę osadniczą regionu, w tym obszarów dzisiejszej gminy.

24 lipca 1638 roku jest datą nadania przywileju dla osiedleńców na prawie olenderskim (holenderskim) przez starościnę brodnicką, księżną Annę Katarzynę Konstancję, która osadziła tu kolonistów niemieckich, tzw. Olędrów. Od tego dnia datuje się początek wsi. Występowała pod niemiecką nazwą Ksionsken (prawdopodobnie od Książd lub Książę) i wchodziła w skład starostwa brodnickiego. W dokumentach z wizytacji kościelnej z 1672 roku wspomina się o Wielkich i Małych Książkach. Były to wsie „Holenderskie” nie płacące dziesięciny na rzecz kościoła.

Po okresie panowania krzyżackiego tereny Ziemi Chełmińskiej stały się częścią Królestwa Polskiego na mocy pokoju toruńskiego w 1466 roku. Wraz z zakończeniem wojny trzynastoletniej zakon utracił kontrolę nad regionem, a Książki i okoliczne wsie weszły w skład starostwa chełmińskiego. W okresie Rzeczypospolitej Obojga Narodów ziemie te cieszyły się względnym spokojem i rozwijały się gospodarczo dzięki korzystnemu położeniu nad Wisłą, która stanowiła główną drogę handlową regionu. W XVIII wieku, po rozbiorach Polski, obszar gminy znalazł się pod zaborem pruskim, co znacząco wpłynęło na jego gospodarkę oraz strukturę społeczną.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 roku tereny Gminy Książki powróciły pod polską administrację. W okresie II wojny światowej gmina była miejscem dramatycznych wydarzeń, w tym przymusowych wysiedleń i represji wobec ludności polskiej, szczególnie podczas niemieckiej akcji *Intelligenzaktion*, która dotknęła miejscowych mieszkańców. Po wojnie gmina weszła w skład województwa bydgoskiego, a następnie kujawsko-pomorskiego po reformie administracyjnej z 1999 roku. Obecnie Gmina Książki kultywuje swoje bogate dziedzictwo historyczne, pielęgnując pamięć o minionych wydarzeniach i zabytkach, które stanowią cenną część lokalnej tożsamości.

Obecnie siedzibą Gminy Książki jest miejscowość o takiej samej nazwie.

1.1.2. Położenie geograficzne i podział administracyjny

Gmina Książki znajduje się w północno – wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie wąbrzeskim. Powierzchnia gminy wynosi 86,20 km² i liczy około 4000 mieszkańców. Jest to trzecia pod względem wielkości gmina wchodząca w skład powiatu wąbrzeskiego, która od kilku lat prężnie się rozwija stając się doskonałym miejscem do życia i wypoczynku.

Powierzchnię terenu urozmaicają również wklęsłe formy rzeźby terenu takie jak jeziora (np. Wielkie, Łopatki, Blizno). Pod względem hydrograficznym obszar gminy leży w zlewni rzeki Osy. Prawie

cały teren odwadniany jest przez Kanał Siciński w kierunku północno – wschodnim do Lutryny stanowiący prawy dopływ Osy. Południowa część gminy odwadniana jest przez Dużą Bachę także w kierunku Lutryny.

Głównym walorem gminy jest jej malownicze położenie pośród kilku jezior o powierzchni przekraczającej 1,00 ha, nieskażone środowisko wodne i powietrze, na co wpływa brak dużych ośrodków przemysłowych i zakładów produkcyjnych oraz fakt posiadania sieci kanalizacyjnej obejmującej najgęściej zabudowaną część gminy jaką jest centrum wsi gminnej Książki. Grunty wysokiej klasy wykorzystywane są rolniczo, natomiast grunty klas V i VI są sukcesywnie zalesiane przez właścicieli prywatnych. Nad trzema największymi jeziorami utworzono Centra Aktywnego Wypoczynku i Sportów Wodnych. Takie walory sprzyjają inwestycjom o charakterze turystycznym i rekreacyjnym, które są sukcesywnie realizowane i cieszą się dużym zainteresowaniem.

Mapa 1. Gmina Książki na tle Powiatu Wąbrzeskiego

Źródło: opracowanie własne

Gmina Książki sąsiaduje z następującymi gminami:

- od zachodu z gminą Ryńsk
- od wschodu z gminą Jabłonowo Pomorskie i Bobrowo (powiat brodnicki)
- od południa z gminą Dębowa Łąka
- od północy z gminą Radzyń Chełmiński i Świecie nad Osą (powiat grudziądzki)

W skład gminy wchodzi 8 sołectw, obejmujących łącznie 9 miejscowości: Blizno, Blizienko, Brudzawki, Książki, Łopatki, Osieczek, Szczuplinki oraz Zaskocz. Ponadto w obrębie gminy położona jest miejscowość, która nie pełni roli wsi sołectkiej – Łopatki Polskie.

Mapa 2. Sołectwa Gminy Książki

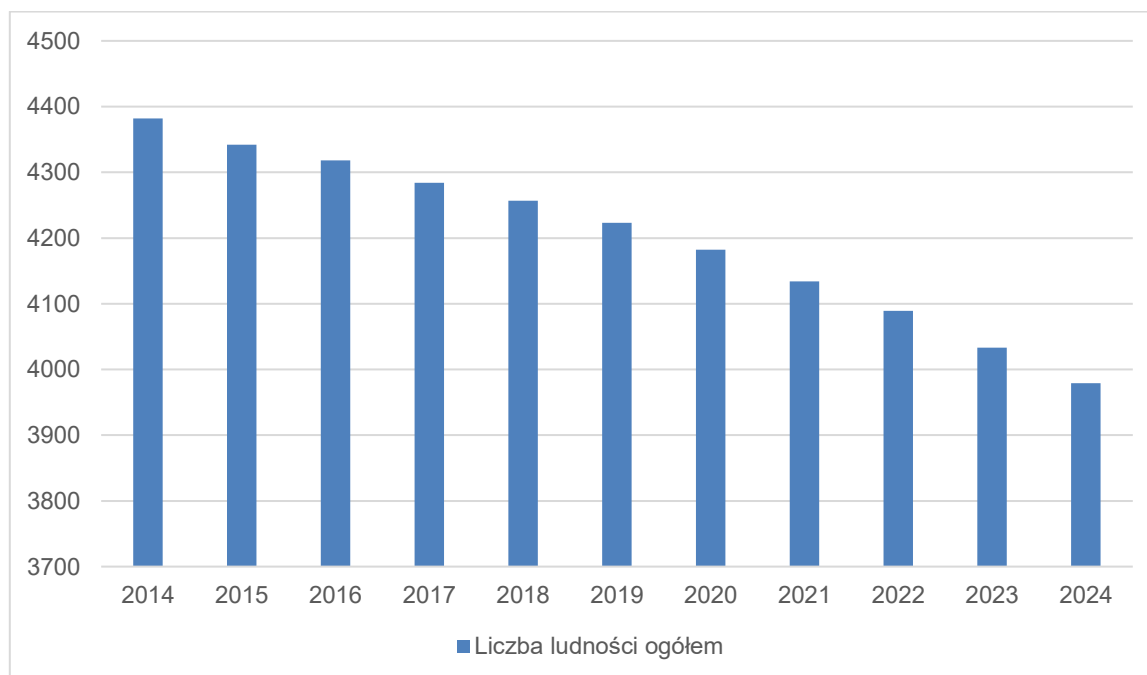

Źródło: Raport o stanie gminy Książki za rok 2023.

1.1.3. Liczba ludności

W roku 2024 Gminę Książki zamieszkiwało 3979 osób. Tym samym mieszkańcy Gminy stanowili 12,32% ludności powiatu wąbrzeskiego (32 298) oraz 0,20% ludności województwa kujawsko-pomorskiego (1 990 323). W latach 2014-2024 populacja gminy wahała się od 4382 do 3979 mieszkańców, przy czym obserwuje się stały stopniowy spadek liczby ludności, który nasila się z każdym kolejnym rokiem.

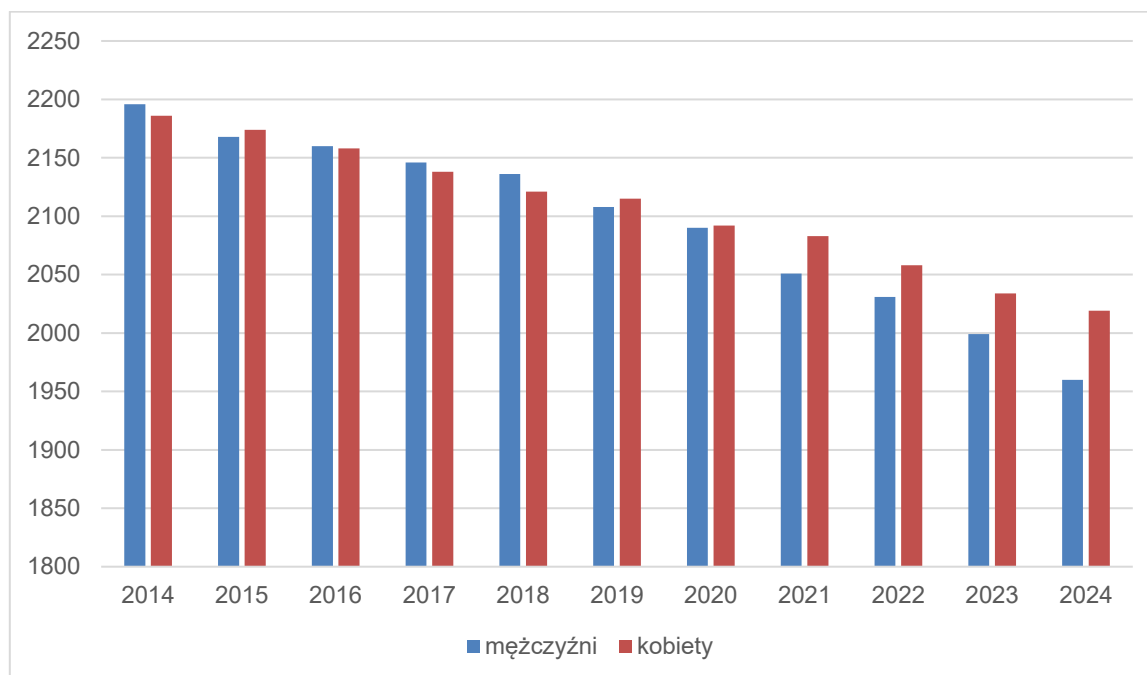
Wykres 1. Liczba ludności Gminy Książki w latach 2014-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Książki.

W 2024 roku kobiety w ogólnej liczbie ludności stanowiły 50,52%, a mężczyźni 49,48%.

Wykres 2. Liczba ludności Gminy Książki z uwzględnieniem podziału na płeć (2013-2024)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Książki.

Na dzień 31 grudnia 2024 r. najwięcej mieszkańców liczyły miejscowości Książki – 1846 osób oraz Osieczek – 768 osób. Najmniejsza liczba ludności zamieszkiwała Łopatki Polskie, gdzie mieszkały 52 osoby. W porównaniu do grudnia 2023 r. liczba ludności gminy zmniejszyła się o 54 osoby.

Tabela 1. Liczba ludności w poszczególnych miejscowościach w gminie Książki

Lp.	Miejscowość	Liczba ludności 2023	Liczba ludności 2024	Wzrost/spadek
1.	Blizno	166	149	↓
2.	Blizienko	155	169	
3.	Brudzawki	153	147	↓
4.	Książki	1879	1846	↓
5.	Łopatki	481	470	↓
6.	Łopatki Polskie		52	
7.	Osieczek	767	768	
8.	Szczuplinki	129	79	↓
9.	Zaskocz	303	299	↓
Razem		4033	3979	↓

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Raportu o stanie Gminy Książki 2023.

1.1.4. Prognozy demograficzne

Prognozy demograficzne dla powiatu wąbrzeskiego przedstawia poniższa tabela:

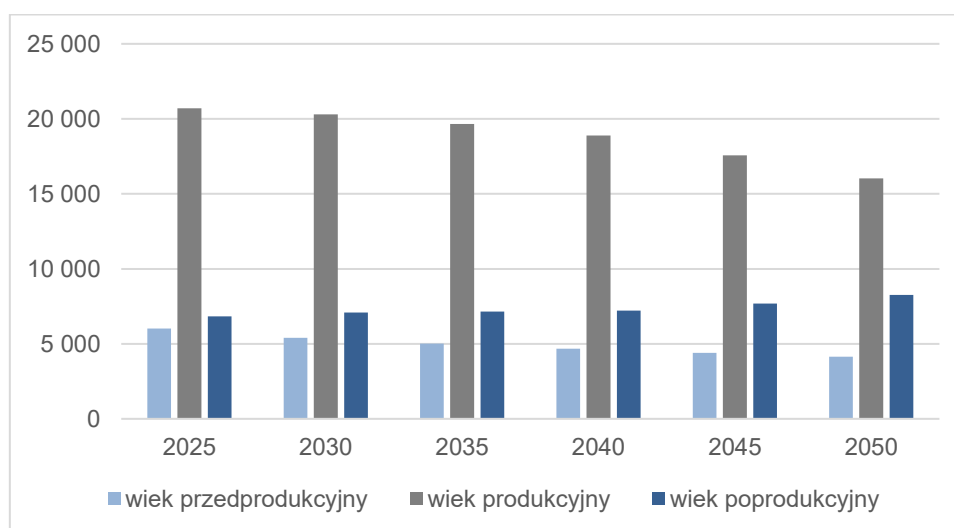
Tabela 2. Prognozy demograficzne dla powiatu wąbrzeskiego na lata 2025-2050

2025			
Wiek	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
przedprodukcyjny	6013	3074	2939
produkcyjny	20705	11114	9591
poprodukcyjny	6833	2521	4312
2030			
Wiek	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
przedprodukcyjny	5395	2808	2587
produkcyjny	20291	10763	9528
poprodukcyjny	7079	2806	4273
2035			
Wiek	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
przedprodukcyjny	5023	2601	2422
produkcyjny	19657	10391	9266
poprodukcyjny	7159	2974	4185
2040			
Wiek	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
przedprodukcyjny	4679	2421	2258
produkcyjny	18894	9928	8966
poprodukcyjny	7212	3149	4063
2045			
Wiek	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
przedprodukcyjny	4397	2276	2121
produkcyjny	17564	9281	8283
poprodukcyjny	7678	3442	4236
2050			
Wiek	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
przedprodukcyjny	4151	2150	2001
produkcyjny	16029	8532	7497
poprodukcyjny	8256	3801	4455

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

Zaprezentowane powyżej prognozy wskazują, że w 2050 r. liczba mieszkańców powiatu wąbrzeskiego może zmaleć o 15,25% w porównaniu do roku 2025. Taki spadek liczby ludności jest wyzwaniem, które może wymagać działań wspierających rozwój społeczności i przyciągających nowych mieszkańców. Dla porównania, prognozy sugerują, że do 2050 roku liczba mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego może zmaleć o około 14,92% w porównaniu do roku 2025, co oznacza, że Gmina Książki będzie wyludniać się szybciej niż województwo, w którym leży.

Wykres 3. Prognozy demograficzne dla powiatu wąbrzeskiego na lata 2025-2050

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

Liczba mieszkańców powiatu wąbrzeskiego w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym wykazuje tendencję spadkową. Prognozuje się, że wzrost nastąpi w grupie ludności w wieku poprodukcyjnym, co jest odzwierciedleniem ogólnokrajowego trendu starzenia się społeczeństwa.

Trwający proces starzenia się społeczeństwa jest wynikiem korzystnych zjawisk, jakimi są: wydłużanie się trwania życia, postęp cywilizacyjny i poprawa jakości życia. Niepokój budzić może nie sam fakt wzrostu liczby starszych osób, co spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w strukturze demograficznej społeczności.

1.2. Sfera społeczna

1.2.1. Kultura i sport

Kultura

Gminny Ośrodek Kultury w Książkach

Działalność w zakresie kultury na terenie Gminy prowadzi Gminy Ośrodek Kultury w Książkach. Jest to miejsce, gdzie mieszkańcy mogą spędzić wspólnie czas oraz rozwijać swoje zainteresowania.

Cele działalności GOK realizowane są w szczególności poprzez:

- rozpoznawanie, rozbudzanie i zaspokajanie potrzeb i aspiracji mieszkańców gminy w zakresie uczestnictwa w kulturze;
- zaspokajanie potrzeb rekreacyjno-sportowych społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży oraz osób starszych;
- edukację kulturalną i wychowanie przez sztukę;
- tworzenie warunków do rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowania wiedzą i sztuką;
- tworzenie warunków do rozwoju folkloru i rękodziela ludowego;
- ochronę dziedzictwa kulturowego gminy;
- wspieranie miejscowych tradycji i inicjatyw kulturalnych;
- współdziałanie z innymi instytucjami kultury i szkołami oraz z organizacjami pozarządowymi w celu upowszechniania kultury i kultury fizycznej;
- promocji walorów kulturowych i turystycznych gminy.

Zdjęcie 1. Gminny Ośrodek Kultury w Książkach

Źródło: *google.maps.pl*.

W budynku Gminnego Ośrodka Kultury GOK znajduje się Regionalna Izba Pamięci, gdzie gromadzone są materiały związane z historią gminy

Oferta GOK-u jest zróżnicowana i dostosowana do potrzeb zarówno dzieci, młodzieży, dorosłych, jak i seniorów, co czyni go ważnym centrum aktywności lokalnej. W ramach swojej stałej oferty GOK organizuje zajęcia edukacyjne, artystyczne i rekreacyjne, takie jak:

- zajęcia taneczne dla dzieci, zumba dla dzieci
- zajęcia cyrkowe
- aerobik
- klub rękodzieła artystycznego „Węzełek”,
- klub plastyczny,
- zajęcia z tenisa stołowego
- zajęcia komputerowe
- zajęcia komputerowe dla seniorów
- klub gier xbox i gier planszowych
- klub Książkowianka
- klub cyrkowy

Zajęcia te przyczyniają się do integracji społecznej i rozwijania umiejętności uczestników w różnych dziedzinach. Ponadto GOK w Książkach aktywnie pozyskuje środki zewnętrzne na realizację projektów wspierających rozwój lokalnej społeczności – na przykład w 2023 roku zrealizowany został projekt pt. „Zero waste od zera – wykorzystuję, nie marnuję”. W ramach projektu odbyły się m.in.: warsztaty kulinarne i rękodzieła, festyn „Zero Waste” oraz wystawa „Zrób z niczego coś ładnego”. Projekt dofinansowany był ze środków programu "Działaj Lokalnie" Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności realizowanego przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce oraz Stowarzyszenie Kuźnia Inicjatyw Lokalnych w Lisewie

Gminny Ośrodek Kultury w Książkach podczas ferii organizuje zajęcia dla dzieci, takie jak: zajęcia plastyczne, zabawy i gry integracyjne, kino sferyczne, popołudnia z programowaniem, przedstawienia teatralne. Natomiast podczas wakacji organizowane są dla dzieci warsztaty z robotyki, kino 7d, kino plenerowe, festyny oraz różnego rodzaju gry, zabawy i animacje.

Jednym z najważniejszych wydarzeń organizowanych przez GOK jest Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Ponadto GOK bierze udział przy organizacji uroczystości patriotycznych, dożynek gminnych, festynów sołeckich. W roku 2025 organizowane są działania takie jak : Koncert kolęd i

pastorałek, Bal przebierańców dla dzieci, Dzień Babci i Dziadka, Ferie zimowe, Warsztaty malarskie, Dzień kobiet, Warsztaty tworzenia ozdób wielkanocnych, konkursy na palmę wielkanocną, kartkę wielkanocną, potrawę wielkanocną, Sprzątanie Świata, Wystawy artystyczne, Dni Matki i Dziecka, Zajęcia wakacyjne, festyny, Wyjazdy, Dożynki, Zawody wędkarskie, Narodowe czytanie, Święto ziemiaka, Dzień seniora, Warsztaty florystyczne, Andrzejki, około bożonarodzeniowe warsztaty plastyczne. GOK współpracuje przede wszystkim z Wojewódzkim Ośrodkiem Animacji Kultury w Toruniu, Gminną Biblioteką Publiczną, Stowarzyszeniem „Młodzi Duchem”, Stowarzyszeniem „Wspólnie Możemy Więcej”, Stowarzyszeniem Szczuplińskie Żurawie”, Kołami Gospodyń Wiejskich, Ochotniczą Strażą Pożarną, LGD Wąbrzeźno, Kuźnią Inicjatyw Lokalnych w Lisewie, Gminną Radą Kobiet, Szkołą Podstawową i Przedszkolem w Książkach i radami sołeckimi.

Działalność ośrodka ukierunkowana jest na edukację kulturalną, rozwój osobisty i wspieranie inicjatyw lokalnych. Znacząco przyczynia się do podnoszenia jakości życia mieszkańców. Dzięki różnorodności działań i pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych, GOK odgrywa istotną rolę w budowaniu aktywnej, zaangażowanej i zintegrowanej społeczności lokalnej. W ramach prowadzonej działalności mieszkańcy mogą korzystać z pracowni komputerowej i dostępu do internetu, sali widowiskowej oraz sali przeznaczonej do zebrań, szkoleń i spotkań. GOK prowadzi także sprzedaż gastronomiczną na terenie Centrum Aktywnego Wypoczynku w Łopatkach i Bliznie.

Zdjęcie 2. Zajęcia plastyczne w GOK

Źródło: [https:// www.gokksiazki.pl](https://www.gokksiazki.pl)

Biblioteka Publiczna w Książkach:

Biblioteka zapewnia obsługę biblioteczną mieszkańcom Gminy Książki, służy rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych społeczeństwa oraz upowszechnianiu wiedzy i kultury.

Zdjęcie 3. Biblioteka Publiczna w Książkach

Źródło : dane od Urzędu Gminy w Książkach

Do podstawowych zadań biblioteki należą:

- gromadzenie, opracowanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliecznych
- udostępnianie zbiorów bibliecznych na miejscu, wypożyczanie na zewnątrz, prowadzenie wypożyczeń międzybibliecznych
- prowadzenie działalności informacyjno-bibliograficznej
- organizowanie form pracy z czytelnikiem służących popularyzacji książki i czytelnictwa
- tworzenie i udostępnianie systemu bibliotecznego dotyczącego posiadanych zbiorów
- współdziałanie z innymi bibliotekami z sieci, instytucjami upowszechniania kultury, organizacjami, towarzystwami w rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb oświatowych oraz kulturalnych społeczeństwa
- współpraca z placówkami oświatowymi funkcjonującymi na terenie Gminy Książki
- organizowanie i prowadzenie działalności edukacyjnej dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych, w tym seniorów
- organizowanie i udostępnianie materiałów bibliecznych osobom chorym
- organizowanie wyjazdów do placówek kulturalnych mających związek z działalnością Biblioteki
- doskonalenie form i metod pracy bibliecznej.

Gminna Biblioteka Publiczna w Książkach współpracuje z:

- Gminnym Ośrodkiem Kultury w Książkach
- Miejską i Powiatową Biblioteką im. W. Szlachcikowskiego w Wąbrzeźnie oraz z bibliotekami z powiatu wąbrzeskiego
- Szkołą Podstawową i Przedszkolem w Książkach
- Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego

- Polską Akcją Humanitarną
- Kuźnią Inicjatyw Lokalnych w Lisewie

W poniższej tabeli zebrano wszystkie najważniejsze dane z biblioteki.

Tabela 3. Dane Gminnej Biblioteki Publicznej w Książkach

Wskaźniki	2020 rok	2021 rok	2022 rok	2023 rok	2024 rok
Liczba woluminów	12557	12499	11952	12343	12844
Liczba zarejestrowanych czytelników	307	262	293	323	323
Liczba wypożyczeń	5127	4091	5011	5915	4907
Liczba odwiedzin czytelników	3133	2186	4428	4893	4151
Liczba zatrudnionych pracowników	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Gminnej Biblioteki Publicznej w Książkach.

W latach 2020-2024 Biblioteka Gminy Książki notuje względnie stałą aktywność czytelniczą oraz liczby odwiedzin, co wyraźnie uwidacznia się w danych. Pomimo zwiększającej się liczby woluminów nie rośnie liczba zarejestrowanych uczestników a w 2024 liczba wypożyczeń zmalała o prawie 1000 w stosunku do roku 2023. Jednocześnie zauważalne są niskie liczby odwiedzin w roku 2021, co można tłumaczyć wpływem pandemii COVID-19. Liczba zatrudnionych pracowników w ciągu ostatnich lat pozostaje bez zmian. Gminna Biblioteka Publiczna w Książkach prowadzi intensywne działania na rzecz promocji czytelnictwa i integracji społeczności lokalnej, z dużym naciskiem na nowoczesne formy dostępu do literatury. Gminna Biblioteka Publiczna w Książkach jest członkiem Kujawsko-Pomorskiego Konsorcjum „Legimi”. W jego skład wchodzi biblioteki publiczne z podregionu toruńsko-włocławskiego oraz Książnica Kopernikańska. Legimi to baza audiobooków i ebooków, która umożliwia korzystanie z 80 tys. tytułów książek. Miesięcznie Biblioteka wydaje 7 kodów 7 czytelnikom, dzięki którym mogą oni przez 30 dni za darmo korzystać z zasobów Legimi. Od 2021 roku Biblioteka jest też częścią cyfrowej wypożyczalni międzybibliotecznej „Academica”. Z systemu korzystają m.in. duże biblioteki uniwersyteckie oraz biblioteki gminne i szkolne z oddalonych od ośrodków akademickich miejscowości, które dzięki platformie academica.edu.pl dają studentom i uczniom dostęp do literatury naukowej i popularnonaukowej potrzebnej w procesie kształcenia oraz przygotowywania prac licencjackich i magisterskich.

Dla różnych grup wiekowych regularnie odbywają się zajęcia, w tym zajęcia dla dzieci np. projekt Ekoprzedszkolak - projekt współrealizowany z nieformalną grupą Lokalny Klub Mam i Gminnym Ośrodkiem Kultury w Książkach. Projekt dofinansowany był ze środków programu "Działaj Lokalnie" Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności realizowanego przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce oraz Ośrodek Działaj Lokalnie Stowarzyszenia Kuźnia Inicjatyw Lokalnych w Lisewie. Projekt miał na celu promowanie dbania o środowisko i planetę wśród przedszkolaków z Gminy Książki. W ramach projektu odbyły się zajęcia edukacyjne, spektakl teatralny pt. „Ekologia z Alicją, Królikiem i Kapelusznikiem” oraz konkurs drużynowy dla przedszkolaków podsumowujący wiedzę zdobytą podczas projektu. Innym ciekawym projektem dla dzieci była akcja „Mała Książka – Wielki Człowiek” zachęcająca rodziców do odwiedzania bibliotek i codziennego czytania z dzieckiem. Każde dziecko w wieku 3-6 lat odwiedzające bibliotekę otrzymywało w prezencie Wyprawkę Czytelniczą.

Innym interesującym wydarzeniem były zajęcia pt. „Zaraż się komiksem. Warsztaty komiksu jako alternatywa spędzania wolnego czasu” – zadanie finansowane ze środków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, w ramach którego odbyły się trzydniowe warsztaty komiksu

prowadzone przez autora wielu komiksów Piotra Machłajewskiego oraz zajęcia z terapeutą profilaktyki leczenia uzależnień mgr Martą Mazurską.

Od roku 2024 Biblioteka jest otwarta także w dwie soboty miesiąca zgodnie z wytycznymi kierunku interwencji 1.1. Zakup i zdalny dostęp do nowości wydawniczych Priorytetu 1. Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021-2025. W roku 2024 otrzymała dofinansowanie na zakup nowości wydawniczych.

W roku 2025 organizowane są imprezy i przedsięwzięcia takie jak : Akademia Przedszkolaka – lekcje biblioteczne, zajęcia edukacyjne, Konkurs Akademii Przedszkolaka – konkurs podsumowujący wiedzę zdobytą podczas zajęć, Głośne Czytanie dla najmłodszej grupy przedszkolaków „maluszków”, 32 finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, Lekcje biblioteczne dla klas I-III, Tydzień Bibliotek – spektakl teatralny dla dzieci, Zajęcia wakacyjne dla dzieci, Dyskusyjne Kluby Książki dla dorosłych, Dyskusyjne Kluby Książki dla dzieci, Spotkania autorskie dla dzieci i dorosłych.

Zdjęcie 4. Warsztaty komiksu

Źródło: gbpksiazki.naszabiblioteka.com

Sport

Na terenie Gminy Książki istnieje spora liczba placów zabaw, siłowni plenerowych i innych obiektów sportowych służących na co dzień mieszkańcom. Wśród dostępnych miejsc można wymienić:

Tabela 4. Obiekty sportowe (i rekreacyjne) na terenie Gminy Książki

Sale gimnastyczne/hale sportowe	• Kompleks Sportowy w Książkach, w skład którego wchodzi: sala gimnastyczna z boiskami sportowymi do piłki siatkowej, piłki nożnej halowej, piłki ręcznej, koszykówki. Obiekt posiada salę fitness i siłownię. • Sala sportowa duża w Książkach (wymiar - 26,95 m x 17,89 m.) nawierzchnia posadzka sportowa kombi elastyczna z rolowaną wielowarstwową wykładziną sportową. • Sala sportowa mała w Książkach (wymiar 14,75 m x 7,51 m) nawierzchnia posadzka sportowa kombi elastyczna z rolowaną wielowarstwową wykładziną sportową.
Boiska	• Boiska Sportowe w Książkach : ○ Boisko zewnętrzne do koszykówki, piłki ręcznej przy Szkole Podstawowej w Książkach o wymiarach 24 m x 44 m o nawierzchni z tartanu.

	○ Boisko zewnętrzne do gry w piłkę nożną przy Szkole Podstawowej w Książkach o wymiarach 100 m x 60 m, o murawie naturalnej. • Boisko w Łopatkach • Boisko w Osieczku - Boisko do piłki nożnej w Centrum Aktywnego Wypoczynku i Sportów Wodnych w Osieczku o wymiarach 30 m x 16 m o nawierzchni trawiastej, wysokość siatki ogrodzeniowej 5 m, o murawie naturalnej • Boisko w Zaskoczcu
Place zabaw	• Place zabaw w Książkach (pięć lokalizacji) • Plac zabaw w Łopatkach • Plac zabaw w Osieczku • Plac zabaw w Zaskoczcu • Plac zabaw w Bliźnie • Plac zabaw w Brudzawkach • Plac zabaw w Szczuplinkach • Plac zabaw w Łopatkach Polskich • Place zabaw przy CAW w Łopatkach i w Osieczku
Siłownie plenerowe	• Siłownia zewnętrzna w Bliźnie • Siłownia zewnętrzna w Blizienku • Siłownia zewnętrzna w Brudzawkach • Siłownia zewnętrzna w Książkach • Siłownia zewnętrzna w Łopatkach • Siłownia zewnętrzna w Osieczku • Siłownia zewnętrzna w Szczuplinkach • Siłownia zewnętrzna w Zaskoczcu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Książkach.

Zdjęcie 5. Międzypokoleniowy Park Przyrodniczo-Edukacyjny w Książkach

Źródło: Archiwa Gminy Książki

W miejscowości Książki dostępny jest także **Międzypokoleniowy Park Przyrodniczo – Edukacyjny**, w którego skład wchodzi: zewnętrzna siłownia, stoły do ping ponga, bujak na sprężynach przeznaczony dla najmłodszych mieszkańców oraz stół do gry w szachy lub warcaby. Istnieją także Centra Aktywnego Wypoczynku i Sportów Wodnych w Osieczku, Łopatkach i Bliźnie.

Zdjęcie 6. Bieg Mikołajkowy

Źródło: Archiwa Gminy Książki

Zdjęcie 7. Rajd rowerowy

Źródło: Urząd Gminy Książki

Zdjęcie 8. Zawody wędkarskie w Łopatkach

Źródło: Dane z Urzędu Gminy.

Ponadto, gmina regularnie organizuje różnego rodzaju wydarzenia sportowe, takie jak Bieg Mikołajkowy połączony z Marszem Nordic Walking, Rajd Rowerowy, Zawody Wędkarskie organizowane w Centrum Aktywnego Wypoczynku i Sportów Wodnych nad jeziorem w Łopatkach czy Szkolny Tydzień Sportu. Wydarzenia te cieszą się dużą popularnością wśród mieszkańców oraz są okazją do promowania zdrowego stylu życia.

1.2.2. Edukacja

Żłobki i przedszkola

Gminny Klub Dziecięcy Happy Kids

Gminny Klub Dziecięcy Happy Kids jest jednostką organizacyjną Gminy Książki, wpisaną do Rejestru Żłobków i Klubów Dziecięcych. Klub jest instytucją, która zapewnia opiekę nad dziećmi w wieku od 1 roku do 3 lat. Klub zlokalizowany jest w budynku Szkoły Podstawowej w Książkach, przy ul. Szkolnej 6. Opieka nad dziećmi sprawowana jest od poniedziałku do piątku, w godzinach od 06:30 do 16:30. Na dzień 31 grudnia 2024 r. do Klubu zapisanych było 14 dzieci. Celem Klubu jest prowadzenie działalności opiekuńczo – wychowawczej i edukacyjnej. Klub powstał w 2020 roku, w ramach projektu pn. „Utworzenie Gminnego Klubu Dziecięcego Happy Kids”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020 oraz ze środków Rządowego programu „Maluch +”.

Zdjęcie 9. Gminny Klub Dziecięcy HAPPY KIDS

Źródło: Dane od Urzędu Gminy Książki

Przedszkole

Na terenie Gminy Książki funkcjonuje przedszkole. Placówka znajduje się w kompleksie budynków szkolnych wyposażonym w nowoczesne ogrzewanie (wraz z panelami fotowoltaicznymi i solarnymi). Budynek Przedszkola w Książkach, tj. segment nr 5, stanowi część kompleksu Szkoły Podstawowej i Przedszkola im. Henryka Sienkiewicza w Książkach. Budowę budynku zakończono w 1986 roku. Fundamenty budynków wykonano z betonu zbrojonego, stropy z płyt prefabrykowanych, schody wykonano z elementów betonowych, a ich nawierzchnię, podobnie jak korytarzy, wykonano z lastriko. Ściany wykonano technologią wielkopływową, a następnie w 2010 r. ocieplono styropianem pokrytym tynkiem cienkowarstwowym. Stropodach zabezpieczono styropapą z wierzchnią warstwą elastaru. Szkoła jest zaopatrywana w wodę z gminnej sieci wodociągowej, ścieki są odprowadzane do gminnej sieci kanalizacyjnej. Ogrzewanie szkoły zapewnia kotłownia znajdująca się w segmencie nr 6, a jako paliwo wykorzystuje się gaz ziemny. Segment nr 5 w 2018 r. przeszedł remont generalny. Wymieniono instalację wodociągową (w tym hydrantową), sanitarną, centralnego ogrzewania, elektryczną. Wyremontowano wówczas wszystkie pomieszczenia w tym segmencie. Wymieniono meble i wyposażenie w salach lekcyjnych, szatniach, jadalniach, gabinecie logopedy i pomieszczeniach pomocniczych. W salach lekcyjnych, gabinecie i sali rekreacyjnej położono wykładziny dywanowe, w pozostałych pomieszczeniach znajduje się wykładzina PCV termozgrzewalna. Zainstalowano również nową sieć internetu.

Dzieci uczą się w czterech salach lekcyjnych, wyposażonych m.in. w laptopy, monitory interaktywne, radiomagnetofony, tablety, krzesła i stoły z regulowaną wysokością. Posiłki dzieci jedzą w wydzielonych specjalnie przystosowanych jadalniach.

W roku 2024 zgodnie ze stanem na dzień 30 września 2024 r. do Przedszkola w Książkach uczęszczało 101 dzieci, tj. 1. dziecko w wieku 2,5 roku, 16. dzieci w wieku trzech lat, 26 dzieci w wieku czterech lat, 29 dzieci w wieku pięciu lat i 29 dzieci w wieku sześciu lat.

Podsumowując, oferta przedszkolna w Gminie Książki zapewnia opiekę większości dzieci w wieku przedszkolnym z terenu gminy, a dodatkowe zajęcia w przedszkolu pozytywnie wpływają na rozwój dzieci.

Zdjęcie 10. Zajęcia tematyczne w Przedszkolu w Książkach

Źródło: <https://spksiazki.edupage.org/>

W poniższej tabeli zestawiono najważniejsze informacje na temat wychowania przedszkolnego na terenie Gminy Książki:

Tabela 5. Wychowanie przedszkolne na terenie Gminy Książki w latach 2020-2024

Wskaźniki	2020	2021	2022	2023	2024
dzieci w wieku przedszkolnym 3-6 lat	153	153	141	137	
dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym	89	88	88	92	101
odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym	58,17%	57,52%	62,41%	67,15%	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL i danych z Urzędu Gminy Książki

W Gminie Książki w latach 2020-2024 zauważalny jest spadek liczby dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat), który z 153 dzieci w 2020 roku osiągnął najwyższą wartość 137 dzieci w 2023 roku. Równocześnie wzrastał odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym – z poziomu 57,52% w 2021 roku do 67,15% w 2023 roku. Przedszkole w Gminie Książki zapewnia miejsca dla wszystkich dzieci z Gminy.

Edukacja podstawowa

Gmina Książki jest organem prowadzącym dla zespołu szkolno-przedszkolnego pn. Szkoła Podstawowa i Przedszkole im. H. Sienkiewicza w Książkach. Ww. placówka funkcjonuje w kompleksie budynków szkolnych wyposażonym w nowoczesne ogrzewanie (wraz z panelami fotowoltaicznymi i solarnymi), salę gimnastyczną, plac zabaw dla dzieci, boisko wielofunkcyjne oraz stołówkę. Uczniowie mają możliwość korzystania ze świetlicy szkolnej, gabinetu profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej, a także gabinetu stomatologicznego.

Szkoła Podstawowa w Książkach

Szkoła Podstawowa w Książkach jest jedyną placówką edukacyjną w gminie Książki pełniącą ważną rolę w kształceniu i wychowaniu dzieci na poziomie podstawowym.

Zdjęcie 11. Szkoła Podstawowa w Książkach

Źródło: *google.maps.pl*.

Szkoła znajduje się w centrum miejscowości Książki, co czyni ją łatwo dostępną dla dzieci z całej gminy. Budynek szkolny jest dobrze wyposażony, z przestronnymi i nowoczesnymi salami lekcyjnymi, które zostały dostosowane do potrzeb edukacyjnych dzieci. Szkoła posiada również zmodernizowane zaplecze sportowe – boisko wielofunkcyjne, plac zabaw oraz dwie sale gimnastyczne, co umożliwia prowadzenie zajęć wychowania fizycznego na dobrym poziomie.

Placówka funkcjonuje w kompleksie budynków szkolnych wyposażonym w nowoczesne ogrzewanie (wraz z panelami fotowoltaicznymi i solarnymi). Uczniowie mają możliwość korzystania ze stołówki, świetlicy szkolnej, gabinetu profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej, a także gabinetu stomatologicznego.

Szkoła realizuje pełen zakres programu nauczania dla szkół podstawowych, zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Edukacji Narodowej. Oprócz standardowych przedmiotów szkoła oferuje także zajęcia dodatkowe w ramach projektów. Przykładowo w roku 2023 realizowane były zajęcia pozalekcyjne w zakresie podniesienia kompetencji językowych oraz cyfrowych i umiejętności rozumienia. Prowadzone były również zajęcia kształtujące umiejętności matematyczno-przyrodnicze metodą eksperymentu oraz zajęcia dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (zajęcia logopedyczne, dydaktyczno-wyrównawcze, korekcyjno-kompensacyjne, emocjonalno- społeczne). 80 uczniów z klas VII i VIII skorzystało z Unikatowego Kodu Uczenia Się czyli Koncepcji rozwoju umiejętności uczenia się z wykorzystaniem narzędzi Analizy Sposobu Uczenia się (LSA)©. W ramach projektu w 2023 roku zorganizowano trzy wycieczki do Łodzi, z których skorzystało 175 uczniów; dwie wycieczki do Warszawy, z których skorzystało 129 uczniów oraz siedem wycieczek edukacyjnych do Młyna Wiedzy w Toruniu, z których skorzystało 223 uczniów.

W szkole pracuje wykwalifikowana kadra pedagogiczna, która stale podnosi swoje kwalifikacje poprzez uczestnictwo w kursach i szkoleniach. Nauczyciele są zaangażowani w pracę z dziećmi i stosują nowoczesne metody nauczania, które zachęcają uczniów do aktywnego udziału w lekcjach oraz samodzielnego zdobywania wiedzy.

Szkoła w Książkach aktywnie uczestniczy w różnorodnych inicjatywach edukacyjnych i społecznych. Uczniowie mają możliwość udziału w konkursach, olimpiadach przedmiotowych oraz projektach finansowanych ze środków unijnych, które są ukierunkowane na podnoszenie jakości nauczania oraz rozwijanie kluczowych kompetencji. Te przedsięwzięcia wspierają wszechstronny rozwój uczniów, przygotowując ich do wyzwań współczesnego rynku pracy oraz życia społecznego.

Szkoła aktywnie współpracuje z rodzicami organizując regularne zebrania, dni otwarte oraz różnorodne wydarzenia szkolne, w które zaangażowani są również rodzice. Współpraca ta umożliwia lepsze wsparcie dla uczniów oraz budowanie silnej społeczności szkolnej.

Szkoła Podstawowa w Książkach kładzie duży nacisk na wszechstronny rozwój swoich uczniów, zarówno w sferze edukacyjnej, jak i wychowawczej. Organizowane są liczne wydarzenia kulturalne i sportowe oraz wycieczki edukacyjne, które wzbogacają program nauczania i wspierają rozwijanie zainteresowań dzieci. Placówka cieszy się pozytywną opinią wśród lokalnych mieszkańców, stanowiąc ważny element społeczności, który aktywnie wspiera jej integrację oraz rozwój kulturalny.

Zdjęcie 12. Wycieczka szkolna do Warszawy

Źródło: Raport o stanie Gminy Książki na rok 2023.

W poniższej tabeli zestawiono najważniejsze informacje na temat wychowania podstawowego na terenie Gminy Książki w latach 2020-2024.

Tabela 6. Wychowanie podstawowe na terenie Gminy Książki w latach 2020-2024

	2020	2021	2022	2023	2024
Uczniowie	293	284	271	230	242
Oddziały w szkołach	16	16	15	14	14
Absolwenci	56	35	58	63	15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

W latach 2020-2024 liczba uczniów w szkole podstawowej w gminie maleje, osiągając najniższy poziom w 2023 roku z liczbą 230 uczniów i nieco wyższy w roku 2024 z liczbą 242 uczniów. Podobnie maleje liczba oddziałów w szkole. Liczba absolwentów stopniowo rośnie do rekordowych 63 w 2023 roku, z wyjątkiem 2024 roku kiedy szkołę opuszcza tylko 15 uczniów. Dane te sugerują, że mimo spadku liczby uczniów w ostatnich latach, gmina utrzymuje odpowiednie zasoby edukacyjne, zapewniając stabilne wsparcie dydaktyczne dla dzieci i młodzieży.

W poniższej tabeli zestawiono wyniki egzaminu ósmoklasisty w roku 2023/2024.

Tabela 7. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2023/2024 roku

Rok	2023/2024		
Przedmiot	Język polski	Matematyka	Język angielski
Polska	61%	52%	66%
Województwo kujawsko-pomorskie	58%	46%	61%
Powiat wąbrzeski	55,65%	39,82%	49,72%
Gmina Książki	55,54%	24,62%	39,55%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z waszaedukacja.pl.

Wyniki egzaminu ósmoklasisty w Książkach za rok 2023/2024 są nieznacznie niższe w stosunku do województwa kujawsko-pomorskiego, jak i powiatu chełmińskiego we wszystkich przedmiotach. Uczniowie z gminy uzyskali 55,54% z języka polskiego, co jest wynikiem zbliżonym do średniej w powiecie (55,56%) i niższym niż w kraju (61%) oraz województwie (58%). Z matematyki osiągnięto 24,62%, wynik znacznie niższy niż średnia krajowa (52%) oraz wyraźnie niższy niż wyniki powiatowe i wojewódzkie. Wyniki z języka angielskiego – 39,55% także są znacznie niższe niż średnia ogólnopolska (66%), jak i wyniki wojewódzkie (61%) oraz powiatowe (49,72%). Taki stan rzeczy może być wynikiem niskiej motywacji do nauki z powodu problemów rodzinnych, absencji uczniów na zajęciach, zwiększającego się odsetka uczniów z opiniami i orzeczeniami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej i dodatkowymi potrzebami, konsekwencjami pandemii, brakiem motywacji związanym z brakiem konkurencyjności przy naborach do szkół ponadpodstawowych.

Gmina Książki systematycznie uatrakcyjnia ofertę programową i realizuje projekty. W roku 2023 zrealizowała m.in. projekt English Teaching. Projekt zakładał realizację ciekawego pomysłu na pozalekcyjne zajęcia z języka angielskiego. Program English Teaching został stworzony przez Polsko Amerykańską Fundację Wolności, obecnie krajowym operatorem Programu jest Nidzicka Fundacja Rozwoju NIDA. Celem Programu jest wspieranie działań na rzecz promocji uczenia się języka angielskiego i jego lepszej znajomości wśród dzieci i młodzieży z małych miast i wsi. Pozalekcyjne zajęcia z języka angielskiego prowadzone są w oderwaniu od podręczników, zeszytów, testowania i oceniania oraz mają myśl przewodnią skupioną wokół ważnego społecznie zagadnienia.

Innym ciekawym projektem, w który zaangażowała się Szkoła w Książkach był eksperyment, w ramach którego 80 uczniów z klas VII i VIII skorzystało z Unikatowego Kodu Uczenia (się)[®] czyli Koncepcji rozwoju umiejętności uczenia się z wykorzystaniem narzędzi Analizy Sposobu Uczenia się (LSA)[©].

Edukacja ponadpodstawowa

Na terenie Gminy Książki oferta edukacji ponadpodstawowej jest ograniczona. Gmina nie posiada własnych szkół ponadpodstawowych, takich jak licea, technika czy szkoły zawodowe. Uczniowie z terenu Gminy Książki, którzy kończą szkołę podstawową, zazwyczaj kontynuują edukację w pobliskich miastach, gdzie dostępna jest szersza oferta edukacyjna na poziomie ponadpodstawowym.

Po ukończeniu szkoły podstawowej w roku szkolnym 2023/2024 absolwenci najczęściej wybierali ofertę edukacyjną oferowaną m.in. przez Zespół Szkół w Jabłonowie Pomorskim, Zespół Szkół Zawodowych w Wąbrzeźnie oraz Liceum Ogólnokształcące w Wąbrzeźnie. Większość absolwentów kontynuuje naukę na poziomie średnim, a mniej na poziomie szkół branżowych.

Na terenie Gminy nie funkcjonuje Uniwersytet Trzeciego Wieku.

1.2.3. Pomoc społeczna

Pomoc społeczna jest ważnym aspektem działania gmin. Na terenie Gminy Książki świadczeniami pomocy społecznej administruje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Realizuje on

pomoc społeczną w ramach zadań własnych, jak i zleconych gminie, zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej. Ośrodek realizuje również zadania nałożone innymi ustawami, w tym m.in.: świadczenia rodzinne, świadczenia opiekuńcze, fundusz alimentacyjny, podejmowanie działań wobec dłużników alimentacyjnych, obsługa rządowego programu Karta Dużej Rodziny, dodatki mieszkaniowe, dopłaty do czynszu, pomoc materialna o charakterze socjalnym, wspieranie rodziny, przeciwdziałanie przemocy domowej, prowadzenie świetlicy środowiskowej oraz punktu wydawania żywności.

Zakres działań GOPS w Książkach obejmuje:

- zapobieganie powstawaniu trudnych sytuacji życiowych osób i rodzin oraz umożliwianie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia;
- zaspakajanie niezbędnych potrzeb życiowych osób i rodzin oraz umożliwienie im bytowania w warunkach odpowiadających godności człowieka;
- doprowadzanie w miarę możliwości do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Zadania pomocy społecznej obejmują w szczególności:

- tworzenie warunków organizacyjnych funkcjonowania pomocy społecznej, w tym rozbudowę niezbędnej infrastruktury socjalnej;
- analizę i ocenę zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia pomocy społecznej;
- przyznawanie i wypłacanie świadczeń przewidzianych ustawą o pomocy społecznej;
- realizację programów systemowych współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego;
- animowanie działań na rzecz integracji i aktywizacji społeczności lokalnej poprzez realizację rządowych programów pomocy społecznej i gminnych programów osłonowych;
- pobudzanie społecznej aktywności w zaspakajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób i rodzin;
- pracę socjalną rozumianą jako działalność zawodową, skierowaną na pomoc osobom i rodzinom we wzmacnieniu lub odzyskaniu zdolności do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie;
- realizację innych zadań wynikających z przepisów prawa.

Ośrodek realizuje również zadania w zakresie:

- przyznawania i wypłacania świadczeń przewidzianych ustawą o świadczeniach rodzinnych;
- przyznawania i wypłacania świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz podejmowanie działań wobec dłużników alimentacyjnych.

GOPS w Książkach odgrywa kluczową rolę w lokalnym systemie wsparcia społecznego, działając na rzecz poprawy warunków życia mieszkańców gminy, szczególnie tych najbardziej potrzebujących.

Analiza liczby osób korzystających z pomocy społecznej, uwzględniająca przyczyny ich trudnej sytuacji życiowej, umożliwia identyfikację kluczowych problemów społeczno-gospodarczych w gminie. Zrozumienie tych uwarunkowań pozwala na opracowanie skutecznych strategii interwencji, które mają na celu eliminację lub ograniczenie występowania sytuacji kryzysowych w przyszłości.

W poniższej tabeli przedstawiono liczbę osób korzystających z pomocy społecznej według powodów.

Tabela 8. Liczba osób/rodzin korzystających z pomocy społecznej wg powodów trudnej sytuacji życiowej na terenie Gminy Książki w latach 2017, 2019, 2022 i 2024

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin				Liczba osób w tych rodzinach			
	2017	2019	2022	2024	2017	2019	2022	2024
Ubóstwo	97	53	42	28	289	130	111	48
Sieroctwo	0	0	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	1	1	2	1	1	1	2	1
Potrzeba ochrony macierzyństwa	26	9	10	0	136	41	53	0
Bezrobocie	95	59	41	21	286	150	99	44
Niepełnosprawność	56	41	49	44	142	79	99	70
Długotrwała choroba	70	40	55	47	199	85	114	73
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, w tym:	44	17	19	13	169	54	58	36
– rodziny niepełne	22	9	8	9	67	23	26	27
– rodziny wielodzietne	14	3	4	3	81	20	28	15
Alkoholizm	12	9	5	2	16	9	8	2
Narkomania	0	0	0	0	0	0	0	0
Trudności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu zakładu karnego	2	1	0	1	3	1	0	1
Przemoc w rodzinie/domowa	0	1	1	1	3	1	0	5
Brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze	0	0	0	0	0	0	0	0
Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa	0	0	2	0	0	0	6	0
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy	0	0	0	0	0	0	0	0
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GOPS w Książkach.

W latach 2017–2024 Gmina Książki odnotowała znaczący spadek liczby osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej, zwłaszcza w przypadkach ubóstwa i bezrobocia. Liczba rodzin zmagających się z ubóstwem zmniejszyła się z 97 w 2017 roku do 28 w 2024 roku, a liczba osób w tych rodzinach z 289 w 2017 do 48 w 2024. Podobną poprawę można zauważyć w przypadku bezrobocia, gdzie liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej spadła z 95 w roku 2017 do 21 w roku 2024. Te pozytywne trendy sugerują poprawę warunków materialnych mieszkańców oraz zwiększoną aktywizację zawodową, co korzystnie wpływa na ogólną sytuację społeczną w gminie.

Mimo tych pozytywnych zmian, wyzwania pozostają w zakresie problemów zdrowotnych, takich jak niepełnosprawność i długotrwała choroba. Choć liczba osób potrzebujących pomocy w związku z tymi trudnościami zmalała, nadal stanowią one istotny problem społeczny, obejmując odpowiednio 70 i 73 osoby w 2024 roku. Problemy adaptacyjne, szczególnie dotyczące osób opuszczających zakłady karne, choć obecnie znikome, wymagają także odpowiednich działań wsparcia.

Problemy związane z uzależnieniami, takimi jak alkoholizm i narkomania, wyraźnie zanikają wśród osób potrzebujących pomocy, co świadczy o skuteczności wdrożonych programów profilaktycznych i wspierających walkę z uzależnieniami. Warto w tym kontekście wspomnieć, że Gmina Książki podejmuje kompleksowe działania w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz narkomanii. Współpracuje z wieloma lokalnymi instytucjami, takimi jak, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, policja, szkoły, ośrodki zdrowotne oraz organizacje społeczne i kościelne, gmina dąży do szeroko zakrojonego wsparcia mieszkańców. Ważnym aspektem tych działań jest działalność edukacyjna i informacyjna skierowana głównie do dzieci i młodzieży – organizowane są pozalekcyjne zajęcia sportowe oraz programy profilaktyczne promujące zdrowy styl życia oraz przeciwdziałające eksperymentowaniu z substancjami psychoaktywnymi, takimi jak dopalacze. Powinna być prowadzona pomoc psychologiczna i prawna dla rodzin oraz dla osób dotkniętych przemocą domową, ponieważ jej liczba w ostatnich latach wzrosła.

W ramach Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Programu Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2023 – 2026 oraz Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2021-2025 realizuje się:

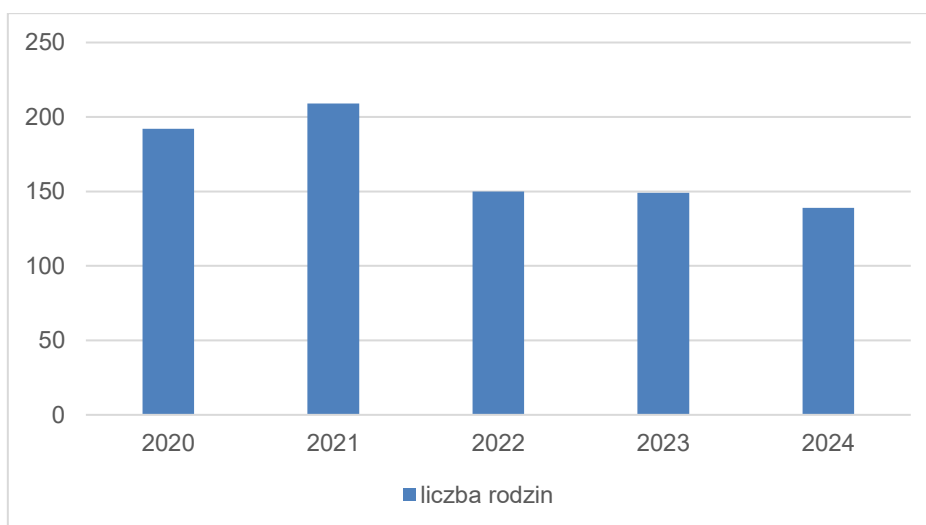
- prowadzenie świetlicy środowiskowej,
- prowadzenie Punktu Informacyjno – Konsultacyjnego – instruktor ds. uzależnień w każdy piątek miesiąca w godzinach od 9:00 do 13:00 udzielał porad i konsultacji w zakresie uzależnień i przemocy domowej,
- udzielenie dotacji na zadanie „Kujawsko – Pomorska Niebieska Linia Pogotowie dla Osób Doznających Przemocy Domowej”,
- działania informacyjne skierowane do dzieci i młodzieży oraz dorosłych mieszkańców gminy,
- sfinansowanie spektakli profilaktycznych dla dzieci w Szkole Podstawowej i Przedszkolu w Książkach,
- sfinansowanie szkolenia dla członków GKRPA i Zespołu Interdyscyplinarnego w Książkach,
- działania edukacyjno – profilaktyczne promujące zdrowy tryb życia,
- kampanie profilaktyczne „Reaguj na przemoc”.

Tabela 9. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2020-2024 na terenie Gminy Książki

2020	2021	2022	2023	2024
192	209	150	149	139

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GOPS w Książkach.

Wykres 4. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2020-2024 na terenie Gminy Książki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GOPS w Książkach.

Kwoty świadczeń pomocy społecznej przedstawione są w poniższej tabeli.

Tabela 10. Kwoty udzielonych świadczeń pomocy społecznej w 2023 i 2024 r. na terenie Gminy Książki

Forma pomocy	Kwota świadczeń (zł) w 2023 r.	Kwota świadczeń (zł) w 2024 r.
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	28 548	19 300
Zasiłki stałe ogółem	133 294	190 068
Zasiłki okresowe ogółem	57 823	32 534
Schronienie	13 475	22 786
Posiłek	11 813	7 884
Usługi opiekuńcze ogółem	15 606	37 525
Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	28 989	20 498

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GOPS w Książkach.

Gmina Książki w latach 2022-2024 intensywnie wspierała mieszkańców poprzez różnorodne formy świadczeń. Najwyższy wzrost wydatków zanotowano na stałe zasiłki, które wzrosły z 133 294 zł w 2023 roku do 190 068 zł w 2024 roku, co wskazuje na rosnące zapotrzebowanie na ten typ wsparcia. Zauważalny jest również wzrost wydatków na zapewnienie schronienia, z 13 475 zł do 22 786 zł, co sugeruje potrzebę intensyfikacji pomocy w tym obszarze i potrzebę wsparcia w sytuacjach kryzysowych.

Z kolei zasiłki okresowe wykazały spadek. Zmniejszyły się o ponad 24 000 zł, co może odzwierciedlać poprawę sytuacji dochodowej niektórych mieszkańców lub zmiany w strukturze zapotrzebowania na pomoc finansową, bowiem na usługi opiekuńcze w 2024 roku przeznaczono ponad dwa razy więcej środków niż w roku 2023.

Warto również zauważyć spadek kwot przeznaczonych na inne zasiłki celowe i w naturze – z 28 989 zł w 2023 roku do 20 498 zł w 2024 roku oraz spadek liczby zasiłków przeznaczonych na posiłki a także na usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Gmina Książki wraz z GOPS złożyła zapotrzebowanie na utworzenie dwóch nowych mieszkań wspomaganych dla czterech osób z niepełnosprawnościami. W ramach zadania zaplanowane są prace inwestycyjne polegające na wymianie okien, drzwi, naprawie dachu, wykonaniu elewacji, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, przebudowę ścianek działowych, ułożenie podłóg, malowanie oraz zakup pierwszego wyposażenia. Planowane jest także utworzenie środowiskowego domu samopomocy dla 35 osób. Gmina zamierza ogłosić otwarty konkurs ofert na realizację działania polegającego na prowadzeniu ośrodka wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

W trakcie realizacji są także projekty:

„Kujawsko – Pomorska Teleopieka Etap I” - Gmina Książki przystąpiła do projektu partnerskiego współfinansowanego w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027 Priorytetu FEKP.08 Fundusze Europejskie na Wsparcie w Obszarze Rynku Pracy, Edukacji i Włączenia Społecznego, Działanie FEKP.08.24 Usługi Społeczne i Zdrowotne. Partnerem wiodącym Projektu jest Województwo Kujawsko - Pomorskie w partnerstwie z 90 partnerami: Wojewódzką Stacją Pogotowia Ratunkowego w Bydgoszczy, Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, Fundacją Ekspert-Kujawy a także samorządami gminnymi. W ramach Projektu, w oparciu o dotychczasowe doświadczenia, zostanie stworzony system wsparcia dla niesamodzielných mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego w postaci świadczenia usług społecznych, przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii takich jak teleopieka i telemedycyna. **Okres realizacji projektu:** 01.01.2024 – 31.12.2026

Dzienny Dom Pomocy w gminie Książki - Stowarzyszenie „Szansa na zdrowie” w partnerstwie z Gminą Książki przystąpiło do realizacji projektu „Dzienny Dom Pomocy w gminie Książki”. Projekt jest współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w ramach Priorytetu 8 Fundusze europejskie na wsparcie w obszarze rynku pracy, edukacji i włączenia społecznego, Działania 08.24 Usługi społeczne i zdrowotne. Celem projektu jest zwiększanie dostępności usług opiekuńczych w gminie Książki i poprawa sytuacji życiowej osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym osób z chorobami otępiennymi (demencyjnymi) poprzez funkcjonowanie Dziennego Domu Pomocy do 31.07.2027 r. Zadania obejmują wyposażenie placówki i usługi opiekuńcze takie jak usługi opiekuńcze i pielęgnacyjne, pomoc w utrzymaniu higieny, zajęcia terapeutyczne, poradnictwo, wsparcie specjalistyczne, usługi transportu, wyżywienie oraz przestrzeń do godnego i ciekawego spędzenia czasu, pomoc w aktywności i samodzielności życiowej, integracja ze społecznością lokalną (eventy, wyjazdy itp).

W ogólnym ujęciu, liczba osób korzystających z pomocy społecznej w Gminie Książki odzwierciedla szersze trendy społeczno-ekonomiczne w regionie (niski poziom konkurencyjności w zakresie atrakcyjności rynku pracy, niski kapitał społeczny mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego etc.), co podkreśla potrzebę kontynuacji wsparcia i interwencji ze strony lokalnych instytucji społecznych.

1.2.4. Ochrona zdrowia

Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Książkach

Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Książkach pełni kluczową rolę w zapewnieniu dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej w zakresie rehabilitacji, fizjoterapii, stomatologii, ginekologii i położnictwa dla mieszkańców gminy. Jego struktura organizacyjna obejmuje szereg komórek, w tym poradnię lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, gabinety pielęgniarstwa, poradnię rehabilitacyjną, poradnię stomatologiczną i poradnię ginekologiczno-położniczą, co pozwala na kompleksową obsługę pacjentów. Zakład zapewnia

nieodpłatne świadczenia zdrowotne finansowane ze środków publicznych dla osób ubezpieczonych oraz osób uprawnionych na podstawie odrębnych przepisów, co podkreśla jego misję w zakresie ochrony zdrowia lokalnej społeczności.

Celem działalności zakładu jest nie tylko udzielanie świadczeń zdrowotnych, ale również prowadzenie działań profilaktycznych oraz edukacyjnych. W ramach swoich zadań, jednostka skupia się na diagnostyce, profilaktyce oraz monitorowaniu stanu zdrowia dzieci i młodzieży, co ma istotne znaczenie dla poprawy jakości życia mieszkańców gminy. Dodatkowo, możliwość świadczenia odpłatnych usług zdrowotnych dla osób nieobjętych ubezpieczeniem oraz prowadzenie działalności wspomagającej świadczą o elastyczności i zaangażowaniu zakładu w dostosowanie oferty do potrzeb lokalnej społeczności.

W roku 2025 Gmina Książki i SPZOZ w Książkach planują pozyskać środki na nowy sprzęt rehabilitacyjny.

Na terenie gminy Książki znajduje się Punkt Apteczny, który zlokalizowany jest w budynku Samodzielnego Gminnego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Książkach.

Zdjęcie 13. Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Książkach

Źródło: Urząd Gminy Książki

Tabela 11. Liczba porad zdrowotnych udzielonych na terenie Gminy Książki (2020-2024)

	2020	2021	2022	2023	2024
Podstawowa opieka zdrowotna	13 012	13 556	13 369	13 191	13 195
Ambulatoryjna opieka zdrowotna – porady lekarskie	13 389	13 556	13 369	13 191	13 195

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS i danych od Urzędu Gminy Książki.

1.2.5. Działalność organizacji pozarządowych

Bardzo ważnym elementem rozwoju lokalnego są silne i świadome organizacje pozarządowe, w których działają osoby społecznie zaangażowane, chcące zrobić coś dla swojej społeczności. Organizacje pozarządowe spełniają istotną rolę w funkcjonowaniu regionu i kraju – wypełniają miejsca, w których trudno działać samorządom, uaktywniają ludzi i środowiska.

Gmina Książki aktywnie współpracuje z lokalnymi stowarzyszeniami i organizacjami społecznymi wspierając ich działalność oraz inicjatywy na rzecz mieszkańców. Współpraca obejmuje m.in. Stowarzyszenie Wspólnie Możemy Więcej, Stowarzyszenie Szczuplińskie Żurawie, Gminny Klub Sportowy „ZRYW” Książki oraz jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej w Książkach, Osieczku, Blizienku i Zaskocz. Ważnym partnerem są również Koła Gospodyń Wiejskich, działające w Blizienku, Zaskocz, Brudzawkach („Radosne Gospodynie”), Książkach oraz Szczuplinkach, które organizują liczne wydarzenia kulturalne i integracyjne. Na terenie gminy od niedawna funkcjonuje także Koło Gospodyń Wiejskich w Osieczku „Jezioranki”.

W roku 2023 na terenie Gminy Książki zrealizowano projekty związane z powstaniem świetlic w Brudzawkach i w Łopatkach Polskich. Są to budynki, których przeznaczeniem jest szeroko pojęta integracja społeczna mieszkańców Gminy. Wykorzystywane są między innymi do działań statutowych Kół Gospodyń Wiejskich, ale ich infrastruktura umożliwia wszechstronne działania. Szczególnie ważną potrzebą Gminy Książki jest współpraca z organizacjami pozarządowymi zmagająca m. in. do rozwoju oferty klubów seniora.

Gmina Książki podejmuje współpracę z organizacjami w formie:

- zlecenia organizacjom realizacji zadań publicznych, na zasadach określonych w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w formach powierzenia lub wspierania wykonania zadań wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji;
- uczestniczenia organizacji pozarządowych w identyfikowaniu problemów społecznych w gminie;
- wzajemnego informowania się o planowanych kierunkach działalności i współdziałania w celu ich zharmonizowania poprzez: publikowanie ważnych informacji na stronach internetowych gminy lub w biuletynie informacji publicznej, na tablicy ogłoszeń, innych dostępnych w gminie mediach oraz poprzez wspólne konsultacje zadań priorytetowych na kolejny rok;
- konsultowania projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej organizacji;
- doradztwa i współpracy przy pozyskiwaniu przez organizacje pozarządowe środków finansowych z innych źródeł, w tym funduszy europejskich;
- współorganizowania szkoleń i spotkań okolicznościowych.

Stowarzyszenie Wspólnie Możemy Więcej przy współpracy Gminy Książki złożyło wnioski projektowe na :

- Utworzenie Klubu Młodzieżowego „NA FALI” , którego celem podniesienie kompetencji i umiejętności dzieci i młodzieży, zwiększenie ich szans edukacyjnych poprzez rozwijanie uzdolnień i zainteresowań. W ramach projektu przewidziane są między innymi spotkania z psychologiem, szkolenie teoretyczne oraz praktyczne na sterniku motorowodnego oraz żeglarza jachtowego, 2 wyjazdy oraz kurs pierwszej pomocy.
- Organizację zajęć terapii integracji sensorycznej czyli terapii w formie zabawy ruchowej dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym. W czasie zajęć zastosowane będą atrakcyjne pomoce dydaktyczne i różnorodny sprzęt terapeutyczny. Wskazaniami do terapii jest: nadpobudliwość psychoruchowa, trudności z koncentracją uwagi, obniżony poziom koordynacji wzrokowo-ruchowej, zaburzenia planowania motorycznego, osłabione mechanizmy równoważne, zaburzenia percepcji wzrokowej i słuchowej. Na terenie Gminy Książki istniała potrzeba zainteresowania się grupą rodzin, które

takiej pomocy potrzebują. Przewiduje się przeprowadzenie 120 godzin zajęć terapii sensorycznej. Projekt będzie zrealizowany na terenie Szkoły Podstawowej w Książkach w sali przystosowanej i wyposażonej do tego celu. Zajęcia poprowadzi terapeuta posiadający niezbędne kwalifikacje.

Tabela 12. Organizacje pozarządowe na terenie Gminy Książki

NAZWA	MIEJSCOWOŚĆ	Rok założenia
Stowarzyszenie „Wspólnie możemy więcej”		2019
Stowarzyszenie „Młodzi Duchem”		
Stowarzyszenie „Szczuplińskie Żurawie”		2018
Gminny Klub Sportowy „ZRYW”	Książki	1999
Ochotnicza Straż Pożarna	Książki	
Ochotnicza Straż Pożarna	Osieczek	
Ochotnicza Straż Pożarna	Blizienko	
Ochotnicza Straż Pożarna	Zaskocz	2021
Fundacja Zielona Dolina		2018
Stowarzyszenie Historyczno-Kulturowe im. Anny Wazówny	Książki	
Koło Gospodyń Wiejskich	Blizienko	2018
Koło Gospodyń Wiejskich	Zaskocz	2019
Koło Gospodyń Wiejskich „Radosne Gospodynie”	Brudzawki	2023
Koło Gospodyń Wiejskich	Książki	2023
Koło Gospodyń Wiejskich	Szczuplinki	2024
Koło Gospodyń Wiejskich „Jezioranki”	Osieczek	2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Książki.

1.2.6. Współpraca z innymi społecznościami samorządowymi

Gmina Książki aktywnie uczestniczy w różnorodnych inicjatywach partnerskich na poziomie regionalnym, krajowym i międzynarodowym, co przyczynia się do rozwoju lokalnej społeczności oraz promocji gminy w szerszym kontekście. Należą do nich:

- Lokalna Grupa Działania „Ziemia Wąbrzeska”
- Kujawsko-Pomorskie Stowarzyszenie Samorządowe „SOLUTARIS”
- Stowarzyszenie Obszaru Prowadzenia Polityki Terytorialnej Wąbrzeźna
- Polski Związek Motorowodny i Narciarstwa Wodnego

Lokalna Grupa Działania „Ziemia Wąbrzeska”

Lokalna Grupa Działania „Ziemia Wąbrzeska” jest trójsektorowym stowarzyszeniem z osobowością prawną, powstałym w 2015 roku z inicjatywy mieszkańców oraz organizacji z terenu czterech gmin województwa kujawsko-pomorskiego: Wąbrzeźna, Dębowej Łąki, Książek i Ryńska. Głównym zadaniem LGD jest wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR), tworzonej we współpracy z lokalną społecznością. Strategia ta jest finansowana z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) oraz Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS).

LGD realizuje liczne działania wspierające lokalne społeczności, takie jak konsultacje i konkursy. Wspiera również Ochotnicze Straże Pożarne (OSP), Koła Gospodyń Wiejskich (KGW) oraz sołectwa.

Zdjęcie 14. Punkt konsultacyjny LGD

Źródło: www.lgdwabrzesno.pl

Ponadto, działalność LGD obejmuje organizację szkoleń oraz warsztatów związanych z procesem ubiegania się o fundusze unijne i realizacją projektów i programów. Mieszkańcy mogą zdobywać praktyczne umiejętności potrzebne do aplikowania o wsparcie finansowe i zarządzania własnymi inicjatywami, co podnosi jakość składanych wniosków oraz zwiększa efektywność realizowanych przedsięwzięć.

1.2.7. Bezpieczeństwo

Polityka bezpieczeństwa obejmuje działania administracyjne mające na celu realizację przedsięwzięć związanych z tworzeniem i wykorzystywaniem potencjału ochronnego w celu zapobiegania oraz przeciwdziałania różnorodnym zagrożeniom. Skuteczna realizacja polityki bezpieczeństwa w gminie stanowi podstawowe zadanie samorządu terytorialnego, a jej organizacja ma istotny wpływ na rozwój gminy. Po wejściu w życie Ustawy z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej, wdrożenie polityki bezpieczeństwa zostanie dostosowane do nowych regulacji prawnych oraz występujących zagrożeń. Zgodnie z opublikowanymi przepisami, wójtowie, burmistrzowie i prezydenci miast będą musieli sporządzić i przedstawić radzie gminy lub miasta informację o stanie przygotowań do realizacji zadań ochrony ludności i obrony cywilnej. Dokument ten powinien być aktualizowany i przedkładany radnym co dwa lata, co wymaga systematycznego monitorowania i raportowania podejmowanych działań.

Ważne jest także angażowanie potencjału organizacji pozarządowych, które działają na zasadzie pracy społecznej. Koordynacja działań i kierunków rozwoju tych organizacji może znacząco wspierać reagowanie na zagrożenia wpływające na bezpieczeństwo oraz rozwój gminy. Samorządy na realizację zadań przewidzianych w ustawie będą otrzymywać subwencję z budżetu państwa, co umożliwi finansowanie działań nawet do 100% ich kosztów. Zadania te powinny zostać uwzględnione w strategii rozwoju gminy, aby zapewnić spójne i długofalowe podejście do kwestii bezpieczeństwa.

Kluczową rolę w zapewnianiu bezpieczeństwa mieszkańcom gminy odgrywają także służby, w tym policja i Ochotnicza Straż Pożarna, których działalność zostanie omówiona w dalszej części.

Na terenie Gminy istnieje system monitoringu. Objęte nim punkty to Urząd Gminy, skrzyżowanie w centrum miejscowości Książki, szkoła, GOK, OSP w Książkach, Centra Aktywnego Wypoczynku w Osieczku, Łopatkach, Bliźnie a także plac zabaw przy ulicy Północnej w Książkach, Świetlica w Łopatkach Polskich oraz Stacja Uzdatniania Wody i PSZOK, Ośrodek Zdrowia, świetlica w Łopatkach i Świetlica w Osieczku.

Policja

Gmina Książki znajduje się w obszarze działania Komendy Powiatowej Policji w Wąbrzeźnie. Gmina nie posiada własnego posterunku policji, co może wpływać na skuteczność działań prewencyjnych oraz szybkość reakcji na sytuacje kryzysowe.

W poniższej tabeli przedstawiono kluczowe informacje dotyczące bezpieczeństwa w Gminie Książki:

Tabela 13. Interwencje i zdarzenia na terenie Gminy Książki w latach 2020-2024

Interwencje i zdarzenia	Rok 2020	Rok 2021	Rok 2022	Rok 2023	Rok 2024
Interwencje publiczne	383	319	324	259	278
Interwencje domowe	45	36	38	12	4
Niebieskie karty	13	4	10	0	2
Wypadki	2	2	3	1	2
Kolizje	23	27	24	11	30
Zabici	0	0	0	0	0
Ranni	2	2	3	1	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Powiatowej Policji w Wąbrzeźnie oraz danych od GOPS w Książkach

W latach 2020-2024 liczba interwencji publicznych w gminie Książki wykazuje jednoznaczną tendencję spadkową z 383 w roku 2020 do 259 w roku 2023 z niewielkim wzrostem w roku 2024 – 278. Wzrost liczby interwencji w ostatnim roku może wskazywać na większą aktywność służb publicznych w monitorowaniu porządku bądź też wzrost liczby incydentów wymagających ich interwencji. Zmieniająca się liczba interwencji może świadczyć o różnorodnych wyzwaniach stojących przed gminą, zwłaszcza w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego.

Interwencje domowe wykazują znaczną tendencję spadkową na przestrzeni lat, z najwyższą liczbą 45 przypadków w 2020 roku i znacznym spadkiem do 4 w 2024 roku. Choć w 2022 roku nastąpił wzrost z 36 do 38 interwencji, ogólny trend wskazuje na znaczne zmniejszenie liczby przypadków wymagających wsparcia w domach. To może sugerować poprawę sytuacji rodzinnej w gminie lub skuteczność programów wsparcia społecznego. Widoczne są także aktywne działania przeciwdziałające przemocy domowej w postaci prowadzonych „Niebieskich Kart”, których liczba maleje, co może być efektem podjętych wcześniej skutecznych działań monitorujących i pomocowych.

W zakresie bezpieczeństwa drogowego w gminie zauważalny jest wzrost liczby kolizji z 23 w 2020 roku do 30 w 2024 roku. Liczba wypadków pozostaje bardzo niska, a w roku 2023 odnotowano tylko jeden śmiertelny przypadek oraz brak rannych. Te statystyki sugerują, że sytuacja na drogach w gminie jest stosunkowo stabilna i nie stwarza znacznego zagrożenia dla mieszkańców, jednak regularne

działania profilaktyczne oraz inwestycje w infrastrukturę drogową mogą być kluczowe dla ograniczenia kolizji.

Ochotnicze Straże Pożarne

Ochotnicza Straż Pożarna to grupa strażaków-ochotników, która działa na określonym terenie. Główne zadania tej formacji obejmują ratownictwo i działania gaśnicze, a także pomoc w sytuacjach kryzysowych, takich jak wypadki drogowe czy klęski żywiołowe. Ochotnicze Straże Pożarne stanowią istotny element systemu bezpieczeństwa publicznego w Polsce, wspierając zawodowe jednostki Państwowej Straży Pożarnej.

W 2024 r. w Gminie Książki funkcjonowały cztery jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP):

1. Ochotnicza Straż Pożarna w Książkach
2. Ochotnicza Straż Pożarna w Osieczku
3. Ochotnicza Straż Pożarna w Blizienku
4. Ochotnicza Straż Pożarna w Zaskoczcu

Tabela 14. Zestawienie liczby zdarzeń, zastępów oraz strażaków na terenie Książki w latach 2020-2024

	2020			2021		
	Liczba	Załóg	Strażaków	Liczba	Załóg	Strażaków
Pożary	15	50	200	12	42	155
Miejscowe zagrożenia	62	93	501	96	134	546
Alarmy fałszywe	1	3	14	1	1	4
	2022			2023		
	Liczba	Załóg	Strażaków	Liczba	Załóg	Strażaków
Pożary	20	61	250	11	40	181
Miejscowe zagrożenia	123	192	839	88	130	600
Alarmy fałszywe	0	0	0	4	7	27
	2024					
	Liczba	Załóg	Strażaków			
Pożary	12	42	182			
Miejscowe zagrożenia	121	165	808			
Alarmy fałszywe	3	6	21			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Książki.

W latach 2020-2024 na terenie gminy Książki liczba pożarów wykazywała nieduże wahania, osiągając najwyższą wartość w 2022 roku z 20 przypadkami, które wymagały zaangażowania aż 61 zastępów i 250 strażaków. W 2023 roku liczba pożarów zmniejszyła się do 11, co skutkowało również niższym zapotrzebowaniem na wsparcie służb, ograniczając liczbę załóg do 40 i liczby strażaków do 181. Te spadkowe tendencje mogą świadczyć o skuteczniejszych działaniach prewencyjnych, chociaż każda sytuacja pożarowa stanowiła znaczące obciążenie dla strażaków.

Z kolei zdarzenia związane z miejscowymi zagrożeniami, takimi jak wypadki drogowe i zagrożenia naturalne, wykazywały w analizowanym okresie dużą zmienność. W 2022 roku odnotowano aż 123 miejscowe zagrożenia, które wymagały zaangażowania 192 załóg i 839 strażaków, co stanowi najwyższą wartość w pięcioletnim okresie. Rok 2023 przyniósł istotne zmniejszenie liczby interwencji związanych z miejscowymi zagrożeniami, natomiast już w roku 2024 sytuacja była podobna do roku 2022 – odnotowano 121 przypadków angażujących 165 załóg czyli 808 strażaków. Alarmy fałszywe

pozostały na bardzo niskim poziomie, co świadczy o wysokiej świadomości mieszkańców w zgłaszaniu realnych zagrożeń.

Na terenie gminy funkcjonuje od 2023 roku jednostka Młodzieżowych Drużyn Pożarniczych, będąca częścią Ochotniczej Straży Pożarnej w Książkach oraz nowopowstała MDP w Osieczku. Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze (MDP) są tworzone przez zarządy OSP z myślą o edukacji i angażowaniu młodzieży w działania związane z ochroną przeciwpożarową. Mogą w nich uczestniczyć dziewczęta i chłopcy do 18. roku życia. Do głównych zadań MDP należy edukacja w zakresie ochrony przeciwpożarowej, organizacja wydarzeń kulturalno-oświatowych związanych z tą tematyką oraz rozwijanie sprawności fizycznej poprzez sport i turystykę.

Jednostki OSP w Gminie Książki dysponują samochodami pożarniczymi, co jest niezbędne dla ich efektywnego działania. Jednostki włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (KSRG) muszą spełniać określone wymagania, w tym posiadać co najmniej jeden średni lub ciężki samochód ratowniczo-gaśniczy. Planowany jest zakup sprzętu oraz dodatkowy samochód dla OSP oraz organizacja szkoleń, obozów dla Młodzieżowych Drużyn Pożarniczych oraz remont elewacji budynku OSP Osieczek oraz termomodernizacji.

Zdjęcie 15. Budynek Straży Pożarnej w Książkach

Źródło: Urząd gminy Książki

2. Sfera klimatyczno-środowiskowa

2.1. Charakterystyka środowiska przyrodniczego

2.1.1. Rzeźba terenu

Ukształtowanie powierzchni ziemi na terenie Gminy Książki jest dziełem ostatniego zlodowacenia. Przeważa tu falista równina o średniej wysokości 100 m npm. Najwyżej położonymi punktami są wzgórza na terenie Książek - 124 m npm., Blizno - 114 m npm. i Osieczek - 111 m npm. oraz Łopatki - 133,6 m npm. Najniżej położone jest jezioro w Osieczku, parów w Łopatkach Polskich oraz Kanał Siciński - 90 m npm. Najniżej położony punkt znajduje się w rynnie Jeziora Wielkiego i nie przekracza 89 m npm. Deniwelacja terenu gminy dochodzi prawie do 45 m. Charakterystycznym elementem rzeźby terenu gminy są trzy ciągi pagórków morenowych. Są to nieduże formy, nie przekraczające 25 m wysokości względnej. Pagórki często mają wydłużony zarys. Najbardziej powszechnym elementem rzeźby terenu jest wysoczyzna morenowa falista. Obejmuje ona falistość 2-5 m i nachylenia stoków 3 – 10 %.

2.1.2. Gleby

Gmina Książki ma typowy charakter rolniczy, należy ją zaliczać do gmin silnych rolniczo, charakteryzujących się wysokim wskaźnikiem bonitacyjnym gleb. Gleby gminy Książki, zależnie od sposobu uprawy i nawożenia, charakteryzują się wysoką kulturą rolną, stanowią kompleksy w równym stopniu przydatne dla produkcji roślinnej oraz hodowli.

Na obszarze gminy przeważają gleby pochodzenia mineralnego w typie gleb brunatnych właściwych i brunatnych wylugowanych, wytworzonych głównie z glin, piasków słabo gliniastych i luźnych oraz z piasków gliniastych.

Najbardziej powszechne są gleby piaszczyste klas IIIb i IVa. Udział pozostałych klas jest znacznie niższy. Spośród trwałych użytków zielonych przeważają użytki IV klasy bonitacyjnej. Znaczny udział mają także użytki V klasy. Gleby narażone są na procesy degradacji. Zjawiska te związane są z tzw. erozją wietrzną.

2.1.3. Szata leśna

Pod względem wskaźnika lesistości gmina Książki należy do najslabiej zalesionych gmin w województwie kujawsko-pomorskim. Z uwagi na urodzajne gleby i rozdrobnioną gospodarkę rolną znaczna część gminy uległa odlesieniu, stąd lesistość jest bardzo niska. Powierzchnia lasów prywatnych w gminie Książki wynosi 133 ha.

2.1.4. Wody powierzchniowe i podziemne

Wody powierzchniowe

Obszar gminy Książki położony jest w zlewni rzeki Osy. Prawie cały teren odwadniany jest przez kanał Siciński w kierunku północno-wschodnim do Lutryny, stanowiącej prawy dopływ rzeki Osy. Południowa część gminy również odwadniana jest przez Dużą Bachę w kierunku Lutryny. Kanał Sitno, Kanał Bieniek, Struga Toruńska i inne mniejsze ciekі zostały wykonane przez mieszkańców celem odwodnienia terenów bezodpływowych stanowiących małe jeziora i bagna. Kanał jest dopływem Dużej Bachy - lewostronnego dopływu Lutryny. Zlewnia całkowita Dużej Bachy wynosi 113,7 km². z czego prawie 1/3 (33,7 km²) przypada na Kanał, który łączy się z Dużą Bachą przez Jezioro Wielkie. W południowo-wschodniej części gminy występuje szereg jezior o powierzchni przekraczającej 1,0 ha:

- Jezioro Wielkie – jezioro o powierzchni 30,2 ha, położone jest w południowej części gminy Książki, w rejonie miejscowości Osieczek. Jest jeziorem przepływowym – na południu łączy się z jeziorami Szenwaldzkim i Praczką, natomiast odpływ następuje cieką o nazwie Duża Bacha w kierunku Lutryny. Do jeziora uchodzi Kanał Książki, który w przeszłości doprowadzał do jeziora ścieki z oczyszczalni w Książkach. Pod względem stanu czystości jezioro ocenia się jako pozaklasowe, o wysokiej koncentracji związków biogenych, dużej koncentracji fitoplanktonu i występujących deficytach tlenowych i znacznym stopniu zeutrofizowania.
- Jezioro Praczką - ma powierzchnię 10,7 ha
- Jezioro Szenwaldzkie – 10, 0 ha (Obydwa jeziora zakwalifikowane są do II klasy czystości.)
- Jezioro Jaśmirek położone jest na SW od w/w jezior. Ma powierzchnię 2,2 ha.

Długość rowu łączącego jeziora wynosi 400 m. Szerokość na wypływie z Jeziora Szenwaldzkiego to 0,7 m, natomiast po 150 m od wypływu przepływa przez podmokłe łąki przechodząc w bagno. Różnica poziomów pomiędzy jeziorem Praczką i Szenwaldzkim wynosi 0,3 m. Odpływ nadmiaru wód utrudnia betonowy przepust o średnicy 100 cm oraz zastawka betonowa na wylocie jeziora Praczką przy drodze asfaltowej Osieczek-Brudzawy.

W północno - zachodniej części gminy zlokalizowane jest jezioro we wsi Łopatki - 8,79 ha. Na północy gminy znajduje się Jezioro Blizno o pow.53 ha. Zlewnia jeziora określona została na 3,6 km².

Jezioro nie posiada dopływów powierzchniowych. Jego zasilanie odbywa się głównie drogą filtracji wód gruntowych. Charakteryzuje się II kategorią podatności na degradację i III klasą czystości. W porównaniu do innych dużych jezior powiatu wąbrzeskiego stan czystości jeziora Blizno należy uznać za zadowalający

Wody płynące

Kanał Sitno (Siciński) odprowadza w kierunku Lutryny wody z obszaru zlewni jeziora Sitno, natomiast Kanał Książki (Książkowski) odprowadza wody z terenów rozległych użytków zielonych, będących pozostałością po dawnym jeziorze na południe od Książek w kierunku jeziora Wielkiego i Dużej Bachy (dopływu Lutryny). Kanał Książki obejmuje tereny o powierzchni ok. 34 km².

Wody podziemne

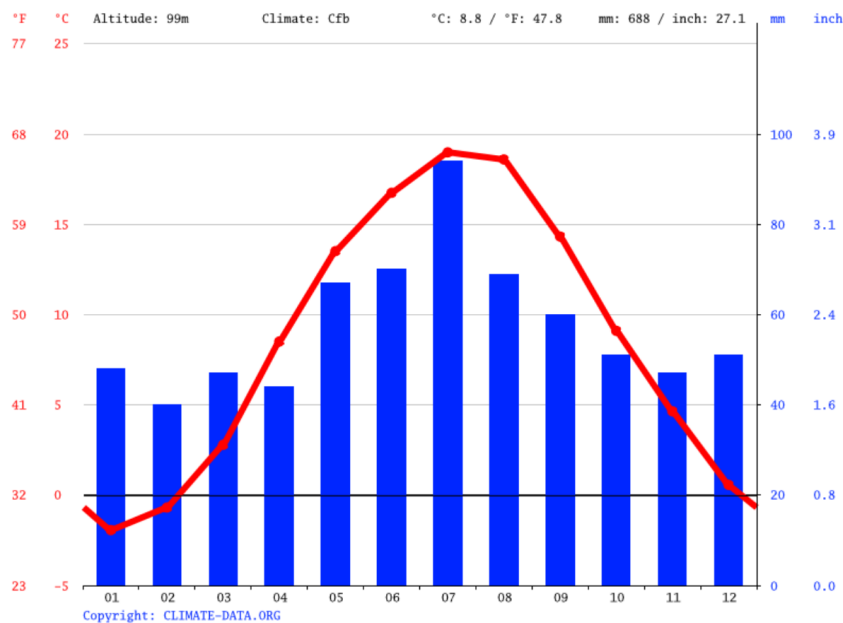
Gmina Książki położona jest na terenie Jednolitej Części Wód Podziemnych (JCWPd) nr 40. Obszar JCWPd nr 40 zajmuje całkowitą powierzchnię 7539,5 km² w rejonie Dolnej Wisły i obejmuje zlewnie Drwęcy i Osy. Z uwagi na rozległość JCWPd 40 w czwartorzędzie występują 1, 2 lub 3 poziomy wodonośne. Wyniki badań prowadzonych w ramach Państwowego Monitoringu Jakości Wód podziemnych w 2012 r. wykazały, że stan chemiczny wód JCWPd 40 określony został jako dobry. Według danych PSSE w Wąbrzeźnie z roku 2002 jakość wody w badanych studniach publicznych na terenie powiatu wąbrzeskiego, w tym także w gminie Książki, była niezadowalająca. Wszystkie badane studnie sklasyfikowano jako nie odpowiadające wymaganiom sanitarnym, ze względu na zły skład fizyko-chemiczny wody (nieuzdatnionej). Z badań wynikało, że nieodpowiednia (do spożycia) jakość wody surowej jest bardziej wynikiem naturalnego składu fizyko-chemicznego pobieranej wody (zawyżony poziom żelaza, manganu, amoniaku), aniżeli wpływu zanieczyszczeń o charakterze antropogenicznym. Potwierdzają to wyniki badań bakteriologicznych, które nie budzą zastrzeżeń. Na terenie Gminy Książki znajduje się jedna stacja uzdatniania wody. Inwestycje ta wpływa na poprawę jakości wody celem usprawnienia procesu eliminacji ponadnormatywnych związków żelaza i manganu, aby skład fizyko-chemiczny wody był stabilny i niezmienny.

2.2 Klimat

Zgodnie z danymi Climate Data, klimat tego obszaru jest łagodny i umiarkowanie ciepły, z wyraźnie zaznaczonymi opadami deszczu przez cały rok, nawet w najsuchszych miesiącach. Zgodnie z klasyfikacją Köppena-Geigera jest to klimat typu Cfb. Średnia roczna temperatura w Książkach wynosi 8,8°C, a roczna suma opadów to około 688 mm.

Na poniższym wykresie przedstawiono klimatogram Gminy Książki.

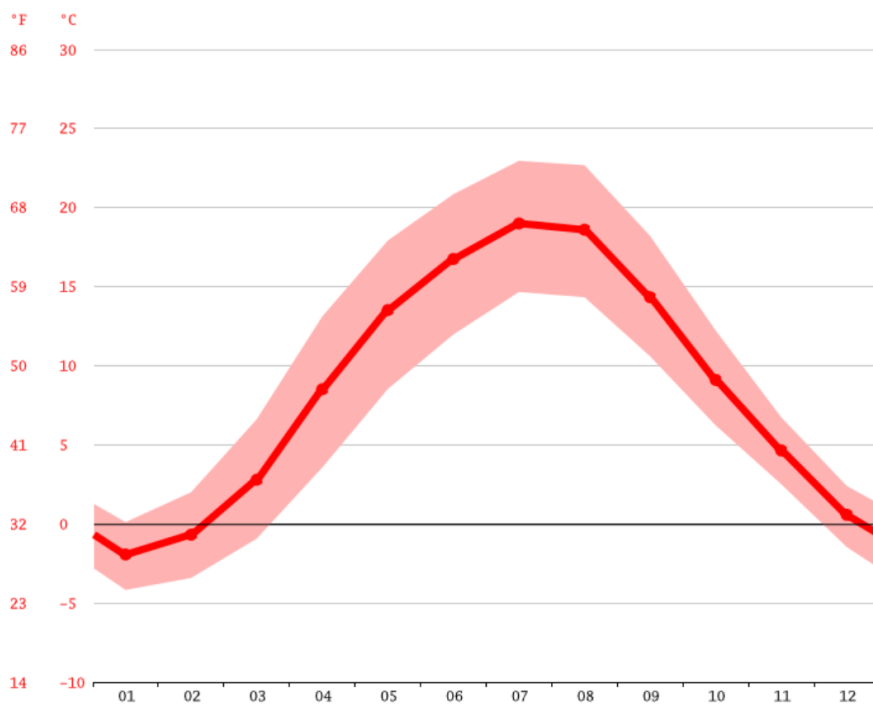
Wykres 5. Klimatogram Gminy Książki

Źródło: pl.climate-data.org.

Najmniejsze opady przypadają na luty z średnią wynoszącą 40 mm. Największe opady występują w lipcu, osiągając średnio 94 mm.

Wykres 6. Wykres temperaturowy Gminy Książki

Źródło: pl.climate-data.org.

Lipiec jest również najcieplejszym miesiącem roku z średnią temperaturą 19°C. Najchłodniejszym miesiącem jest styczeń, kiedy średnia temperatura spada do około -1,9°C.

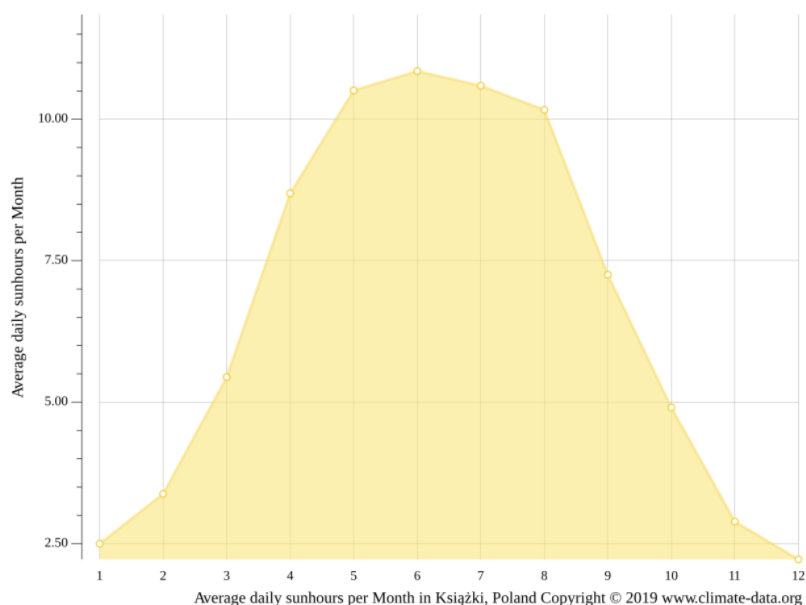
Tabela 15. Tabela klimatu Gminy Książki

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Śr. Temperatura (° C)	-1.9	-0.7	2.8	8.5	13.5	16.8	19	18.6	14.3	9.1	4.6	0.6
Min. Temperatura (° C)	-4.2	-3.4	-0.9	3.6	8.5	12	14.7	14.3	10.6	6.2	2.5	-1.5
Max. Temperatura (° C)	0.1	2	6.6	13.1	17.9	20.8	23	22.7	18.2	12.2	6.7	2.4
Opady deszczu (mm)	48	40	47	44	64	70	94	69	60	51	47	51
Wilgotność(%)	85%	83%	77%	69%	69%	69%	72%	72%	74%	80%	87%	86%
Deszczowe dni (d)	9	7	8	8	9	9	10	8	7	8	8	8
Godziny słoneczne (g)	2.5	3.4	5.4	8.7	10.5	10.9	10.6	10.2	7.3	4.9	2.9	2.2

Źródło: pl.climate-data.org.

Różnica opadów między najsuchszym a najbardziej deszczowym miesiącem wynosi 54 mm, a roczne wahania temperatur sięgają 20,9°C. Najwyższą wilgotność względną odnotowuje się w listopadzie (86,66%), a najniższą w maju (68,88%). Lipiec przynosi średnio najwięcej deszczowych dni w miesiącu – 13,53, podczas gdy najmniej dni z opadami występuje we wrześniu (9,83 dni).

Wykres 7. Godziny słoneczne Gminy Książki

Źródło: pl.climate-data.org.

W Książkach najwięcej godzin słonecznych dziennie przypada na czerwiec, z średnią wynoszącą 10,59 godziny na dzień i łącznie 328,29 godzin słonecznych w ciągu miesiąca. Z kolei styczeń jest miesiącem z najmniejszą liczbą słonecznych godzin – średnio 2,22 godziny dziennie, co daje łącznie 68,88 godzin w całym miesiącu. W skali roku Książki ma około 2421,34 godzin słonecznych, co daje średnio 201,78 godziny miesięcznie.

2.3. Ochrona przyrody

2.3.1. Obszary chronione

Na obszarze gminy Książki nie utworzono dotychczas żadnych form obszarowej ochrony przyrody i krajobrazu w postaci parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu i rezerwatów przyrody. Znajduje się tu jednak wiele pomników przyrody.

Dla turystów dużą atrakcją jest przebiegająca na terenie gminy Książki aleja 121 drzew. W miejscowości Osieczek znajduje się aleja igliczni trójcierniowej. Biegnie ona od centrum wsi do drogi powiatowej łączącej Wąbrzeźno z Brudzawami. Jest to największe na terenie województwa kujawsko-pomorskiego skupisko drzew tego samego gatunku będących pomnikami przyrody. Na terenie Gminy można znaleźć także Park w Zaskoczcu o powierzchni 3,18 hektarów, położony przy drodze powiatowej Myśliwiec-Książki. Znajdują się w nim dwie aleje drzew. Jedna z kasztanowcami, a druga z grabami.

Bardzo interesującym obiektem przyrodniczym na terenie gminy Książki są ulegające degradacji potorfia. Znajdują się one w południowej i północno-wschodniej części gminy Książki. Z płazów i gadów spotyka się tu żabę jeziorkową, żabę moczarową, ropuchę szarą i zieloną, kumaka nizinnego, traszkę grzebieniastą i zwyczajną oraz zaskrońca. Ptaki reprezentowane są przez kilkadziesiąt gatunków, z których należy wymienić: żurawia, dudka, świerszczaka, derkacza, remiza i świergotka łąkowego. Torfowisko stanowi także miejsce bytowania, żerowania i rozrodu wielu gatunków zwierząt łownych.

Pomniki przyrody

Pomniki przyrody stanowią istotny element krajobrazu, wzbogacając jego urodę i oferując wysokie walory dydaktyczne oraz edukacyjne. Na terenie Gminy Książki ochroną jako pomniki przyrody objęto:

- skupienie dwóch drzew: dąb szypułkowy i jesion wyniosły w parku w Zaskoczcu
- skupienie dwóch drzew: platan klonolistny i klon pospolity w parku w Zaskoczcu
- aleja 121 igliczni trójcierniowych we wsi Osieczek, wzdłuż drogi powiatowej Wąbrzeźno – Brudzawy
- buk pospolity w Łopatkach przy szkole
- skupienie dwóch dębów szypułkowych w Łopatkach przy bazie ZGK

Na terenie gminy znajdują się użytki ekologiczne o powierzchni 12 ha. Brak jest rezerwatów i obszarów chronionego krajobrazu - zespołów przyrodniczo-krajobrazowych itp. Ciekawym krajobrazowo i historycznie obiektem jest grodzisko średniowieczne we wsi Osieczek. System ekologiczny gminy nie jest dobrze wykształcony. W szczególności należy zwrócić uwagę na brak obszarów prawnie chronionych.

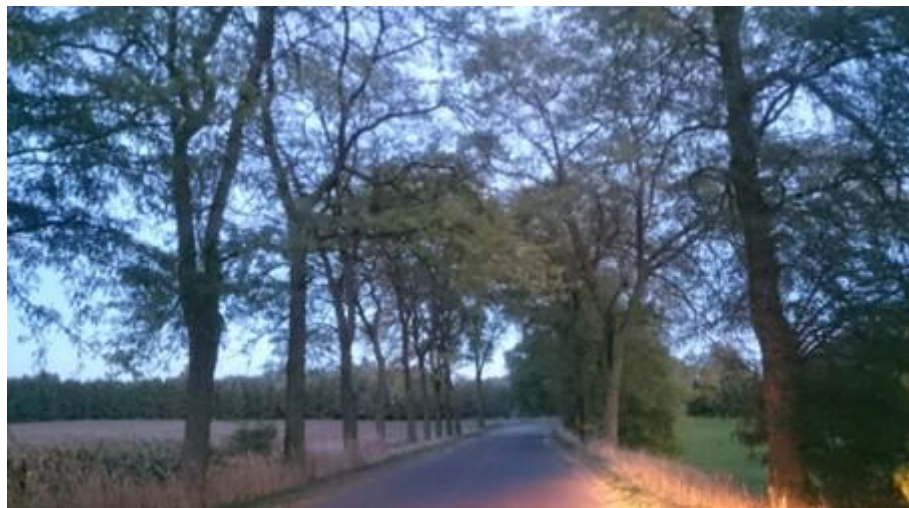
W roku 2023 wykonano zabiegi pielęgnacyjne na 26 drzewach z gatunku igliczni trójcierniowej w Osieczku. Polegały one na poprawieniu statyki drzew, usunięciu posuszu, złamanych konarów i gałęzi oraz podniesieniu skrajni drzew przy drodze. Ten etap zakończył zabiegi na wszystkich drzewach w alei, które rozpoczęły się w 2020 roku

Zdjęcie 16. Panorama z Aleją Igliczni w Osieczku

Źródło: *Raport o stanie Gminy Książki za rok 2023*

Zdjęcie 17. Aleja Igliczni w Osieczku

Źródło: <https://www.wabrzezno.pl/5483,pomniki-przyrody>

2.3.2. Tereny zielone

Tereny zielone stanowią istotny element przestrzeni publicznej, odgrywając kluczową rolę w poprawie jakości życia mieszkańców oraz wspieraniu bioróżnorodności. Na obszarze gminy można wyróżnić trzy podstawowe kategorie terenów zielonych: zieleńce, cmentarze oraz lasy. Pomimo niewielkiego udziału powierzchni terenów zielonych w powierzchni ogółem, systematyczny wzrost wskaźnika zieleni przypadającej na jednego mieszkańca wskazuje na pozytywne zmiany w tej sferze.

Tabela 16. Zieleńce, cmentarze i lasy na terenie Gminy Książki

Wskaźnik	Wartość (2020 rok)	Wartość (2021 rok)	Wartość (2022 rok)	Wartość (2023 rok)
Udział powierzchni terenów zieleni w powierzchni ogółem [%]	0,20	0,20	0,20	0,20
Powierzchnia terenów zieleni ogółem na 1 mieszkańca [m ²]	44,7	44,8	46,0	46,7
Zieleńce; powierzchnia; ogółem [ha]	0,10	0,10	0,10	0,10
Cmentarze; powierzchnia; ogółem [ha]	6,41	6,41	6,41	6,41
Lasy gminne; powierzchnia; ogółem [ha]	10,30	10,30	10,30	10,30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

Na podstawie danych z lat 2020-2024 można zaobserwować, że udział powierzchni terenów zielonych w powierzchni ogółem gminy Książki pozostawał stabilny i wynosił stale 0,20 %. Pomimo tak niskiego wskaźnika, należy zwrócić uwagę na niewielki, lecz istotny wzrost powierzchni terenów zielonych przypadających na jednego mieszkańca - z 44,7m² w 2020 roku do 46,7 m² w 2023 roku.

Zieleńce w gminie zajmują niezmiennie powierzchnię 0,10 ha, co wskazuje na brak nowych inwestycji w tym obszarze w ostatnich latach. Cmentarze i lasy gminne nie zwiększyły swojej powierzchni w ostatnich latach.

Pod względem wskaźnika lesistości gmina Książki należy do najslabiej zalesionych gmin w województwie kujawsko-pomorskim. Z uwagi na urodzajne gleby i rozdrobnioną gospodarkę rolną znaczna część gminy uległa odlesieniu, stąd lesistość jest bardzo niska

Podsumowując - tereny zielone w gminie Książki charakteryzują się niewielką dynamiką rozwoju.

2.4. Adaptacja do zmian klimatu

2.4.1. Odnawialne źródła energii

Odnawialne źródła energii (OZE) odgrywają coraz większą rolę w zrównoważonym rozwoju lokalnych społeczności, przyczyniając się do poprawy jakości środowiska, redukcji emisji gazów

cieplarnianych oraz uniezależnienia od konwencjonalnych źródeł energii. Gmina Książki, dzięki swojemu wiejskiemu charakterowi oraz potencjałowi wynikającemu z dużej powierzchni użytków rolnych i dostępnych przestrzeni, posiada dogodne warunki do rozwoju różnych form energii odnawialnej, takich jak energia słoneczna, wiatrowa czy biomasa. Wykorzystanie tych zasobów może stanowić istotny element lokalnej polityki energetycznej, przyczyniając się do zwiększenia efektywności energetycznej oraz wsparcia gospodarki niskoemisyjnej. Analiza istniejących oraz potencjalnych inwestycji w OZE w gminie pozwoli na określenie kierunków dalszego rozwoju w tym obszarze.

Energia wiatru

Średnia prędkość wiatru w województwie kujawsko-pomorskim waha się od 4,7 m/s do 5,3 m/s. Największe średnie miesięczne wartości prędkości wiatru miały miejsce w miesiącach zimowych (styczeń, luty, marzec). Najniższe średnie miesięczne wartości prędkości wiatru odnotowano w sierpniu. Natomiast prawdopodobieństwo wystąpienia ciszy atmosferycznej (prędkość wiatru poniżej 1,5 m/s) wynosi około 4%.

Aby elektrownia wiatrowa była opłacalna, wiatr powinien wiać z prędkością powyżej 4 m/s i mieć stałe natężenie. Energia użyteczna wiatru w tej strefie na wysokości 30 m kształtuje się na poziomie 1 000 - 1 250 kWh/m²/rok.

Na terenie Gminy Książki brakuje inwestycji związanych z elektrowniami wiatrowymi.

Energia wody

Województwo kujawsko-pomorskie, choć bogate w rzeki i ciek wodne, charakteryzuje się umiarkowanym potencjałem do wykorzystania energii wody. Główne rzeki regionu, takie jak Wisła, Drwęca czy Brda, stanowią istotne elementy krajobrazu hydrologicznego, jednak ich przepływy, poziomy spiętrzenia oraz zagospodarowanie są często ograniczone pod kątem budowy dużych elektrowni wodnych. Znaczenie ma również obecność licznych mniejszych cieków wodnych, które mogą być wykorzystane do lokalnych, niewielkich instalacji hydroenergetycznych.

Na terenie Gminy Książki brak jest jakichkolwiek inwestycji związanych z wykorzystaniem energii wody jako odnawialnego źródła energii. Dotychczas nie podejmowano działań mających na celu rozwój hydroenergetyki, co wynika najprawdopodobniej z ograniczeń geograficznych i hydrologicznych regionu. Rzeki i ciek wodne na terenie gminy nie są obecnie wykorzystywane w celach energetycznych.

Ewentualne działania w przyszłości mogłyby jednak uwzględniać możliwości rozwoju małych instalacji wodnych, np. w ramach inicjatyw lokalnych lub jako element poprawy retencji wodnej i ochrony środowiska.

Energia słoneczna

Województwo kujawsko-pomorskie charakteryzuje się korzystnymi warunkami dla rozwoju energetyki słonecznej, wynikającymi z umiarkowanego poziomu nasłonecznienia, który w regionie wynosi średnio około 1000–1200 kWh/m² rocznie. Chociaż wartości te są niższe w porównaniu do południowych regionów Europy, są wystarczające, aby efektywnie rozwijać inwestycje w energię słoneczną, szczególnie przy rosnącej efektywności nowoczesnych paneli fotowoltaicznych. Województwo oferuje duże, otwarte przestrzenie o niskiej gęstości zabudowy, co sprzyja budowie zarówno małych instalacji przydomowych, jak i dużych farm fotowoltaicznych. Rozwój fotowoltaiki w regionie wpisuje się w krajowe i europejskie cele związane z transformacją energetyczną, wspierając dążenie do ograniczenia emisji CO₂ i zwiększenia udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym województwa.

Na terenie Gminy Książki energia słoneczna stanowi rozwijający się sektor odnawialnych źródeł energii. Panele fotowoltaiczne zainstalowane są w 17 miejscach na terenie Gminy :

- ul. Północna 10, 87-222 Książki
- Okrężna 2, 87-222 Książki
- Łopatki Polskie 28, 87-222 Książki

- Osieczek 269, 87-222 Książki
- Blizienko 54, 87-222 Książki
- Zaskocz 6A, 87-222 Książki
- Bankowa 4, 87-222 Książki
- Szkoła Podstawowa , ul Szkolna 6, 87-222 Książki
- Przedszkole, ul. Szkolna 6, 87-222 Książki
- Osieczek 184A, 87-222 Książki
- Ul. szkolna 18, 87-222 Książki
- Brudzawki 55, 87-222 Książki
- Ul. szkolna 48, 87-222 Książki
- Łopatki 42a, 87-222 Książki
- Łopatki, działka 64/2, 87-222 Książki
- Zaskocz, działka 36/40, 36/41, 87-222 Książki
- Osieczek 187d, 87-222 Książki

Rozwój sektora energii słonecznej w gminie wskazuje na rosnące zainteresowanie odnawialnymi źródłami energii. Wykorzystanie energii słonecznej nie tylko wspiera transformację energetyczną gminy, ale także przyczynia się do poprawy jakości środowiska i wzrostu niezależności energetycznej regionu.

Energia geotermalna

W naszym kraju istnieją bogate zasoby energii geotermalnej. Ze wszystkich odnawialnych źródeł energii najwyższy potencjał techniczny posiada właśnie energia geotermalna. Jest on szacowany na poziomie 1512 PJ/rok, co stanowi ok. 30% krajowego zapotrzebowania na ciepło.

Nie istnieją opracowania, które mogłyby w jednoznaczny sposób potwierdzić wysokość temperatur wód geotermalnych na obszarze Gminy Książki, a zatem określić potencjał energetyczny tych zasobów. Przy znanych technologiach pozyskiwania i wykorzystywania wody geotermalnej w obecnych warunkach można skupić się na geotermii płytkiej (niskiej entalpii GNE), która wykorzystuje wody gruntowe i ciepło ziemi do głębokości kilkuset metrów o temperaturze od kilkunastu do 20°C. Do tego typu źródeł zalicza się pompy ciepła, które odbierają energię z ziemi. Stosowane są w pojedynczych budynkach mieszkalnych lub biurowych. Instalacje te wspomagają centralne ogrzewanie budynku, wymagają jednak zewnętrznego zasilania (pompa obiegowa). Na 1 kWh energii elektrycznej zużytej do zasilania sprężarki przypada wytworzenie 4-5 kWh energii cieplnej, co daje sprawność pompy ciepła na poziomie 75%.

Na terenie gminy znajduje się 59 prywatnych pomp ciepła.

Energia z biomasy

Biomasa to materia pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego, podlegająca biodegradacji, która pochodzi z produktów, odpadów i pozostałości produkcji rolnej, leśnej oraz przemysłowej związanej z przetwarzaniem tych surowców. Obejmuje również biodegradowalne części innych odpadów.

Na terenie Gminy Książki brak jest obecnie jakichkolwiek inwestycji związanych z wykorzystaniem biomasy jako odnawialnego źródła energii. Pomimo że gmina ma charakter wiejski, a użytki rolne stanowią ponad 80% jej powierzchni, potencjał biomasy, głównie pochodzącej z produkcji rolnej, pozostaje niewykorzystany. Niski poziom zalesienia, ogranicza możliwość pozyskiwania biomasy leśnej, co sprawia, że głównym źródłem mogłyby być odpady rolnicze i pozostałości z produkcji rolnej. Brak działań w tym zakresie wskazuje na potrzebę analizy potencjału biomasy w kontekście jej zastosowania energetycznego, co mogłoby stanowić istotny element lokalnej polityki zrównoważonego rozwoju oraz przyczynić się do zwiększenia udziału odnawialnych źródeł energii w strukturze energetycznej gminy.

Energia z biogazu

Biogaz to palny gaz powstający w wyniku fermentacji beztlenowej materiałów organicznych, takich jak ścieki, odpady komunalne, odchody zwierzęce, gnojowica, odpady z przemysłu rolno-spożywczego czy biomasa. Częściowo może również powstawać w procesie ich rozkładu gnilnego. Gaz wysypiskowy, będący jednym z rodzajów biogazu, tworzy się na składowiskach odpadów w wyniku fermentacji związków organicznych. Głównym składnikiem biogazu jest metan, którego zawartość waha się od 40 do 85%, w zależności od technologii wytwarzania i rodzaju przetwarzanych substancji, przy czym najczęściej wynosi 55–65%. Pozostałe składniki to dwutlenek węgla oraz śladowe ilości innych gazów.

Na terenie Gminy Książki szacuje się niski potencjał wykorzystania biogazu, gdyż nie funkcjonuje składowisko odpadów.

Produkcja biogazu z odchodów zwierzęcych ma większy potencjał, szczególnie w przypadku fermentacji gnojowicy trzody chlewnej i drobiu, która pozwala uzyskać nawet do 0,7 m³ biogazu z kilograma suchej masy. Zawartość metanu w biogazie zależy od rodzaju surowca – najwyższy poziom (od 70 do 80%) występuje w biogazie z gnojowicy trzody chlewnej, podczas gdy gnojowica bydła zawiera go od 55 do 60%. Instalacje biogazowe są jednak opłacalne głównie w dużych, nowoczesnych gospodarstwach wielkotowarowych (powyżej 100 SD), gdzie zamiast obornika stosuje się gnojowicę. Wymagają one znacznych nakładów inwestycyjnych, zaawansowanej technologii oraz utrzymania stabilnych warunków fermentacji, w tym temperatury w zakresie 25–35°C, co wiąże się z koniecznością podgrzewania masy zimą. W średnich i małych gospodarstwach budowa takich instalacji jest ekonomicznie nieuzasadniona ze względu na wysokie koszty i wymagania technologiczne.

W związku z potencjałem biomasy rolniczej w Gminie Książki zasadne byłoby przeprowadzenie analizy lokalnych gospodarstw rolnych w celu zidentyfikowania tych, które spełniają kryteria ekonomiczne i technologiczne dla budowy mini biogazowni. Taki rekonesans mógłby pomóc w oszacowaniu możliwości wdrożenia instalacji biogazowych i ich wpływu na lokalną gospodarkę energetyczną oraz ochronę środowiska.

3. Sfera przestrzenna

3.1. Turystyka i rekreacja

Powiat Wąbrzeski, w którym leży Gmina Książki, posiada wiele atrakcji turystycznych dla osób preferujących spędzanie wolnego czasu na łonie natury, ze względu na jego rolniczy charakter oraz duże powierzchnie lasów, jezior i łąk. Ponadto, podczas rowerowych wycieczek można zatrzymać się na chwilę przy wielu zabytkach, wiejskich kościołach oraz ukrytych w lasach pomnikach przyrody.

Obszar powiatu wąbrzeskiego odznacza się wysokimi walorami środowiska przyrodniczego, na które składają się urodzajne gleby, kompleksy leśne, urozmaicony krajobraz oraz 17 jezior polodowcowych. Obszarem aktywizacji funkcji turystycznej stają się również tereny położone wokół mniejszych jezior. Urokliwie położone jeziora stanowią ostoję ciszy i są prawdziwą atrakcją dla amatorów wędkowania. Na terenie powiatu wąbrzeskiego rozwija się agroturystyka, która wykorzystuje walory środowiska wiejskiego (przyroda, krajobraz, kultura, produkcja rolna). Miłośników pieszych i rowerowych wędrówek z pewnością zainteresują szlaki turystyczne, które przebiegają przez gminy powiatu wąbrzeskiego. Teren Powiatu Wąbrzeskiego charakteryzuje się znaczącymi walorami, przede wszystkim środowiskowymi (bliskość i bogactwo jezior), na bazie których mogą rozwijać się różne formy turystyki. Dlatego też istnieje potrzeba rozwoju infrastruktury turystycznej.¹

¹ Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Wąbrzeskiego (aktualizacja z 10.09.2020 r.)

Terytorium gminy Książki leży w obszarze makroregionu Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego. Na obszarze Gminy znajduje się kilka jezior, największe to Blizno, Łopatki i Wielkie. Ośrodek gminny znajduje się w Książkach. Głównym walorem gminy jest malownicze położenie wśród jezior oraz czyste i nieskażone środowisko. Ze względu na walory przyrodnicze i kulturowe znaczącą perspektywą dla gminy może być rozwój turystyki, agroturystyki, bazy hotelowej, budownictwa jednorodzinnego oraz utrzymanie ekologii w środowisku naturalnym.

Gmina Książki posiada bardzo dobre warunki do rozwoju funkcji turystycznej, gdyż leży w obszarze o bardzo dużych walorach i atrakcyjności środowiska przyrodniczo-krajobrazowego (opisanego w poprzednim rozdziale) oraz znacznych zasobach kulturowych.

Najważniejsze atrakcje turystyczne gminy to nie tylko malownicze krajobrazy pojezierza, ale także zabytki architektury, które świadczą o jej historycznym dziedzictwie. W podrozdziale 2.1.8. znajduje się lista najważniejszych zabytków Gminy Książki.

Szlaki turystyczne

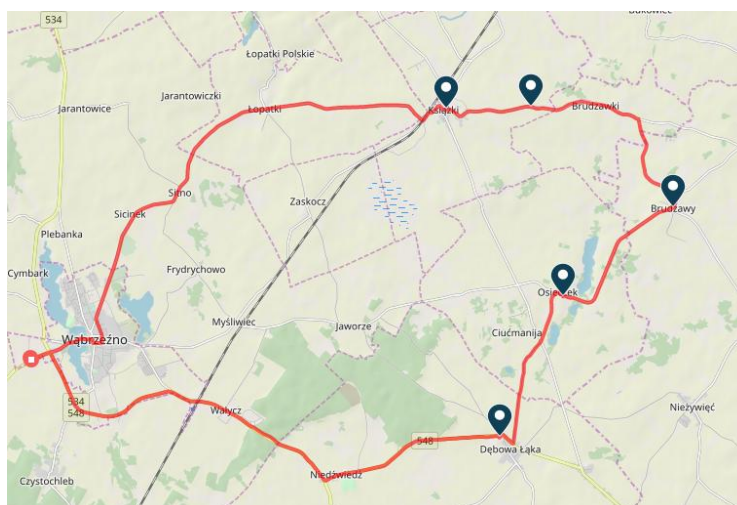
Zielony szlak Ciechocin – Wąbrzeźno – Jabłonowo Pomorskie - szlak pieszy

Przez teren Gminy Książki przebiega zielony szlak turystyczny (szlak KP-4077) z Jabłonowa Pomorskiego przez Wąbrzeźno do Kowalewa Pomorskiego, łączący następujące miejscowości: Ciechocin, jezioro Okonin, Skępsk, Gajewo, jezioro Oszczywik, Gapa, Bielsk, Kowalewo Pomorskie, Podborek, Pluskowęsy, Piątkowo, Wielkie Radowiska, Niedźwiedź, Wałycz, Wąbrzeźno, Frydrychowo, Łopatki, Łopatki Polskie, Rywałd Królewski i Szlachecki, Bursztynowo, Białobłoty, Jabłonowo Zamek, Jabłonowo. Szlak ten powołany został w roku 1996. Długość szlaku to około 52 km.

Atrakcją dla miłośników wycieczek rowerowych są również:

- Szlak turystyczny rowerowy: Brodnica – Bobrowo – Lembarg – Brudzawy – Osieczek – Dębowa Łąka – Kurkocin – Niedźwiedź - Wielkie Radowiska – Pluskowęsy – Kowalewo Pomorskie. Długość 59 km.
- Trasa rowerowa umożliwiającą zwiedzenie wybranych kościołów gotyckich Ziemi Chełmińskiej: Brodnica – Bobrowo – Lembarg – Brudzawy – Osieczek – Dębowa Łąka – Łobdowo – Kurkocin – Wielkie Radowiska – Niedźwiedź – Wąbrzeźno. Długość 52 km.
- Trasa rowerowa w pobliżu jeziora Wielkiego przebiegająca przez: Książki – Brudzawy – Osieczek – Dębowa Łąka.

Mapa 3. Trasa rowerowa Książki - Brudzawy - Osieczek - Dębowa Łąka

Źródło: <https://www.traseo.pl/trasa/ksiazki-brudzawy-osieczek-debowa-laka>

Na terenie gminy znajduje się także ścieżka dydaktyczno-rekreacyjna nad jeziorem w Łopatkach, w skład której wchodzi ławki parkowe z oparciem, tablice informacyjno-edukacyjne oraz altana wypoczynkowa, wyposażona w drewniany zestaw biesiadny wraz z grillem i stojakiem na rowery.

Plaże

Na terenie Gminy Książki znajdują się trzy niestrzeżone plaże :

- Plaża w Centrum Aktywnego Wypoczynku i Sportów Wodnych w Osieczku
- Plaża w Centrum Aktywnego Wypoczynku i Sportów Wodnych w Łopatkach
- Plaża w Centrum Aktywnego Wypoczynku i Sportów Wodnych w Bliźnie

Zdjęcie 18. Plaża w CAWiSW w Bliźnie

Źródło: Urząd Gminy Książki

Pola namiotowe

Sezonowo na terenie Gminy można skorzystać z oferty pól namiotowych dostępnych w dwóch miejscowościach: Osieczku i Łopatkach. Pole namiotowe w Centrum Aktywnego Wypoczynku i Sportów Wodnych w Osieczku dysponuje 30 miejscami noclegowymi, natomiast Pole Namiotowe w Łopatkach posiada 10 miejsc noclegowych. W obu tych miejscach istnieje możliwość organizacji biwaków/kolonii, dostęp do węzła sanitarnego/elektrycznego, bezpośredni dostęp do plaży, bogata infrastruktura wodna.

Centra Aktywnego Wypoczynku i Sportów Wodnych

Centra Aktywnego Wypoczynku i Sportów Wodnych znajdują się w Osieczku i w Łopatkach. Są dostosowane dla odwiedzających i wyposażone w bogatą infrastrukturę - m.in. w miasteczka wodne oraz sprzęt wodny. Przy nadbrzeżach jezior zlokalizowane są pomosty, gdzie można skorzystać ze sprzętów do pływania (kajaki, rowery wodne, łódki, żaglówki, łodzie motorowe, deski elektryczne, skutery).

Ośrodki umożliwiają także organizację kolonii, biwaków, imprez integracyjnych, zielonych szkół. Teren ośrodków jest zagospodarowany w boisko do gry w piłkę siatkową, bogato wyposażony plac zabaw, dmuchane place zabaw, stoły do gry w tenisa stołowego, miejsce na ognisko, parking, pole namiotowe, pole campingowe oraz dostęp do pełnego węzła sanitarnego i energii elektrycznej.

Zdjęcie 19. Centrum Aktywnego Wypoczynku w Osieczku

Źródło: *Urząd Gminy Książki*

Zdjęcie 20. Centrum Aktywnego Wypoczynku w Łopatkach

Źródło: *Urząd Gminy Książki*

Gmina Książki traktuje rozwój turystyki i rekreacji priorytetowo i wobec tego planuje inwestycje takie jak:

- Budowa wieży widokowej przeznaczonej do celów turystyki i rekreacji dla turystów umiejscowiona na działce ew. nr 24/1, obr. Łopatki, Gmina Książki.
- Budowa szlaku turystycznego dla pieszych od centrum/kościół w Osieczku do Centrum Aktywnego Wypoczynku i Sportów Wodnych w Łopatkach
- Budowa boiska do gry w tenisa ziemnego o wymiarach konstrukcyjnych 17,07 m x 34,77 m o nawierzchni poliuretanowej układanej.
- Budowa skateparku przy Szkole Podstawowej i Przedszkolu im. H. Sienkiewicza w Książkach
- Budowa Szlaku w Łopatkach

- Budowa tężni solankowej w Międzypokoleniowym Parku Przyrodniczo-Edukacyjnym w Książkach.
- Budowana poła do gry w Minigolf w Centrum Aktywnego Wypoczynku i Sportu w Osieczku i przy Szkole Podstawowej w Książkach.
- Budowa placów zabaw oraz zakup rekreacyjnego wyposażenia typu dmuchane i zjeżdżalnie
- Montaż wiat i ławostolów oraz tablic informacyjnych
- Montaż monitoringu w popularnych obiektach rekreacyjnych
- Opracowanie mapy turystycznej

Gmina Książki spełnia warunki dla rozwoju turystyki i agroturystyki. Posiada ciekawe tereny, które przyciągają widokami, bazę noclegową i gastronomiczną, a także bazę agroturystyczną.

Problemem pozostają:

- Niedostateczna infrastruktura turystyczna i rekreacyjna, przeznaczona na potrzeby związane z obsługą ruchu turystycznego generowanego w oparciu o zasoby wodne (zbiorniki wodne) w Gminie Książki oraz braki w odpowiednim wyposażeniu i sprzęcie
- Brak wystarczających środków finansowych na realizację przedsięwzięć związanych z rozwojem infrastruktury turystycznej
- Niewystarczający dostęp do odpowiedniej infrastruktury turystycznej
- Niski poziom rozwoju społecznego i rozwoju przedsiębiorczości

3.2. Dziedzictwo kulturowe

Bogata i złożona historia Książek wywarła znaczący wpływ na dziedzictwo kulturowe gminy, kształtując tożsamość i świadomość lokalnej społeczności. Liczne zmiany przynależności politycznej oraz administracyjnej wzmocniły różnorodność kulturową regionu, przejawiającą się w tradycjach, architekturze i zwyczajach miejscowych. Zachowanie i pielęgnacja tego dziedzictwa mają kluczowe znaczenie dla budowania ciągłości historycznej oraz wzmacniania lokalnego patriotyzmu, umożliwiając kolejnym pokoleniom odkrywanie i zrozumienie złożonej historii ich regionu.

O charakterze gminy decydują nie tylko walory przyrodnicze, ale także bogactwo dziedzictwa kulturowego. Na terenie gminy znajduje się 3 obiekty sakralne, które wpisane zostały do rejestru zabytków: kościół parafialny p. w. św. Trójcy w Książkach wraz z otoczeniem, kościół parafialny p. w. św. Marii Magdaleny w Łopatkach oraz kościół parafialny p. w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w miejscowości Osieczek. W miejscowości zachowały się również drewniane domy z 1840 i 1860 r. Na pld. - zach. brzegu jeziora Wielkiego zachowały się relikty wcześniej wspomnianego wczesnośredniowiecznego grodziska. Dodając do tego zabytkową aleję igliczni trójcieniowej (opis wcześniej) na poboczach drogi z Brudzaw, stanowiącą jedną z największych atrakcji przyrodniczych Osieczka, należy stwierdzić, iż miejscowość ta stanowi jedną z najciekawszych atrakcji turystycznych nie tylko gminy Książki, ale całego regionu. Istotnym elementem zabytkowym i krajobrazowym w gminie są podworskie założenia parkowe. Do chwili obecnej zachowało się 5 takich założeń, z których żaden nie posiada wpisu do rejestru zabytków. Są to: założenie dworsko – parkowe w Blizienku, Książkach, Łopatkach i Zaskocz. W gminie zaewidencjonowane zostały 23 cmentarze, w tym 4 to cmentarze czynne. Min. 3 to cmentarze będące miejscami pamięci narodowej. Wszystkie zabytki, które stanowią potencjał rozwoju turystyki Gminy Książki wymagają bieżącej modernizacji.

Rodzaje i liczba zabytków zostały przedstawione w poniższej tabeli:

Tabela 17. Zabytki na terenie Gminy Książki

Rodzaj zabytku	Liczba
Zabytki nieruchome	142
Zabytki ruchome	Z przyczyn bezpieczeństwa zgromadzonych zabytków w programie opieki nad zabytkami nie podaje się szczegółów dotyczących zabytków ruchomych.
Stanowiska archeologiczne	474

Źródło: Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Książki na lata 2023-2026

Zabytki nieruchome

Gmina Książki posiada szereg zabytków wpisanych do rejestru zabytków, pochodzących przede wszystkim z XIX i XX wieku. Należą do nich zespoły dworsko-parkowe, kościoły, domy, budynki, infrastruktura gospodarcza i inne. Zabytki zarejestrowane w Rejestrze Zabytków Nieruchomych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 18. Zabytki na terenie Gminy Książki

Miejscowość	Obiekt	Data decyzji	Nr rejestru
Książki	Kościół pw Trójcy Świętej z 1869 roku	12.03.2007	A/1271
Łopatki	Cmentarz kościelny	12.03.2007	A/1271
Łopatki	Kościół Parafialny pw. Św. Marii Magdaleny z XIV wieku	29.04.1966	A/416
Osieczek	Kościół pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej z XIV wieku	13.07.1936	A/353

Źródło: <https://nid.pl/>

Wśród najważniejszych obiektów zabytkowych na terenie Gminy Książki, które posiadają największy potencjał dla rozwoju turystyki wymienić należy:

- Obiekty zabytkowe nieruchome wpisane do rejestru zabytków:
 - Książki – kościół parafialny p. w. św. Trójcy wraz z otoczeniem (dawniej kościół ewangelicki)
 - Łopatki – kościół par. p.w. św. Marii Magdaleny, 2 ćw. XIV
 - Osieczek – kościół par. p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej, z XIV w.
 - Parki i zieleń komponowana ujęta w wojewódzkiej ewidencji zabytków:
 - Blizienko – założenie dworsko-parkowe z XIX w.
 - Książki – Łopatki – aleja przydrożna z XIX w. pocz. XX w.
 - Książki ul. Północna 39 – założenie dworsko-parkowe z XIX w.
 - Łopatki-Sitno – aleja przydrożna z XIX w.
 - Łopatki – założenie dworsko-parkowe; założenie dworsko-parkowe z XIX w.
 - Zaskocz – pałac dworski z XIX w.
 - Zaskocz – Książki – Brudzawki – aleja przydrożna z początku XX w.

Lista obiektów w Gminnej Ewidencji Zabytków dla gminy Książki jest znacznie dłuższa.

Zespoły zabudowy (dworskie, pałacowe, folwarczne), pałace i parki

Park podworski w Zaskocz

Park położony jest przy drodze powiatowej Książki – Myśliwiec – Wąbrzeźno. Zajmuje powierzchnię 3,18 ha. Szczątki parku znajdują swój rodowód związany z rodziną Zakrzewskich - właścicielami majątku od 1805 r. Prawdopodobnie do 1945 roku znajdował się tu klasycystyczny dwór wybudowany w 1805 roku, w którym wg lokalnych legend znajdowała się łoża masońska. Z zabudowań

dworskich zachowała się duża piętrowa oficyna, trzy czworaki i dom na skraju parku należący prawdopodobnie do ogrodnika lub zarządcy majątku. Zabudowań dworskich było niegdyś dużo więcej - cała przestrzeń pomiędzy czworakami położonymi na przeciwnych końcach centrum wsi była zabudowana. Zachowało się pięć z prawie czterdziestu budynków zaznaczonych na przedwojennej mapie.

Zdjęcie 21. Park podworski w miejscowości Zaskocz

Źródło: <http://www.polskiezabytki.pl/m/obiekt/10955/Zaskocz/>

Zdjęcie 22. Oficyna należąca do klasycystycznego Dworu w Parku Zakrzewskich

Źródło: <https://www.polskiezabytki.pl/>

Zdjęcie 23. Teren rekreacyjny w Parku Zakrzewskich

Źródło: Urząd Gminy Książki

Budownictwo sakralne

Kościół pw. Twójcy Świętej w Książkach

Zdjęcie 24. Kościół pw. Świętej Trójcy w Książkach

Źródło: Wikipedia

Kościół Parafialny pw. Św. Marii Magdaleny z XIV wieku

Jest to świątynia wzniesiona w stylu gotyckim w I ćwierci XIV wieku przez Krzyżaków. Została zniszczona podczas wojen szwedzkich, od połowy XVIII wieku popadała w ruinę – a następnie odbudowano ją w latach 1865-1867.

Ołtarz główny, ufundowany przez Józefa Petika znajduje się w świątyni od lat trzydziestych ubiegłego wieku. Zachowały się również inne elementy wyposażenia: ołtarz św. Andrzeja Boboli z połowy XVII stulecia (zapewne wcześniej pełnił rolę ołtarza głównego), krucyfiksy, obrazy ukazujące Apostołów i naczynia liturgiczne z XIX wieku a także krucyfixs ołtarzowy z początku ubiegłego wieku. Późnobarokowy prospekt organowy powstał w połowie XVIII wieku. W 1909 roku instrument został przebudowany.

Budowla jest orientowana, wzniesiona z cegły, zbudowana na kamiennym cokole. Korpus świątyni jest jednonawowy, prostokątny z dobudowaną od strony zachodniej czterokondygnacyjną wieżą na rzucie kwadratu. Od strony południowej jest dostawiona kaplica (poprzednio pełniła rolę kruchty). Prezbiterium kościoła jest dwuprzęsłowe, zamknięte trójbocznie. Otwory okienne i drzwiowe są zakończone ostrołukowo. Ściany i kondygnacje wieży są rozczłonkowane wysokimi, ostrołukowymi blendami. W dolnej kondygnacji wieży zachował się profilowany portal. Korpus, prezbiterium, zakrystia i kruchta są nakryte oddzielnymi dachami dwuspadowymi, natomiast wieżę nakrywa dach namiotowy.

Zdjęcie 25. Ołtarz w Kościele pw. Św. Marii Magdaleny w Łopatkach

Źródło: www.parafialopatki.pl

Kościół pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej

Świątynia została wybudowana w XIV wieku. Następnie została przebudowana w I dekadzie XVII stulecia oraz na przełomie XIX/XX wieku. Do zabytkowego wyposażenia kościoła należą: późnorenesansowy ołtarz główny ozdobiony barokowym obrazem ukazującym św. Stanisława Kostkę, barokowy obraz Koronacji Matki Bożej, malowidło „Ukrzyżowanie” z drugiej połowy XVII stulecia, dwa boczne ołtarze w stylu neobarokowym z połowy XIX wieku, rzeźby, neoromański prospekt organowy z XIX wieku oraz granitowe aspensorium.

Zdjęcie 26. Kościół pw. Św. Katarzyny w Osieczku

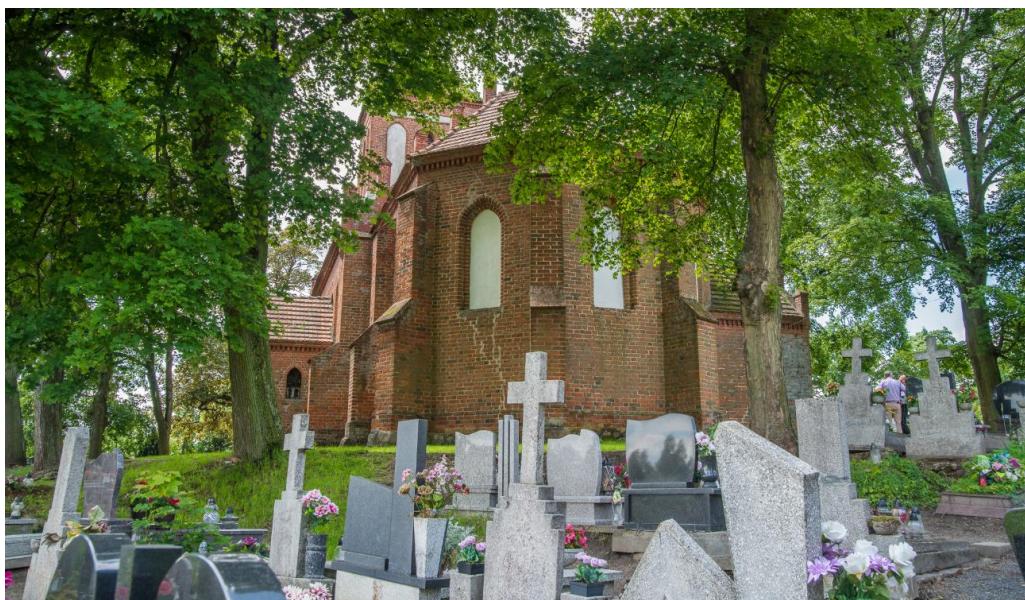
Źródło: Wikipedia.

Cmentarze i miejsca pamięci narodowej

Na terenie Gminy znajdują się miejsca pamięci związane z okresem II Wojny Światowej:

- Cmentarz pomordowanych w czasie II wojny św. w Łopatkach
- Cmentarz pomordowanych Polaków we wrześniu 1939 r. w Książkach;

Zdjęcie 27. Cmentarz Kościelny w Łopatkach

Źródło: www.parafialopatki.pl

Grodzisko wczesnośredniowieczne położone w miejscowości Osieczek

Grodzisko położone jest nad Jeziorem Wielkim w Osieczku. Ta pozostałość po grodzie w postaci wzniesienia położona jest przy południowo zachodnim brzegu Jeziora Wielkiego na dnie rynny polodowcowej o szerokości 500 m, bezpośrednio w sąsiedztwie zbocza o wysokości 10 m i nachyleniu 8°. Jest to relikw jednoczłonowego grodu o niemal kolistym kształcie, do dziś wyróżniającym się w terenie w formie widocznego obrysu wałów. Grodzisko jest dobrze

wyeksponowane w stosunku do otaczającego go terenu stromymi zboczami nasypu i zwraca uwagę brakiem roślinności (oprócz porastającej je trawy). W części zachodniej grodziska, gdzie wał jest najlepiej zachowany, jego korona znajduje się około 7 m nad dnem rynny. Środkową część grodziska zajmuje majdan. Po stronie północnej, zachodniej i wschodniej grodziska zauważalne jest zagłębienie, które być może jest pozostałością fosy chroniącej warownię. Przeprowadzone badania pozwoliły rozpoznać układ nawarstwień wnętrza grodziska oraz dostarczyły zabytkowy materiał ruchomy przede wszystkim fragmenty ceramiki naczyniowej. W części wschodniej majdanu w okolicach wału odkryto pozostałości półziemianki. W jej wnętrzu, przy narożniku południowo zachodnim znajdowały się relikty paleniska. W dalszych wykopaliskach odnaleziono elementy struktury wału i zabudowań, a także duży zbiór fragmentów ceramiki naczyniowej.

Zdjęcie 28. Grodzisko wczesnośredniowieczne w miejscowości Osieczek

Źródło: Urząd Gminy Książki

Zdjęcie 29. Grodzisko wczesnośredniowieczne w miejscowości Osieczek

Źródło: <https://zabytek.pl/pl/obiekty/osieczek-grodzisko?langset=true>

3.3. Zagospodarowanie przestrzenne i infrastruktura techniczna

3.3.1. Infrastruktura transportowa

Drogi

Sieć drogowa Gminy Książki składa się z dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Długość dróg w poszczególnych kategoriach na terenie Gminy Książki przedstawia poniższa tabela:

Tabela 17. Kategorie i długości dróg na terenie Gminy Książki (2024 r.)

Kategoria drogi	Długość [km]
Krajowe	0,00
Wojewódzkie	2,40
Powiatowe	49,191
Gminne	133,247

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Książki.

Łączna długość dróg gminnych wynosi ponad 133 km. Zdecydowaną większość stanowią drogi o nawierzchni gruntowej (95,428 km – w tym 12,550 km wzmocnionych żwirem lub żużlem). Drogi te mogą wpływać negatywnie na komfort i bezpieczeństwo użytkowników, szczególnie w okresach deszczowych. Jest też dość długi odcinek dróg o nawierzchni bitumicznej (31,463 km), co świadczy o dążeniu gminy do poprawy jakości infrastruktury drogowej. Drogi tłuczniowe (5,225 km), z kostki (0,981 km) i betonowe (0,150 km) stanowią mniejszość. Drogi powiatowe na terenie gminy Książki są w złym stanie, występują okresowo liczne dziury, a nawierzchnia jest spękana. Nie dotyczy to dróg nr 1710C Wąbrzeźno – Książki i nr 1713C Książki – Kruszyny.

Gmina podejmuje działania w celu poprawy jakości dróg. Zostały pomyślnie zrealizowane:

- przebudowa drogi gminnej nr 070502 w miejscowości Osieczek, obejmująca odcinek od km 1+190 do km 1+854 oraz modernizacja drogi dojazdowej do gruntów rolnych w obrębie geodezyjnym Osieczek
- przebudowa drogi gminnej nr 070466C w miejscowości Brudzawki
- przebudowa dróg gminnych nr 070459C ul. Polna i nr 070448C ul. Ustronie w miejscowości Książki.

W trakcie przygotowań jest przebudowa drogi gminnej nr 070430C w miejscowości Zaskocz od km 0+000 do km 0+999.

Mimo znaczących inwestycji, poprawa stanu dróg gruntowych pozostaje dużym i priorytetowym wyzwaniem. Obecny stan dróg może utrudniać transport w niekorzystnych warunkach pogodowych. Dalsze inwestycje w utwardzanie dróg gruntowych oraz rozbudowę sieci dróg bitumicznych są kluczowe dla większej spójności infrastruktury drogowej, poprawy komfortu i bezpieczeństwa mieszkańców oraz dla rozwoju gminy.

Na terenie gminy brakuje ścieżek pieszo-rowerowych. W przyszłości warto zadbać o rozwój ścieżek rowerowych, szczególnie w miejscach intensywnie uczęszczanych. Dodatkowe inwestycje w oznakowanie tras, miejsca odpoczynku czy też połączenia z głównymi szlakami turystycznymi mogłyby zwiększyć atrakcyjność gminy dla rowerzystów i turystów.

Przez Wieś Książki nie przechodzi żadna droga publiczna zaliczana do kategorii wojewódzkiej lub wyższej. Poniżej znajduje się lista takich dróg w promieniu 10 km wraz z ich typem i kompletnym przebiegiem (spisem miejscowości, przez które przechodzi dana trasa).

- DW 534 - droga wojewódzka nr 534 (Grudziądz - Marusza - Pokrzywno - Okonin - Nowy Dwór - Fijewo - Radzyń Chełmiński - Radzyń-Wybudowanie - Jarantowice - Plebanka - Wąbrzeźno - Wałycz - Niedźwiedź - Wielkie Radowiska - Małe Pułkowo - Lipnica - Sokoligóra - Golub-Dobrzyń - Białkowo - Bocheniec - Radomin - Dobrze - Ostrowite - Łączonek - Cetki - Ławy - Rypin - Rogóźno)
- DW 543 - droga wojewódzka nr 543 (Paparzyn - Robakowo - Gorzuchowo - Płachawy - Błędowo - Wiewiórki - Dębieniec - Zielnowo - Radzyń Chełmiński - Czeczewo - Gołebiewo - Rywałd - Blizno - Jabłonowo-Zamek - Jabłonowo Pomorskie - Piecewo - Kamień - Mieszewy - Czekanowo - Grzybno - Szabda)
- DW 548 - droga wojewódzka nr 548 (Stolno - Cepno - Kamlarki - Krusin - Lisewo - Józefkowo - Płużnica - Trzcień - Cymbark - Wąbrzeźno - Wałycz - Niedźwiedź - Dębowa Łąka - Fryzanowo - Grabówiec - Płachoty)
- DW 551 - droga wojewódzka nr 551 (Strzyżawa - Ostromecko - Nowy Dwór - Dąbrowa Chełmińska - Raciniewo - Unisław - Grzybno - Wybcz - Nawra - Kończewice - Chełmża - Pluskowęsy - Żelgno - Dźwierzno - Węgorzyn - Orzechowo - Ryńsk - Nielub - Wąbrzeźno)

Podsumowując, Gmina Książki dąży do rozwoju infrastruktury drogowej i podejmuje działania mające na celu modernizację istniejących dróg, choć niezbędne będą dalsze prace, by wyrównać jakość dróg w całej gminie i ograniczyć udział dróg gruntowych.

Linie kolejowe

Przez Wieś Książki przechodzi 1 linia kolejowa wykorzystywana do ruchu pasażerskiego lub towarowego. Jest to linia kolejowa nr 353: Poznań Wschód - Skandawa o dużym znaczeniu komunikacyjnym. Gmina Książki jest więc bezpośrednio skomunikowana z takimi miejscowościami jak Poznań, Gniezno, Mogilno, Inowrocław, Toruń, Wąbrzeźno, Ława Główna, Olsztyn i Skandawa.

3.3.2. Punkty oświetleniowe

Na terenie gminy zmodernizowano w 2019 roku 102 punkty oświetlenia drogowego instalując oświetlenie typu LED. Aktualnie uruchomione jest 88 punktów świetlnych. Oświetlenie drogowe zainstalowane jest na słupach energetycznych, które są własnością Energa- Operatora SA.

3.3.3. Infrastruktura telekomunikacyjna

W miejscowości Książki zlokalizowane są BTS-y sieci PLUS, T-Mobile, Orange i Play, natomiast w sąsiadującej wsi Brudzawki istnieje maszt obsługujący sieci Orange i T-Mobile. Oprócz tego istnieje kablowa sieć telekomunikacyjna. Połączenia telefoniczne i internetowe są powszechnie dostępne i funkcjonują sprawnie. Są one czynnikiem stymulującym gminną ofertę inwestycyjną, jak również podnoszą poziom standardu życia mieszkańców.

Na budynku Samodzielnego Gminnego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Książkach oraz na budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Książkach znajdują się maszty aluminiowe dla potrzeb nadawczo-odbiorczych sygnału internetu szerokopasmowego należące do podmiotu zewnętrznego.

Gmina Książki nie posiada własnych linii światłowodowych. W miejscowości Książki występują operatorzy sieci światłowodowych m.in.: Maxlan s.c, Patrycja, Gracjan Kutyba, T_Mobile Polska S.A., Polkomtel Sp. z o.o., RFC INTERNET Sp. z o.o., Eltronik Sp. z o.o., Nexera Sp. z o.o., EXATEL SA, Celcom sp. z o.o., Jawornet Sp. z o.o., P4 Sp. z o.o., Orange Polska S.A., Vectra S.A., Netia Sp. z o.o., Geckonet Sp. z o.o.

Nie posiadamy informacji na temat długości linii światłowodowych.

3.3.4. Gospodarka wodno-ściekowa

Gmina Książki, na dzień 31.12.2024 r., wykazuje znaczący postęp w zakresie infrastruktury wodociągowej względem lat poprzednich, będąc zwodociągowaną w prawie 100%. W skład gminnej sieci wodociągowej wchodzi około 169 km rurociągów, co świadczy o wysokim poziomie dostępu mieszkańców do wody pitnej. Na terenie gminy Książki znajduje się jedno ujęcie wody zasilające wodociąg gminny, wydajność ujęcia wynosi 1260 m³/d.

Proces uzdatniania jest kluczowy dla zapewnienia mieszkańcom dostępu do wody spełniającej normy sanitarno-epidemiologiczne. Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa nie tylko zwiększa komfort życia mieszkańców, ale także przyczynia się do poprawy stanu zdrowia publicznego oraz rozwoju lokalnej gospodarki.

Warto również podkreślić, że dostępność wody pitnej ma istotne znaczenie dla jakości życia w gminie oraz może wpływać na przyciąganie nowych mieszkańców i inwestycji. W związku z rosnącymi wymaganiami ekologicznymi oraz koniecznością dostosowania do zmieniającego się klimatu, gmina podejmuje działania mające na celu modernizację i rozwój infrastruktury wodociągowej, co wpisuje się w szersze tendencje zrównoważonego rozwoju i ochrony zasobów wodnych.

Tabela 18. Sieć wodociągowa w Gminie Książki

Wskaźnik	Wartość (2020 rok)	Wartość (2021 rok)	Wartość (2022 rok)	Wartość (2023 rok)	Wartość (2024 rok)
Długość czynnej sieci rozdzielczej [km]	194,8	195	194,8	195,2	169,097
Woda dostarczona gospodarstwom domowym [dam ³]	135,1	141,6	148,4	134,4	139,9
Zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca [m ³]	34,8	36,7	38,5	35,5	35,84
Ludność korzystająca z sieci wodociągowej [osoba]	3 881	3 870	3 809	3 752	3903

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

W porównaniu do istniejącej sieci wodociągowej, sieć kanalizacji funkcjonuje znacznie gorzej. Na dzień 31.12.2023 r. Gmina Książki była skanalizowana w 35,59%, co przekłada się na funkcjonowanie 261 km sieci kanalizacyjnej oraz 381 przyłączy kanalizacyjnych obsługujących mieszkańców gminy.

W systemie kanalizacji sanitarnej pracuje 15 przepompowni ścieków. Na terenie gminy znajduje się również 264 szt. przydomowych oczyszczalni ścieków.

Gmina podejmuje działania mające na celu dalszy rozwój sieci kanalizacyjnej oraz podniesienie jakości oczyszczania ścieków, co wpisuje się w długoterminową strategię poprawy warunków sanitarno-ekologicznych i ochrony zasobów wodnych w regionie.

Tabela 19. Sieć kanalizacyjna w Gminie Książki

Wskaźnik	Wartość (2020 rok)	Wartość (2021 rok)	Wartość (2022 rok)	Wartość (2023 rok)
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km]	26,1	26,1	26,1	26,1
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [szt.]	373	373	374	374
Ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną [dam ³]	31,4	29,9	32,6	31,4
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	1658	1653	1629	1605

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL i danych od Urzędu Gminy Książki

Na podstawie dostępnych danych można stwierdzić, że obecnie sieć kanalizacyjna obejmuje jedynie około 35,59% gminy, co oznacza, że większość mieszkańców, zwłaszcza na terenach wiejskich, nie ma dostępu do kanalizacji. W mniejszych miejscowościach i na terenach wiejskich, gdzie nie ma dostępu do sieci kanalizacyjnej, mieszkańcy korzystają z przydomowych oczyszczalni ścieków lub szamb, które są regularnie opróżniane i wywożone do oczyszczalni. Sytuacja ta wynika z mocno rozproszonej zabudowy mieszkalnej.

Ze względu na niski poziom skanalizowania, warto rozważyć rozszerzenie zasięgu sieci kanalizacyjnej, zwłaszcza w miejscowościach bardziej zurbanizowanych, gdzie większe zagęszczenie ludności sprawi, że inwestycja będzie bardziej efektywna. Plan rozbudowy powinien być etapowy, z wyraźnymi priorytetami dla obszarów o największej potrzebie. Dla mieszkańców terenów, gdzie budowa sieci kanalizacyjnej nie jest opłacalna w krótkim okresie, gmina powinna wdrażać program dotacji na instalację i modernizację przydomowych oczyszczalni ścieków. Ułatwi to spełnienie norm środowiskowych i wpłynie pozytywnie na jakość życia w tych miejscach. odniesienie jakości oczyszczania ścieków, co wpisuje się w długoterminową strategię poprawy warunków sanitarno-ekologicznych i ochrony zasobów wodnych w regionie.

3.3.5. Sieć gazowa

Na terenie Gminy Książki infrastruktura gazowa jest obecnie bardzo ograniczona.

Sieć gazowa obejmuje tylko miejscowość Książki – ulice Szkolną, Główną, Bankową, Jasną, Ogrodową, Ustronie, Wąbrzeską, Toruńską, Krótką, Osiedlową, Spacerową i Ks. Kujawskiego, co świadczy o jej niewielkim zasięgu i funkcjonalności lokalnej. Tak skromna infrastruktura gazowa może ograniczać możliwości rozwoju zarówno gospodarstw domowych, jak i przedsiębiorstw, które mogłyby korzystać z gazu ziemnego jako ekologicznego i efektywnego źródła energii.

Tabela 20. Sieć gazowa w Gminie Książki

Wskaźnik	Wartość (2020 rok)	Wartość (2021 rok)	Wartość (2022 rok)	Wartość (2023 rok)	Wartość (2024 rok)
Długość czynnej sieci ogółem [m]	Brak danych	1620	1620	1620	1620
Czynne przyłącza do budynków ogółem (mieszkalnych i niemieszkalnych) [szt.]	2	2	2	2	2
Ludność korzystająca z sieci gazowej	Brak danych	20	19	Brak danych	Brak danych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

Rozwój sieci gazowej w gminie mógłby przyczynić się do poprawy jakości życia mieszkańców, zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej oraz ograniczenia emisji szkodliwych substancji wynikających z wykorzystania innych paliw, takich jak węgiel. Planowanie rozbudowy sieci gazowej powinno stanowić jeden z priorytetów w kontekście poprawy infrastruktury technicznej gminy.

3.3.6. Gospodarka odpadami

Odpady komunalne to odpady powstające w gospodarstwach domowych z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Na terenie Gminy Książki w miejscowości Książki przy ul. Okrężnej 2 znajduje się Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów czynny w każdy wtorek w godzinach od 11:00 do 17:00. Właściciele nieruchomości samodzielnie dostarczają do PSZOK określone odpady, zebrane w sposób selektywny. W PSZOK można zostawić bezpłatnie m.in. odpady typu: przeterminowane leki; baterie i akumulatory; zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny; meble i odpady wielkogabarytowe; odpady budowlane i rozbiórkowe pochodzące z prowadzenia drobnych prac (niewymagających pozwolenia na budowę, zgłoszenia zamiaru budowy lub wykonania robót); chemikalia i zużyte opony; tekstylia i odzież; odpady niebezpieczne; odpady niekwalifikujące się do odpadów medycznych powstałych w gospodarstwie domowym w wyniku przyjmowania produktów leczniczych w formie iniekcji i prowadzenia monitoringu poziomu substancji we krwi, w szczególności igły i strzykawki.

Oprócz możliwości dostarczania odpadów komunalnych do PSZOK istnieje również możliwość zbierania m.in. zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego oraz mebli i odpadów wielkogabarytowych z nieruchomości położonych na terenie gminy po wcześniejszym zgłoszeniu telefonicznym. Firma obsługująca teren gminy zobowiązana jest do odbioru w/w sprzętu w terminie 2 dni roboczych z przedmiotowej nieruchomości.

Miejszem zagospodarowania przez podmiot odbierający odpady komunalne od właścicieli nieruchomości z terenu gminy Książki (zmieszanych odpadów komunalnych, bioodpadów stanowiących odpady komunalne oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczonych do składowania) jest Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych (RIPOK) w Niedźwiedziu, gm. Dębowa Łąka.

Zgodnie z ustawą z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r., poz. 399) w 2023 roku Gminy są obowiązane osiągnąć poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych w wysokości co najmniej 35%

wagowo W Gminie Książki poziom ten w 2023 roku wyniósł 36,84%, zatem Gmina Książki osiągnęła wymagany poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, szkła, tworzyw sztucznych i metali.

Tabela 21. Gospodarka odpadami na terenie Gminy Książki

Wskaźnik	Wartość (2020 rok)	Wartość (2021 rok)	Wartość (2022 rok)	Wartość (2023 rok)	Wartość (2024 rok)
Odpady komunalne wytworzone w ciągu roku [t]	968,00	1013,34	1020,81	971,14	996,69
Odpady zebrane selektywnie w ciągu roku	374,36	373,22	323,75	360,77	442,31
Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku [t]	593,64	640,12	697,06	610,37	554,38
Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca [kg]	221	256	233	225	240

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL i danych od Urzędu Gminy Książki

W latach 2020-2024, ilość odpadów komunalnych wytworzonych na terenie Gminy Książki zmienia się nieznacznie i pozostaje w granicach od około 968 ton do maksymalnie 1020 t w 2022 roku. W roku 2024 wykazała wzrost osiągając wartość 996,69 t w stosunku do roku 2023 kiedy wartość ta wynosiła 971,14 t.

Masa wytworzonych odpadów na jednego mieszkańca waha się między 221 kg w 2020 roku a 256 kg w 2021 roku. W ostatnim roku wskaźnik ten osiągnął średnią wartość co sugeruje na stabilną sytuację związaną z gospodarowaniem odpadami.

Należy zauważyć, że ilość odpadów zmieszanych zebranych w ciągu roku zmalała, natomiast wzrosła znacznie ilość odpadów zebranych selektywnie, co świadczy o sprawnie funkcjonującym Punkcie Selektywnej Zbiórki Odpadów i rosnącej świadomości społecznej w dziedzinie ekologii.

3.3.7. Energetyka i ciepłownictwo

System ciepłowniczy

System ciepłowniczy w Gminie oparty jest o kotłownie osiedlowe, zakładowe oraz indywidualne rozwiązania, w których dominują układy na paliwo stałe (węgiel, miał, drewno). W niewielkim procencie mają udział rozwiązania oparte na paliwach ciekłych (olej, gaz) oraz elektryczne. Alternatywą dla obecnej gospodarki ciepłej jest przewidywana w przyszłości gazyfikacja Gminy i związane z nią możliwości ciepłne.

Oprócz indywidualnych źródeł, na terenie Gminy istnieją również lokalne kotłownie, zasilające głównie zabudowę wielorodzinną, zespoły obiektów użyteczności publicznej i obiekty przemysłowo-usługowe. Paliwem dla tych kotłowni jest olej opałowy oraz węgiel (miał węglowy, ekogroszek). Większe lokalne kotłownie zlokalizowane są między innymi: kotłownia zakładów mięsnych w Osiu, Zakład Stolarski Otlewski, szkoły, nadleśnictwa, Gminny Ośrodek Kultury, Ośrodki wczasowe, zabudowa mieszkaniowa wielorodzinną w Żurze. Na terenach wiejskich energia ciepła wykorzystywana jest:

- do ogrzewania pomieszczeń i przygotowywania ciepłej wody użytkowej,
- do przygotowywania posiłków w gospodarstwach domowych,

- na potrzeby produkcyjne i obiektów użyteczności publicznej (ogrzewanie, ciepła woda i potrzeby technologiczne).

Sieć energetyczna

Sieć energetyczna w Gminie Książki jest częścią infrastruktury komunalnej, która zapewnia mieszkańcom dostęp do energii elektrycznej oraz stanowi ważny element wsparcia dla lokalnej gospodarki i ochrony środowiska naturalnego. Dostawy energii elektrycznej realizowane są przez regionalnych operatorów sieci elektroenergetycznej.

Źródłem energii elektrycznej dla terenu Gminy są:

- napowietrzna linia przesyłowa wysokiego napięcia 110 kV relacji Jabłonowo – Węgrowo k/Grudziądz;
- napowietrzne i wewnętrzne stacje transformatorowe 15kV/0,4 kV;

W miejscowości Książki znajduje się stacja prostownikowa zasilania PKP Toruń – Olsztyn, do której prowadzą dwie linie 15 kV 2x/3x AFL 120 mm² z Wąbrzeźna. 44

Znajdujące się na tym terenie sieci lokalne charakteryzują się niedostatecznym rozwinięciem elektroenergetycznej sieci średniego i niskiego napięcia, niedostatecznie wydłużonymi liniami przesyłowymi oraz niedostateczną ilością stacji transformatorowych o napięciu 15 kV/0,4 kV.

Mieszkańcy Gminy Książki mają dostęp do energii elektrycznej na całym jej obszarze. Zapewnienie niezawodnych dostaw energii jest kluczowe zarówno dla gospodarstw domowych, jak i przedsiębiorstw działających na terenie Gminy.

Sieć energetyczna w Gminie Książki składa się z linii przesyłowych średniego i niskiego napięcia, które są regularnie modernizowane, aby zapewnić stabilne dostawy prądu. Operatorzy sieci realizują także prace konserwacyjne i modernizacyjne, by zmniejszyć ryzyko przerw w dostawach energii, szczególnie w przypadku ekstremalnych warunków pogodowych.

System ciepłowniczy

System ciepłowniczy w Gminie oparty jest o kotłownie osiedlowe, zakładowe oraz indywidualne rozwiązania, w których dominują układy na paliwo stałe (węgiel, miał, drewno). W niewielkim procencie mają udział rozwiązania oparte na paliwach ciekłych (olej, gaz) oraz elektryczne.

Oprócz indywidualnych źródeł, na terenie Gminy istnieją również lokalne kotłownie, zasilające głównie zabudowę wielorodzinną, zespoły obiektów użyteczności publicznej i obiekty przemysłowo-usługowe. Paliwem dla tych kotłowni jest olej opałowy oraz węgiel (miał węglowy, ekogroszek). Większe lokalne kotłownie zlokalizowane są tylko w miejscowości Książki. Na terenach wiejskich energia ciepła wykorzystywana jest:

- do ogrzewania pomieszczeń i przygotowywania ciepłej wody użytkowej,
- do przygotowywania posiłków w gospodarstwach domowych,
- na potrzeby produkcyjne i obiektów użyteczności publicznej (ogrzewanie, ciepła woda i potrzeby technologiczne).

Na terenie Gminy Książki system ciepłowniczy opiera się głównie na indywidualnych źródłach ciepła, w tym na kotłach na paliwo stałe. Spośród zainstalowanych urządzeń grzewczych największy udział mają kotły na paliwo stałe z ręcznym podawaniem paliwa (601 urządzeń) oraz z automatycznym podajnikiem (293 urządzenia). Inne popularne źródła ciepła to ogrzewanie elektryczne (279 urządzeń) oraz kominki (88), piece kaflowe (198), piecokuchnie (86) i kotły olejowe (26). Nowoczesne rozwiązania, takie jak pompy ciepła (60 urządzeń) czy kolektory słoneczne (28 urządzeń), stanowią mniejszy, lecz rozwijający się segment lokalnego systemu grzewczego. Jedynie 76 budynków na terenie gminy korzysta z miejskiej sieci ciepłowniczej, co wskazuje na brak rozbudowanej infrastruktury ciepłowniczej.

Dominacja indywidualnych źródeł ciepła na paliwo stałe oraz znaczny udział urządzeń o niskiej klasie emisyjności stanowią wyzwanie dla poprawy jakości powietrza w Gminie Książki. Rozwój nowoczesnych i ekologicznych systemów grzewczych, takich jak pompy ciepła czy kotły wyższej klasy, a także inwestycje w odnawialne źródła energii, takie jak kolektory słoneczne, mogą znacząco poprawić efektywność energetyczną i ograniczyć emisję zanieczyszczeń. Modernizacja źródeł ciepła w zasobie komunalnym oraz wsparcie dla mieszkańców w wymianie przestarzałych urządzeń powinny stać się jednym z priorytetów lokalnej polityki energetycznej.

3.3.8. Mieszkalnictwo

Dominującą formą zabudowy na terenie gminy jest mieszkalnictwo jednorodzinne oraz rolnicze zagrodowe. Na terenie Gminy funkcjonuje jedna spółdzielnia mieszkaniowa w Książkach przy ulicy Sportowej. 2 stycznia 2021 r powstała Społeczna Inicjatywa Mieszkaniowa „NOWY DOM”.

Pozostałe budynki wielorodzinne funkcjonują w ramach wspólnot mieszkaniowych.

Tabela 22. Budynki mieszkalne na terenie Gminy Książki w latach 2019-2023

Rok	2020	2021	2022	2023
Budynki mieszkalne w gminie	1186	1190	1195	1191

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

W latach 2020-2023 liczba budynków mieszkalnych w gminie Książki wykazuje stałość. W 2020 roku liczba budynków wynosiła 1186, a w kolejnych latach pojawiały się niewielkie wahania. W 2020 roku nastąpił wzrost do 1190 budynków, jednak już od 2021 roku zaobserwowano wyraźny wzrost, który utrzymał się do 2023 roku. Największy przyrost zanotowano w latach 2022-2023, gdy liczba budynków wzrosła z 1 010 do 1 024. Wzrost ten może świadczyć o intensyfikacji działalności budowlanej w gminie oraz o rosnącym zapotrzebowaniu na mieszkania w regionie.

Tabela 23. Dane na temat warunków mieszkaniowych na terenie Gminy Książki

Wskaźnik	Wartość (2020 rok)	Wartość (2021 rok)	Wartość (2022 rok)	Wartość (2023 rok)
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m ²]	84,4	84,5	84,8	84,8
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [m ²]	25,7	25,9	26,5	27
Mieszkania na 1000 mieszkańców	304,5	306,4	312,6	317,8
Przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu	4,24	4,24	4,25	4,25
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	3,28	3,26	3,20	3,15
Przeciętna liczba osób na 1 izbę	0,77	0,77	0,75	0,74

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

W latach 2020-2024 wskaźniki dotyczące warunków mieszkaniowych w gminie Książki wskazują na stały poziom przestrzeni użytkowej i komfortu mieszkaniowego. Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania wzrosła nieznacznie z 84,4m² w 2020 roku do 84,8m²., co świadczy o tendencji do budowy większych mieszkań. Powierzchnia użytkowa przypadająca na jedną osobę również znacząco wzrosła – z 25,7 m² w 2020 roku do 27 m² w 2023 roku – co wskazuje na poprawę warunków przestrzennych dla mieszkańców.

Wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców wzrósł z 304,5 do 317,8, co może być efektem wzrostu liczby nowo wybudowanych mieszkań, jak i zmieniającej się struktury demograficznej. Jednocześnie przeciętna liczba osób przypadających na jedno mieszkanie stopniowo zmniejszała się z 3,28 w 2020 roku do 3,15 w 2023 roku, co odzwierciedla trend zmniejszającej się liczby osób na gospodarstwo domowe. Przeciętna liczba izb na jedno mieszkanie nieznacznie wzrosła z 4,24 do 4,25, co wskazuje na tendencję do zwiększania liczby pomieszczeń w nowych mieszkaniach.

Przeciętna liczba osób przypadających na jedną izbę zmniejszyła się z 0,77 w 2020 roku do 0,74 w 2023 roku, co jest kolejnym wskaźnikiem wzrostu komfortu mieszkaniowego, gdyż mieszkańcy dysponują większą przestrzenią na osobę. Ogólnie, przedstawione dane świadczą o stopniowej poprawie warunków mieszkaniowych oraz wzroście jakości życia mieszkańców gminy Książki.

Gmina Książki dysponuje również zasobem mieszkaniowym w postaci mieszkań komunalnych, przeznaczonych do wynajmu dla mieszkańców spełniających określone kryteria. Zgodnie ze stanem na dzień 31 grudnia 2024 roku, zasób mieszkaniowy Gminy Książki obejmuje 24 lokale mieszkalne, o łącznej powierzchni użytkowej wynoszącej 1067,84 m².

Budynki, w których usytuowane są lokale mieszkalne należące do gminy wykazują zróżnicowane zużycie techniczne - od złego, po średni, do dobrego. Bardzo duże zużycie techniczne mają budynki wybudowane przed 1939 r. Wymagają one intensywniejszych działań remontowych ze względu na swój wiek i historię eksploatacji.

W celu utrzymania zasobu mieszkaniowego gminy w odpowiednim stanie technicznym, zaplanowano priorytetowe działania remontowe, które obejmują zarówno bieżącą konserwację, jak i kompleksowe modernizacje w zależności od stanu technicznego budynków. Zidentyfikowane priorytety w zakresie realizacji przedsięwzięć remontowych są następujące:

- Bieżąca konserwacja i remont lokali – podstawowe prace konserwacyjne w lokalach mieszkalnych, aby zapewnić ich odpowiednie warunki użytkowe i zapobiec pogłębianiu się zużycia technicznego.
- Remonty pokryć dachowych – konieczne prace związane z uszczelnieniem i naprawą dachów, aby zapobiec dalszemu niszczeniu struktury budynków i zapewnić ochronę przed czynnikami atmosferycznymi.
- Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej – modernizacja okien i drzwi, która przyczyni się do poprawy efektywności energetycznej budynków oraz zwiększenia komfortu użytkowania lokali mieszkalnych.
- Remont klatek schodowych – poprawa estetyki i bezpieczeństwa wewnętrznych przestrzeni wspólnych, co jest istotne dla podniesienia standardu budynków mieszkalnych.
- Odnowa elewacji – odnowienie zewnętrznych ścian budynków w celu poprawy ich estetyki oraz ochrony przed niszczeniem pod wpływem czynników atmosferycznych.
- Wymiana instalacji elektrycznej – modernizacja przestarzałych instalacji elektrycznych w celu zwiększenia bezpieczeństwa i dostosowania ich do współczesnych wymogów technicznych.
- Roboty awaryjne i nieprzewidziane – realizacja prac remontowych wynikających z nagłych awarii, które mogą zagrażać bezpieczeństwu użytkowników lokali mieszkalnych lub powodować dalsze uszkodzenia budynków.

Realizacja powyższych działań pozwoli na sukcesywną poprawę stanu technicznego zasobu mieszkaniowego gminy, zmniejszając stopień zużycia budynków oraz podnosząc jakość życia mieszkańców.

4. Sfera gospodarcza

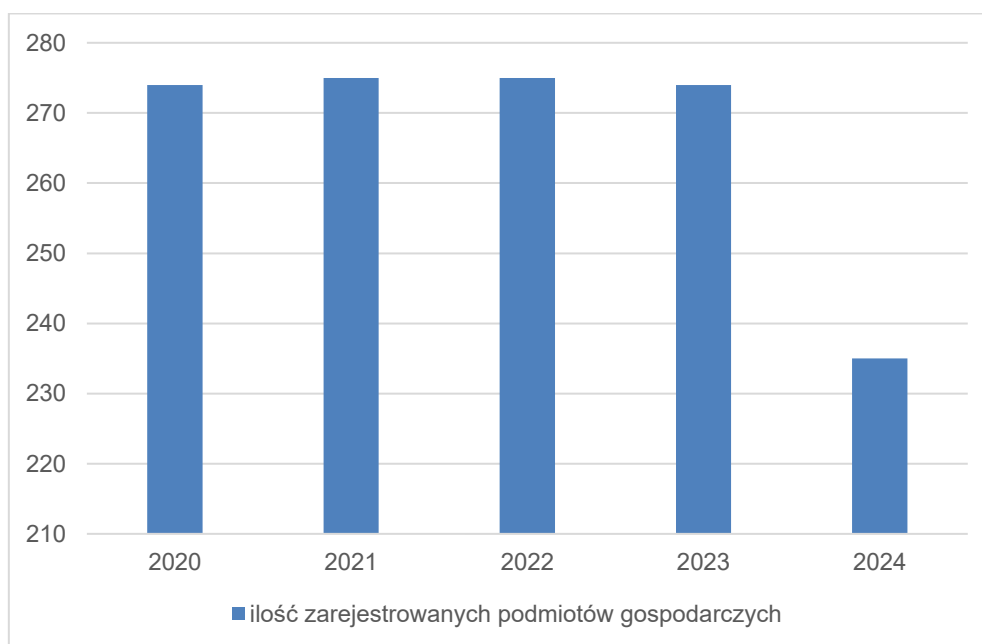
4.1 Gospodarka

4.1.1. Podmioty gospodarcze

Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na terenie Gminy Książki według stanu na koniec 2023 roku wynosi 274. Dla porównania, przed pięcioma laty liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw wynosiła także 274, natomiast w latach 2021-2022 wzrosła do 275. Liczba przedsiębiorstw utrzymuje się więc na bardzo podobnym poziomie w ciągu ostatnich 5 lat. Dla porównania, w powiecie wąbrzeskim ogółem liczba podmiotów zarejestrowanych w ciągu ostatniej dekady wzrosła z 2822 w 2020 roku do 2911 w 2023 roku czyli o 3,15 %, co oznacza, że tempo rozwoju gospodarczego Gminy Książki jest wolniejsze niż tempo rozwoju powiatu wąbrzeskiego.

Podmioty gospodarcze na terenie Gminy Książki w większości reprezentują handel i naprawy, przetwórstwo przemysłowe, budownictwo i usługi transportowe. Warunki przyrodnicze powodują, że podstawową działalność gospodarczą stanowi produkcja rolna. W ostatnich latach nastąpił rozwój usług, w tym obsługi ludności i rolnictwa. Tereny położone wokół jezior: Blizno i Osieczek, stają się obszarem funkcji turystycznej i stanowią potencjał dla rozwoju gospodarczego przy odpowiednim wsparciu przedsiębiorczości wśród mieszkańców.

Wykres 8. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w latach 2020-2024 na terenie Gminy Książki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

Tabela 24. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w latach 2020-2023 na terenie Gminy Książki

Rok	2020	2021	2022	2023
Liczba zarejestrowanych podmiotów	274	275	275	274

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w Gminie Książki w latach 2020-2024 zmieniła się zaledwie o jedną wartość w ciągu ostatnich pięciu lat. Taki zastój może świadczyć o potrzebie działań wspierających przedsiębiorczość wśród mieszkańców.

Tabela 25. Liczba przedsiębiorstw w Gminie Książki w roku 2023 z podziałem na sekcje

Sekcja działalności	Liczba przedsiębiorstw
Ogółem	274
Rolnictwo, leśnictwo, rybactwo i łowiectwo (A)	20
Przemysł (C) i Budownictwo (F)	93
Pozostała działalność (S, T, U)	161

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

Tabela 26. Najważniejsze przedsiębiorstwa działające na terenie Gminy Książki

Miejscowość	Nazwa
Książki	AGROPOL Spółka z.o.o.
	Zakład Stolarski Sławomir Mikowski
	Firma Produkcyjno-Usługowa „OL-MI” Zakład Stolarski Tomasz Kwaśniewski
	Sklep spożywczo-przemysłowy Kamila Mazur
	Sklep spożywczo-przemysłowy Józef Kosela
Książki	Sklep spożywczo-przemysłowy Józef Kosela
	Dino Polska S.A.
	JARMIR Jarosław Feruś,
	CASTOR Lidia Bobrowicz
	Hurtownia Budowlano-Przemysłowa Daria Kulkowska
	P.H. METAL-ZIK Monika Śliwa
Osieczek	TARTAK Produkcja-Handel Usługi Marek Lisiński
	Firma Handlowo-Usługowa Maciej
Zaskocz	Sklep spożywczo-przemysłowy Andrzej Olszewski
Książki	MASZDROL Spółka z.o.o

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Książki.

Podsumowując, gospodarka gminy Książki charakteryzuje się stosunkowo dobrze rozwiniętym sektorem usług handlowych. Turystyczny rozwój gminy wymaga rozwoju przedsiębiorczości społeczeństwa. Wraz z rozwijającą się infrastrukturą turystyczną konieczne jest rozwijanie gospodarki związanej z organizacją ruchu turystycznego.

4.1.2. Rolnictwo i leśnictwo

Na terenie Gminy Książki użytki rolne stanowią istotną część gruntów będących własnością gminy, zajmując łącznie ponad 85 ha. Wśród nich dominują grunty orne, których powierzchnia wynosi 64 ha, co podkreśla znaczenie produkcji rolnej w lokalnym kontekście gospodarczym. Łąki i pastwiska zajmują odpowiednio 6 ha i 2 ha, co wskazuje na obecność terenów wykorzystywanych do celów związanych z hodowlą zwierząt.

Tabela 27. Przeznaczenie użytkowe gruntów stanowiących własności Gminy Książki

Lp.	Przeznaczenie użytkowe gruntów stanowiących własności gminy	Grunty Gminne
I	Użytki rolne	
1	Grunty orne	67,5524
2	Sady	1,1000
3	Łąki	13,2589
4	Pastwiska	2,5111
5	Grunty rolne zabudowane	0,8774
II	Grunty leśne	
1	Lasy	10,2586
2	Grunty zadrzewione i zakrzewione	5,3319
III	Grunty zabudowane i zurbanizowane	
1	Tereny mieszkalne	1,2691
2	Tereny przemysłowe	0,5181
3	Tereny zabudowane pozostałe	8,7783
4	Zurbanizowane tereny niezabudowane	1,1056
5	Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	6,4677
6	Tereny komunikacyjne	116,1218
IV	Tereny różne	0,0912
V	Wody	21,9043
VI	Nieużytki	15,3916
Razem powierzchnia gruntów [ha]		272,508

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Książki.

Grunty leśne obejmują 10 ha, co stanowi istotny zasób w kontekście środowiskowym i rekreacyjnym.. Wartość terenów leśnych podkreśla ich potencjał ekologiczny i możliwość pełnienia funkcji ochronnych w ekosystemie gminy.

W strukturze gruntów Gminy Książki użytki rolne stanowią 31,3 % powierzchni gminy, grunty leśne – 4%, natomiast grunty zabudowane i zurbanizowane – 49% powierzchni.

4.1.3. Tereny inwestycyjne

Na obszarze Gminy Książki wyznaczono tereny inwestycyjne.

4.1.4. Rynek pracy

Dane dotyczące bezrobocia w latach 2013, 2018 i 2023 wskazują na wyraźny spadek liczby osób bezrobotnych zarówno w Gminie Książki, jak i w powiecie wąbrzeskim oraz województwie kujawsko-pomorskim. W Gminie Książki liczba bezrobotnych zmniejszyła się z 334 osób w 2013 roku (144 mężczyzn i 190 kobiet) do 210 osób w 2018 roku (81 mężczyzn i 129 kobiet), a następnie do 158 osób w 2023 roku (61 mężczyzn i 97 kobiet). Podobny trend zauważalny jest w powiecie wąbrzeskim, gdzie liczba bezrobotnych zmniejszyła się z 2995 osób w 2013 roku do 1649 w 2018 roku i do 1423 w 2023 roku.

Województwo kujawsko-pomorskie również odnotowało znaczny spadek liczby bezrobotnych, z 150 145 osób w 2013 roku (69 143 mężczyzn i 81 002 kobiet) do 72 655 osób w 2018 roku i 54 376 w 2023 roku. Spadek ten jest wyraźniejszy wśród mężczyzn niż kobiet, co może wskazywać na różnice w dostępie do miejsc pracy lub specyficzne trudności na rynku pracy kobiet.

Liczbę bezrobotnych na obszarze Gminy Książki na tle danych dla powiatu wąbrzeskiego oraz województwa kujawsko-pomorskiego przedstawia poniższa tabela:

Tabela 28. Liczba bezrobotnych na terenie Gminy Książki w latach 2013, 2018 oraz 2023

Jednostka terytorialna	Liczba bezrobotnych		Rok
	Mężczyźni	Kobiety	
Gmina Książki	61	97	2023
Powiat wąbrzeski	545	878	
Województwo kujawsko-pomorskie	23 086	31 290	
Gmina Książki	81	129	2018
Powiat wąbrzeski	605	1 044	
Województwo kujawsko-pomorskie	28 440	44 215	
Gmina Książki	144	190	2013
Powiat wąbrzeski	1 266	1 729	
Województwo kujawsko-pomorskie	69 143	81 002	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL.

W 2023 r. na terenie Gminy Książki było zarejestrowanych 158 osób bezrobotnych. W porównaniu z rokiem 2013 ogólna liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 176 osób (spadek o 52,69%).

Na koniec roku 2023 stopa bezrobocia w powiecie wąbrzeskim wynosiła 3,6%, co jest wynikiem powyżej średniego poziomu bezrobocia w województwie kujawsko-pomorskim, który wyniósł w 2023 r. 2,7%.

Pomimo ogólnej poprawy, w Gminie Książki oraz w całym województwie wciąż więcej kobiet niż mężczyzn pozostaje bez pracy, co może wskazywać na utrzymujące się bariery w zatrudnieniu kobiet a także ich niską przedsiębiorczość. Jednakże dane ogólne wskazują na postępującą poprawę sytuacji na rynku pracy, co może być efektem ogólnego wzrostu gospodarczego, aktywnych działań wspierających zatrudnienie oraz zmian strukturalnych w lokalnej i regionalnej gospodarce.

4.2. Budżet Gminy

Z analizy danych dotyczących budżetu Gminy Książki zrealizowanego w latach 2021-2024 w zakresie dochodów i wydatków wynika, że dochody, jak i wydatki w tych latach zmieniały się dość znacząco, osiągając najwyższą wartość w roku 2022. W roku 2021 nastąpiła nadwyżka budżetowa, natomiast od roku 2022 do 2024 systematycznie zwiększa się deficyt. W 2021 roku dochody Gminy Książki były równe kwocie 34 693 471, 93 zł, w 2022 – 38 550 629, 12 zł, w 2023 – 32 943 989, 12 zł, w 2024 – 30 629 983, 87 zł. Największy udział w kwocie ogólnej dochodów Gminy Książki w poszczególnych latach miały dochody bieżące, które w 2024 roku stanowiły 75% wszystkich dochodów.

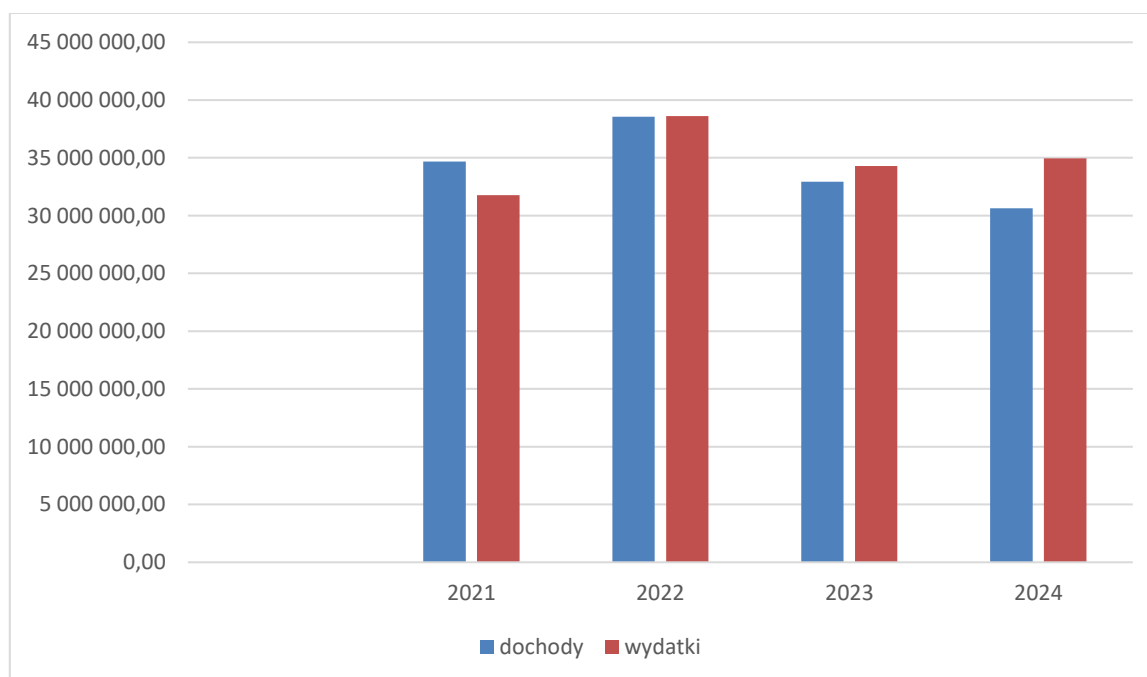
W latach 2021-2024 wydatki ponoszone przez gminę osiągały różne wartości. W 2021 roku były równe kwocie 31 783 572,70 zł, w 2022 znacznie wzrosły – 38 610 259,24 zł, a w latach 2023 – 2024 pozostały na względnie podobnym poziomie kolejno: 34 304 288,59 zł i 34 956 530,49 zł. Największy udział w kwocie ogólnej wydatków Gminy Książki w poszczególnych latach miały wydatki bieżące, które w 2024 roku stanowiły 68% wszystkich wydatków.

Tabela 29. Dochody i wydatki budżetowe Gminy Książki w latach 2020-2024 [zł]

Wskaźniki	2021	2022	2023	2024
I. Dochody ogółem, w tym:	34 693 471, 93	38 550 629, 12	32 943 989,02	30 629 983,87
Dochody bieżące	22 980 819, 02	29 675 224, 21	24 715 047,10	25 393 157,65
Dochody majątkowe	11 712 652, 91	8 875 404, 91	8 228 941, 92	5 236 826,22
II. Wydatki ogółem, w tym:	31 783 572, 70	38 610 259, 24	34 304 288,59	34 956 530,49
Wydatki bieżące	21 028 069, 09	25 599 733, 58	21 688 531, 88	26 724 268,40
Wydatki majątkowe	10 755 503, 61	13 010 525, 66	12 615 756, 71	8 232 262,09
III. Deficyt/ nadwyżka budżetowa (I-II)	2 909 899, 23	-59 630,12	-1 360 299, 57	-4 326 546,62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Raportów o stanie Gminy Książki.

Wykres 9. Dochody i wydatki budżetowe Gminy Książki w latach 2021-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z wykonania budżetu Gminy Książki.

Budżet Gminy Książki zrealizowany w latach 2021-2024 pokazuje, że w roku 2021 wystąpiła nadwyżka budżetowa – dochody w tym roku były wyższe niż poniesione wydatki, natomiast od roku 2022 systematycznie pogłębia się deficyt – wydatki są coraz wyższe w stosunku do osiągniętych dochodów.

Na koniec 2024 roku zadłużenie Gminy Książki wyniosło 12 188 678,15 zł, co oznacza wzrost w porównaniu z rokiem 2023, kiedy wynosiło ono 10 534 286,02 zł. Zadłużenie gminy stanowi 39,79% dochodów budżetowych. Jest to dość znaczny poziom zadłużenia w relacji do jej możliwości finansowych. Warto podkreślić, że wzrost zadłużenia w 2024 roku jest zgodny z ogólnokrajowym

trendem, w którym zadłużenie jednostek samorządu terytorialnego wzrosło w roku 2023 o 13,10%, a zadłużenie gmin o 13,84%.

Ujemny wynik budżetu ogółem na poziomie – 4 326 546, 62 zł, wzrost liczby wydatków w stosunku do liczby dochodów Gminy są odzwierciedleniem dynamicznych inwestycji. Należy podkreślić, że Gmina Książki jest jedną z czołowych Gmin w Województwie Kujawsko-Pomorskim pod względem inwestycji i realizowanych projektów. W roku 2023 zajęła 35 miejsce w Polsce, 2 miejsce w województwie kujawsko-pomorskim oraz 1 miejsce w powiecie wąbrzeskim pod względem wydatków poniesionych na inwestycje w latach 2020- 2022 w prestiżowym rankingu "Liderzy Inwestycji". Świadczy to o dużej determinacji w rozwój Gminy i poprawę życia jej mieszkańców.

Tabela 30. Dochody budżetu Gminy Książki według wybranych działów [zł]

	2022	2023	2024
	wartość (w zł)		
Oświata i wychowanie	568 359,11	1 033 095,23	787 983,40
Administracja publiczna	533 396,17	133 141,45	322 368,64
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	1 789 479,20	1 630 662,73	1 634 951,46
Rodzina	3 823 446,97	2 617 891,06	3 309 942,95
Pomoc społeczna	1 516 798,84	820 144,84	904 569,36
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	776 039,35	59 199,62	2 019 259,30
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	145 354,67	58 235,95	56 682,79
Transport i łączność	818 767,47	1 586 650,29	1 425 957,34
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	1 647 786,41	946 254,84	720 859,21
Gospodarka mieszkaniowa	3 747 738,20	306 635,66	663 731,85
Ochrona zdrowia	500 000,00	0	
Kultura fizyczna	98 549,65	0	25 000,00
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	3 287 180,49	9 486,00	
Edukacyjna opieka wychowawcza	69 591,24	66 731,20	42 034,61
Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	7 167,00	36 233,00	89 763,00
Działalność usługowa	192 028,48	50 135,19	17 484,19
Dochody od osób prawnych i fizycznych	7 775 847,95	5 054 359,08	6 137 020,90

Różne rozliczenia	10 211 825,05	15 281 652,44	11 236 241,88
Rolnictwo i łowiectwo	730 701,92	1 130 058,91	1 068 642,51
Turystyka	310 570,95	2 123 421,53	167 490,48
Łącznie	38 550 629,12	32 943 989,02	30 629 983,87

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań z wykonania budżetu Gminy Książki.

Budżet Gminy Książki w latach 2020-2024, a już szczególnie w ostatnich trzech latach, wykazuje znaczne zmiany w strukturze wydatków, co odzwierciedla zmieniające się priorytety i potrzeby gminy. Wartość całkowitych wydatków spadła z 38 610 259,24 zł w 2022 roku do 34 956 530,49 zł w 2024 roku, co oznacza spadek o 3 653 728,75 zł około 10,45%.

Tabela 31. Wydatki budżetu Gminy Książki według wybranych działów [zł]

	2022	2023	2024
	wartość (w zł)		
Oświata i wychowanie	8 260 089,88	9 140 551,72	8 394 025,13
Administracja publiczna	3 539 932,01	3 430 567,70	4 337 433,90
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	1 087 993,00	1 438 299,74	1 748 810,40
Rodzina	4 011 626,23	2 832 474,38	3 490 046,33
Rolnictwo i łowiectwo	1 723 280,77	2 126 402,97	2 922 018,97
Pomoc społeczna	2 867 055,27	2 289 073,94	2 669 411,87
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	2 545 387,84	2 595 874,01	3 304 051,20
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	2 772 199,34	3 309 980,52	295 075,66
Transport i łączność	2 722 688,05	2 164 869,82	5 700 871,79
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	1 001 329,23	627 279,54	184 720,06
Gospodarka mieszkaniowa	3 357 948,96	165 636,04	489 863,29
Ochrona zdrowia	78 091,00	80 950,14	84 591,66
Kultura fizyczna	25 000,00	27 000,00	56 428,00
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	3 310 612,40	9 486,00	
Edukacyjna opieka wychowawcza	77 323,60	74 145,78	46 705,12
Obsługa długu publicznego	551 516,59	651 863,67	732 693,80
Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	7 167,00	36 233,00	89 763,00
Działalność usługowa	232 954,54	58 882,14	59 387,12

Różne rozliczenia	61 147,95	69 532,94	78 741,74
Turystyka	376 915,58	3 175 184,54	271 891,45
Łącznie	38 610 259,24	34 304 288,59	34 956 530,49

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań z wykonania budżetu Gminy Książki.

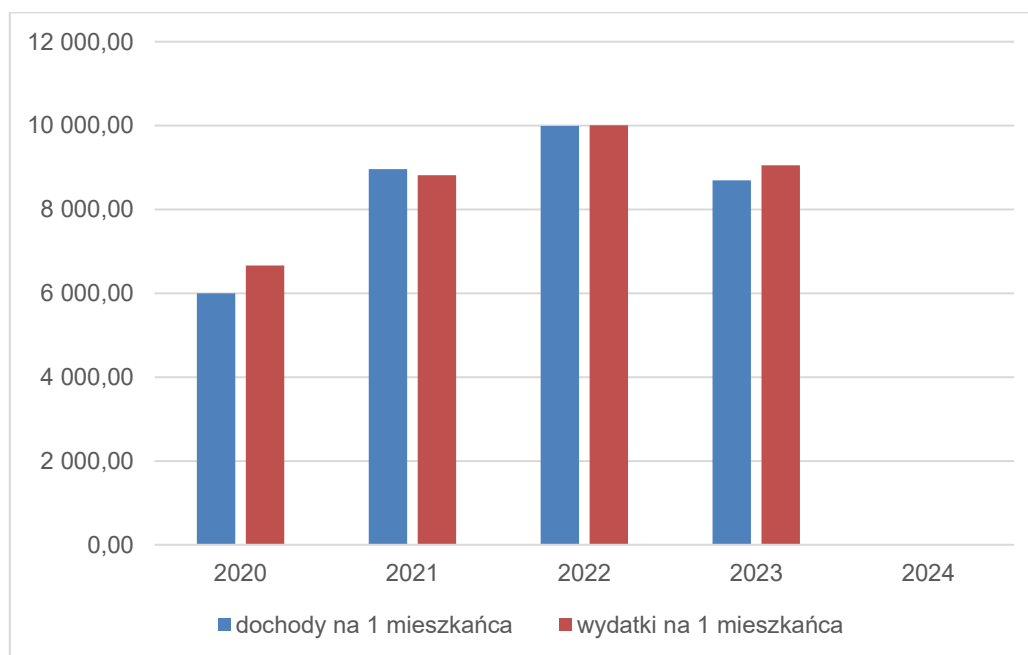
Największą pozycję w budżecie w każdym z analizowanych lat stanowiły wydatki na oświatę i wychowanie. Ten znaczący wzrost może być efektem rozwoju infrastruktury edukacyjnej, wzrostu kosztów utrzymania placówek oświatowych lub zwiększonych wydatków na wynagrodzenia.

Wydatki na administrację publiczną również wykazały dynamiczny wzrost. Podobny trend zaobserwowano w dziale Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego oraz Transport i Łączność oraz Gospodarka Mieszkaniowa, co wskazuje na priorytetowe inwestycje w te obszary.

Z kolei znacząco spadły wydatki na Bezpieczeństwo Publiczne i Ochronę Przeciwpożarową oraz Wytwarzanie i Zaopatrywanie w Energię Elektryczną, Gaz i Wodę oraz Turystykę, co może wynikać z przesunięcia finansowania tych zadań na inne jednostki.

Wydatki na mieszkańca

Wykres 10. Dochody i wydatki budżetowe Gminy Książki na jednego mieszkańca

Źródło: Opracowanie na podstawie danych z Urzędu Gminy Książki.